

Martin Boštík

Monstrproces „Stříteský a spol.“

Historická studie o síle a slabosti poválečného člověka

Litomyšl 2004

Obsah

Předmluva	2
Úvodem	3
Vznesená obvinění	9
Skutečná povaha studentského odporu	10
Studentské skupiny	10
Odhalení	14
Proces	39
Epilog	51
Příloha č. 1 - Seznam odsouzených a jejich trestů	52
Příloha č. 2 - Právní klasifikace činů odsouzených.....	54
Příloha č. 3 - Vybrané §§ zákona č. 231/48	56
Příloha č. 4 - Některé další informace o odsouzených	58
Příloha č. 5 - Vězeň číslo 7454 - František Stříteský.....	67
Příloha č. 6 - Báseň o dělnickém studentstvu	68
Příloha č. 7 - Článek z dobového tisku	69
Příloha č. 8 - Václav Novotný - Vztáhl jsi ruku	70
Příloha č. 9 - Profesorský sbor gymnázia ze školního roku 1947/48	72
Příloha č. 10 - Pamětní deska ve Smetanově domě	73
Prameny a literatura	74

Předmluva

Příběh rektora Stříteského a „*teroristické skupiny ATA*“ je exemplární ukázkou situace naší společnosti na konci čtyřicátých a počátku padesátých let 20. století. Revoluční nadšení, „budování lepších zítřků“, lidská statečnost i zbabělost, strach, bolest a slzy, zmařené životy. To vše je také součástí poválečných dějin Litomyšle.

Bylo by klamně žít v přesvědčení, že politické procesy, které provázely „budování socialistické společnosti“, jsou pouhými přehmaty či omyly jinak „humanistického“ komunistického hnutí, a ne systematickou snahou nových vládců likvidovat s využitím lidské slabosti a zvrácenosti své domnělé i skutečné nepřátele. V souvislosti s tím se nelze uzavírat před skutečností, že jsme zatíženi těžkým dědictvím minulosti, jejíž mnohé oběti dosud žijí mezi námi jako praví svědkové epochy, která se nás pokusila vydělit ze společenství svéprávných národů. Následující text je kritickým pokusem o rekonstrukci průběhu událostí, jež přivedly dvacet čtyři většinou velmi mladých osob před Státní soud, který jim souhrnně vyměřil 220,5 let vězení. Kontinuita příběhu je založena na svědectvích odsouzených, která jsou v mnoha případech klíčová. Jejich výpovědi zpřesňují a doplňují dobové archivní dokumenty.

Během zkoumání celého případu jsem měl možnost seznámit se a při různých příležitostech se opakovaně setkávat s lidmi, kteří v osudových říjnových dnech roku 1950 usedli v litomyšlském Smetanově domě na lavici obžalovaných. Byla to pro mne lidsky nesmírně obohacující zkušenost, za kterou jsem všem zúčastněným velmi vděčný. Z odsouzených mi svá svědectví poskytli Miloslav Kohout, Václav Novotný, Čestmír Horák, Jiří Kopřiva, Miroslav Matějka, Bohdan Metyš, Karel Metyš, Miloslav Bulva, Karel Šplíchal, Zdeněk Vašíček, Miroslav Zedník, Václav Jozefy (Portman), František Snopek, Dagmar Chlebounová (Rolečková), Alena Posltová (Holomková) a Blanka Převrátilová (Zachová). Dalšími osobami, které mi pomohly osvětlit mnohé okolnosti případu, jsou Miloslav Jindra, Milada Žroutová, Marie Kadlická (Pechancová), Bohumil Rejman a Jaroslav Metyš. Všem, kteří mi byli nápomocni, ze srdce děkuji.

Martin Boštík

Regionální muzeum v Litomyšli

„A my, my jsme stranou československého proletariátu a naším nejvyšším revolučním štábem je skutečně Moskva. A my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krk. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistry!“ (Z první parlamentní řeči Klementa Gottwalda, pronesené 21. prosince 1929)

Úvodem

Po skončení druhé světové války získali komunisté v Československé republice prominentní postavení, které bylo vytvořeno a nadále velmi posilováno skutečností, že se naše země při jednáních o rozdělení poválečných sfér vlivu dostala pod kontrolu Sovětského svazu.

Vyjednávání mezi londýnským a moskevským centrem našeho zahraničního odboje o sestavení vlády a jejím programu, která se uskutečnila v březnu 1945 v Moskvě, probíhala pod taktovkou komunistů. Svědčí o tom i jejich výsledky. Každou povolenou politickou stranu reprezentovali ve vládě, oficiálně ustanovené 4. dubna 1945 v Košicích, tři zástupci; avšak vzhledem k tomu, že Komunistická strana Československa (KSČ) a Komunistická strana Slovenska (KSS) byly chápány jako dva politické subjekty, získali komunisté celkem šest vládních křesel. Místopředsedy vlády se stali Klement Gottwald (KSČ) a Viliam Široký (KSS). Ministrem vnitra byl jmenován Václav Nosek (KSČ), informací Václav Kopecký (KSČ), zemědělství Július Ďuriš (KSS), křeslo ministra ochrany práce a sociální péče obsadil Jozef Šoltész (KSS). Komunist Vladimír Clementis se stal státním tajemníkem ministerstva zahraničních věcí, klíčová místa premiéra a ministra obrany získali komunističtí sympatizanti Zdeněk Fierlinger a Ludvík Svoboda, další komunistický exponent - Zdeněk Nejedlý - byl jmenován ministrem školství a osvěty. Extrémní levice tak bez boje ovládla mocenské pozice, které jí umožnily výrazně ovlivňovat směřování poválečného Československa.

Naznačeno již, že došlo k zásadní reformě politického systému. V Moskvě dohodnuté programové prohlášení vlády, slavnostně vyhlášené 5. dubna 1945 v Košicích (tzv. *Košický vládní program*), obsahovalo v článku IX. zákaz pravicově orientovaných politických stran předválečné republiky (z politického spektra zmizely např. strany agrární a živnostenská). Povolena byla pouze KSČ, Československá strana národně socialistická, Československá sociální demokracie, Československá strana lidová, ze slovenských stran pak KSS a Demokratická strana. Tím bylo velmi omezeno politické prostředí a volná soutěž politických stran. Posílení pozic levicově orientovaných stran bylo v poválečné Evropě obecným jevem, ale úplná likvidace pravicové opozice byla v západoevropském kontextu naprosto výjimečná. Principem poválečného politického života se měla stát národní jednota. Vznikla Národní fronta Čechů a Slováků, která měla být pokračováním válečné spolupráce politických stran bojujících proti fašismu. Původně zahrnovala jen povolené politické strany (po únorových

událostech roku 1948 se jejími členy povinně staly všechny existující organizace a zájmová sdružení). Mimo jakoukoli diskusi byla (nikdy veřejně nekritizovaná) hlavní zásada politiky Národní fronty, totiž spojení se Sovětským svazem. Svým způsobem byla Národní fronta postavena nad parlament a vymykala se demokratické kontrole. Od počátku v ní měla rozhodující vliv KSČ.

Po parlamentních volbách konaných 26. května 1946, v nichž komunisté v českých zemích získali 40 % hlasů, se jejich pozice upevnila. Na Litomyšlsku však nezmohli; v okrese získala primát strana lidová, ve městě národně socialistická. Komunistická strana obsadila v obou případech druhé místo, přičemž hlavní část jejich voličů tvořili osídlenci v bývalých německých obcích okresu.¹

V roce 1948 komunisté svými stanovisky a postoji vyvolali vládní krizi, která vyvrcholila v protestním odchodu nekomunistických ministrů. Oproti všem očekáváním prezident Beneš jejich demisi přijal, a komunistická strana tak získala nekontrolovatelnou moc, kterou ihned využila k budování totalitního politického systému.² V únoru 1948 byly vyvozeny jen poslední důsledky z toho, co se stalo v roce 1945, kdy se komunisté po moskevských jednáních zmocnili ministerstva vnitra a posléze obsadili všechny rozhodující pozice ve státě. Skutečná revoluce se odehrála již tehdy.³

Snaha komunistů po kontrole veškerých společenských aktivit se projevila i záměrem podřídit všechny mládežnické organizace jednotnému vedení, a tím zajistit jejich „správnou“ ideovou orientaci. Již 12. května 1945 bylo ustaveno prozatímní vedení Svazu české mládeže (SČM), mládežnické organizace, která vedle svých vlastních členů měla zahrnovat také všechna sdružení mladých lidí působící v českých zemích. Ve dnech 5. - 7. července 1945 se konal manifestační sjezd mládeže na Radhošti, kde bylo rozhodnuto o vzniku ústředního výboru SČM, který byl následně ustaven 23. července 1945. Jednotný svaz mládeže byl však

---

¹ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále SOKA S), Mezifondový soubor kronik (dále MSK), sign. KR 29, *Pamětní kniha Litomyšle, 1946 - 1948, IX. díl*, s. 7, 16 - 19, 66 - 71, 172. Zapsáno kronikářem Jaromírem Metyšem. Volby do ústavodárného Národního shromáždění v květnu 1946 určily i složení všech národních výborů. Ihned po nich bylo totiž vydáno vládní nařízení č. 120/1946 Sb., o obnovení národních výborů na základě výsledků těchto voleb, které bylo dále rozpracováno směrnici ministerstva vnitra (S. VOSYKA ml., *K počátkům místních národních výborů na území okresu Svitavy*. In: *Vlastivědný sborník okresu Svitavy*, 1986, s. 26).

² K. ŽALOUDEK, *Encyklopedie politiky*, Praha 1999, s. 277 - 278. *Dějiny země Koruny české II.*, Praha 1992, s. 249 - 273. M. DOLEŽAL, *Dějiny státu a práva v Československu 1938 - 1960*, Praha 1986, s. 25 - 31. *Košický vládní program. Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků*, Praha 1974, s. 3, 22. *Dějiny Československa v datech*, Praha 1968, s. 456 - 457. Odborník laskavě promine zkratkovitě a zjednodušené líčení poválečných poměrů. Jedná se o ilustrativní nástin, který poskytuje skutečně jen základní orientaci.

³ F. PEROUTKA, *Byl Edvard Beneš vinen?*, Praha 1993, s. 14 - 15.

přijímán s odporem, což se projevilo na sjezdu konaném ve dnech 22. - 23. března 1946 v Praze. Národně socialisticky orientovaná mládež označila SČM za komunistickou organizaci a opustila jej. Podobný vývoj byl i na Slovensku. Tam na sjezdu Zväzu slovenskej mládeže (ZSM) v Partizánském na protest proti nastolenému kurzu opustili jednání delegáti Demokratické strany a na svém sjezdu (10. - 12. května 1946) ze ZSM vystoupili.⁴ V následných parlamentních volbách (26. května) získala na Slovensku Demokratická strana 62 % hlasů, zatímco KSS jen 30 %.

Všechny názory vyjadřující se kriticky ke sjednocování mládežnických spolků byly definitivně umlčeny po únoru 1948. Ve dnech 23. - 24. dubna 1949 byl založen Československý svaz mládeže (ČSM), což byla jednotná masová politická organizace československé mládeže vzniklá z moci vládnoucího politického režimu sloučením jednotných národních mládežnických organizací založených v roce 1945, jmenovitě Svazu české mládeže, Zväzu slovenskej mládeže, Svazu polské mládeže a Svazu mládeže Karpat. V souvislosti se vznikem Pionýrské organizace ČSM došlo k ukončení činnosti Junáka.⁵

Nástup komunistické moci se počal projevovat i ve školách. Na litomyšlském státním reálném gymnáziu však studovala řada studentů, kteří se nechtěli s danou situací smířit. Poté co nekomunističtí ministři podali 20. února 1948 demisi, vyhlásila Ústřední rada odborů, jejímž předsedou byl Antonín Zápotocký, generální stávku na podporu záporného stanoviska KSČ k jejich návratu do vlády; měla se konat 24. února mezi 12. - 13. hodinou. Na litomyšlském gymnáziu se však zástupci samospráv vyšších tříd dohodli, že generální stávku nepodpoří.⁶ Byli přijati ředitelem (tehdy ještě zatímním správcem ústavu) Stanislavem Obdržálkem,⁷ který byl oblastním náčelníkem Junáka, a předsedou učitelské odborové organizace Vilémem Marxem. Ti jim oznámili, že vyučující jsou členy odborů a musí se rozhodnutí svého ústředí podříditi. Ve studentské delegaci byli i později odsouzení Miloslav Kohout, Čestmír Horák, Václav Novotný a Alena Holomková. Na celém gymnáziu se tedy neučilo. Studenti proti tomu protestovali tak, že se před zraky pedagoga, který byl hodině přítomen, ale neučil, ujal výuky vždy nejlepší student třídy v daném předmětu. Tím dali

⁴ *Dějiny Československa v datech*, Praha 1968, s. 363 - 367.

⁵ *Malá československá encyklopedie*, sv. 1, Praha 1984, s. 832 - 833, sv. 5, Praha 1987, s. 648.

⁶ M. KOHOUT, *Únor 1948 a studenti gymnázia*. In: *Lilie*. Litomyšlské noviny 3, č. 6 z 16. března 1993, s. 3. Některé informace obsažené v citovaném článku jeho autor pro potřeby této knížky poopravil, doplnil a zpřesnil.

⁷ Stanislav Obdržálek (nar. 26. dubna 1905 v Litomyšli) působil na gymnáziu v letech 1944(?) - 1952, vyučoval matematiku a tělesnou výchovu. 19. května 1945 byl jmenován zatímním správcem ústavu s platností od 9. května, 22. října 1949 byl jmenován ředitelem v II. stupnici funkčního služebního s platností od 1. října 1948, 31. srpna 1950 byl zproštěn funkce ředitele, ale gymnáziem vedl až do konce kalendářního roku. Patřil k předúnorovým členům KSČ (do strany vstoupil v březnu 1946). SOkA S, MSK, sign. KR 208, kronika litomyšlského gymnázia 1945 - 1952, s. 1, 102, 113, 120. Zapsáno Stanislavem Obdržálkem. Po svém odchodu z Litomyšle byl v letech 1953 - 1959 ředitelem Jedenáctileté střední školy v České Třebové.

studenti demonstrativně najevo, jak vládní krizi hodnotí a prožívají oni. Tato skutečnost svědčí o vysoce vyvinuté míře vnímavosti mladých lidí, jejich uvědomění si událostí odehrávajících se v celospolečenském měřítku a snaze aktivně se podílet na okolním dění. Nesouhlas litomyšlských studentů se stávkou vyhlášenou ÚRO znamenal jednoznačné odmítnutí započatého společenského vývoje.

Mezi členy pedagogického sboru litomyšlského gymnázia to byla zejména profesorka ruštiny PhDr. Olga Chimková, provdaná Kočvarová, Reichová a nakonec Vaňásková,⁸ kdo vyhledával všemožné příležitosti ke střetům. Zasadila se prý o odstranění křížů jako symbolů reakcionářství a pravičáctví, studentům dávala velmi citelně najevo, že kdo nebude následovat cestu vytyčenou oficiální politikou, nebude moci dostudovat.⁹ Někteří studenti nechtěli komunistické represi ustupovat a rozhodli se pro odchod ze země. Byl to Lubomír Jelínek z Proseče (nar. 28. listopadu 1931), student oktávy (A), a Bohumil Odehnal z České Rybné (nar. 28. prosince 1932), student sexty (B). Oba emigrovali se svým přítelem Antonínem Bartošem z Litomyšle, bývalým studentem gymnázia, který se stal mysliveckým adjunktem, o pololetních prázdninách roku 1949.¹⁰

Po únorovém převratu dostali „tvůrci nového světa“ příležitost definitivně se vyrovnat s pozůstatky světa starého, ukázat „mravní prohnilost“ jeho představitelů a velkolepě interpretovat jejich aktivity jakožto úsilí směřující k rozvrácení toho nejspravedlivějšího společenského řádu, který kdy může existovat. Začalo období vykonstruovaných politických procesů, které měly za úkol ukázat veřejnosti, že ve společnosti existuje vnitřní nepřítel, který pracuje proti jejím zájmům. Tímto nepřitelem mohl být potenciálně kdokoli. V první řadě to však byli lidé pevně zakořenění v prvorepublikovém demokratickém prostředí, kteří nechtěli nečinně přihlížet měnícím se společenským podmínkám. Bylo by ovšem velkým omylem domnívat se, že k tomu, aby se stal člověk politickým vězněm, musel skutečně nějakou činnost vyvíjet. Mnohdy byly důvodem stíhání a odsouzení ty nejnižší lidské pohnutky,

---

⁸ SOKA S, fond Gymnázium Litomyšl, odd. II (dále GL II), karton č. 33 a 36, její kartotéční list a osobní výkaz, též korespondence a důvěrná korespondence školy. Podle těchto dokumentů se Olga Chimková narodila 13. února 1897 v Dobrotvoru v SSSR (rozuměj: v budoucím SSSR). Studovala na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Na litomyšlském gymnáziu působila od října 1945 jako výpomocná učitelka, od 1. září 1946 jako smluvní profesorka ruštiny. V hodnocení práce jednotlivých učitelů za 1. pololetí školního roku 1951/52 ředitel Václav Vojtěch píše, že dr. Vaňásková „ze všech členů sboru prosazuje nejotevřeněji linii strany ve třídě i na schůzích SRPŠ“. Členkou KSČ byla od roku 1946. Na gymnáziu učila do roku 1952.

⁹ M. KOHOUT, *Jací jsme byli? Studenti a padesátá léta v Litomyšli*. In: Přehled, Ústí nad Orlicí, 1990, č. 1, s. 11 - 12.

¹⁰ SOKA S, fond GL II, karton č. 32, zápis z mimořádné porady profesorů konané 4. února 1949, na níž byl odsouhlasen návrh na vyloučení obou studentů ze studia na všech školách třetího stupně. „Podle listku zasláného kamarádovi do Litomyšle přešli hranice u Brodku nad Lesy o pololetních prázdninách 1949.“

především msta a resentment neschopných. Dostatečným důvodem byl rodový původ. Snahou komunistické moci bylo vyhledat, případně vytvořit svého nepřítele a prohlásit jej za nepřítele celé společnosti. Tím nastolit atmosféru strachu a vzájemné nedůvěry, která je mocným spojencem každého diktátorského režimu.

S likvidací svých oponentů začal nový režim již v roce 1948. Jako ukázkou chystaného teroru lze uvést vyhlášku Okresního národního výboru (ONV) v Litomyšli informující o zřízení oblastního pracovního tábora v Pardubicích.¹¹ Do něho mohli být bez soudního rozhodnutí dodáni všichni, kdo se vedle přestupků jako je opilství, provozování prostituce nebo černého obchodu provinili šířením nepravdivých zpráv, rozšiřováním letáků a tiskovin, zlehčováním veřejných zařízení a činnosti lidových orgánů, pomlouváním a hanobením našich slovanských spojenců, zvláště pak Sovětského svazu.¹²

---

¹¹ Dále viz M. SKŘIVÁNEK, *Dílčí zpráva o táborech nucených prací*, SOKA S, Sbírnka vědeckých a literárních rukopisů (dále SVLR), sign. R 456. Přílohou rukopisu, vzniklého v roce 1993, je ústavní, kázeňský a výchovný řád táborů nucených prací.

¹² Archiv Regionálního muzea v Litomyšli, fond Litomyšl po druhé světové válce (1945 - 1955), karton č. 1. Pod touto vyhláškou z 5. října 1948 jsou podepsáni bezpečnostní referent Josef Hrnčál a předseda ONV Jaroslav Lochman.

Jaroslav Lochman (nar. 27. února 1906 v Hronově nad Metují) byl za okupace vězněn pro ilegální politickou činnost. Členem ONV se stal v květnu 1945, později - 30. září 1945 - mu byla svěřena funkce místopředsedy a spravoval referát pro vnitřní bezpečnost. Po parlamentních volbách roku 1946 byl zvolen prvním místopředsedou ONV a vedl referát bezpečnostní, osidlovací a pro správu národního majetku. Předsedou ONV se stal až po únorových událostech na základě doporučení okresního akčního výboru Národní fronty. Podle SOKA S, fond Okresní národní výbor Litomyšl (dále ONV L), kniha č. 29, byl 18. prosince 1951 na schůzi pléna ONV odvolán z funkce předsedy (tím byl zvolen dosavadní přednosta I. referátu Josef Buben); od roku 1952 se totiž stal předsedou KV KSČ a o rok později i předsedou KNV Pardubice.

Josef Hrnčál (nar. 12. dubna 1911 v Litomyšli) byl za okupace vězněn pro ilegální politickou činnost. Do KSČ vstoupil v roce 1945 a na ONV byl povolán v říjnu 1948 jakožto dělnický kádr. Stal se jeho prvním místopředsedou a byl mu svěřen bezpečnostní referát (viz *úvod* k inventáři archivního fondu Okresní národní výbor Litomyšl 1945 - 1960 uloženého v SOKA S, s. I - V, v roce 1980 zpracovali PhDr. Milan Skřivánek a Stanislav Vosyka ml.). Mimo jiné byl také členem okresního i městského akčního výboru Národní fronty (Stráž českého východu, orgán Národní fronty (dále Stráž) 11, č. 10 z 5. března 1948, s. [1], č. 11 z 12. března 1948, s. [3]). SOKA S, fond KSČ - Okresní výbor Litomyšl (dále KSČ OVL), karton č. 17, zápis ze schůze předsednictva OV KSČ konané 5. ledna 1949 nás informuje, že toho dne byl Josef Hrnčál jednohlasně zvolen předsedou OV KSČ (v této funkci setrval necelé čtyři měsíce, 13. dubna ji převzal Jaroslav Nedvídek). Ze zápisu ze schůze předsednictva OV KSČ uskutečněné 22. března 1950 se dozvídáme, že byl také členem krajského výboru KSČ. Zápis ze 13. června 1950 nás informuje o tom, že poté co absolvoval tříměsíční ústřední politickou školu, nastoupil na ministerstvo vnitra.

Hrnčál organizoval kontroly skladů živnostníků, zda nepřesahují povolené normy. Během návštěv kontrolních komisí docházelo k častým krádežím, někdy se tyto kontroly zvrhly přímo v drancování (podle svědectví Bohumila Rejmana - viz pozn. 140). Jeho dílem bylo ponižování nepohodlných obchodníků, kteří byli fyzicky (!) vystavováni za výlohami svých obchodů spolu se zbožím, které „zatajili“ či „nechtěli dodat pracujícím“, k veřejnému „uctění“. Na krku měli pověšeny výsměšné nápisy - např. „*keřas* [obchodník nezákonně se obohacující obchodem s nepřihlášeným zbožím - pozn. M. B.] a *nepřítel republiky*“. Podle svědectví Miroslava Sobotky (nar. 13. května 1922 v Litomyšli), Vladimíra Vícha (nar. 2. dubna 1931 v Litomyšli), Miloslava Kohouta (nar. 21. prosince 1930 v Litomyšli), Karla Šplíchalá (nar. 8. července 1929 v Litomyšli) byli takto za výlohou svých obchodů v roce 1948 vystaveni obchodníci s látkami Oldřich Zeman (nynější Smetanovo náměstí čp. 98, uvězněn na 3 roky, ONV Litomyšl mu vyměřil pokutu 5 milionů Kčs, jeho manželce Ludmile 2 miliony Kčs) a František Šafránek (tamtéž čp. 43). Podle svědectví Jaroslava Theimera (nar. 26. března 1923 v Litomyšli) byl také takto vystaven jeho soused a majitel jatek Antonín Kotinský (Zaháj čp. 735), jenž přitom za války pomohl řadě obyvatel dodávkami levného masa. Zprávu o vystavení Oldřicha Zemana za výlohou jeho obchodu a následné perzekuci lze nalézt v *Pamětní knize Litomyšle 1946 - 1948, IX. díl*,

Politické procesy probíhaly po celou dobu trvání socialistické éry poválečného Československa, avšak jejich vrcholné období, kdy rozsudky smrti patřily téměř k dobrým mravům, spadá do let 1948 - 1953.¹³ Naplno propuklo popravou generála Heliodora Píky v červnu 1949 a pokračovalo největším poválečným politickým procesem, který vyústil v justiční vraždu národně socialistické poslankyně JUDr. Milady Horákové v červnu 1950. Zcela specifickou záležitostí byl proces s generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským, který v roce 1952 pokorně požádal o trest smrti.¹⁴ Revoluce začala požírat své děti. Jistou úlevu znamenala až smrt generalissima Stalina a Klementa Gottwalda. Do tohoto období spadají i dva procesy, které se za účasti veřejnosti konaly ve Smetanově domě v Litomyšli. V prvním z nich byla 5. - 7. října 1950 souzena a rozsudkem Státního soudu v Praze Ts I/VII 126/50 odsouzena devatenáctičlenná skupina budislavských „*Jánošíků*“ (šestnáct osob za velezradu, tři za neoznámení trestného činu). Následně, ve dnech 9. - 11. října 1950, proběhl soud se skupinou „*Stříteský a spol.*“. V obou procesech zasedal pražský Státní soud, obžalobu vedli stejní prokurátoři a o vině rozhodoval stejný senát.

---

s. 489 (uložena v SOKA S, MSK, sign. KR 29). Dále byli v poúnorové době velmi nevybíravým způsobem vyvlastněni a zlikvidováni následující podnikatelé: Marta Nováková - obchodnice s pletací vlnou, nyní Sedlářství Smetanovo náměstí čp. 17 a 18 (na místě dnešní restaurace Slunce); František Flídr - provozovatel sedlářství, nyní Sedlářství Smetanovo náměstí čp. 26; Josef Motejlek - provozovatel instalátérství, Havlíčkova ulice čp. 445; Josef Košťál - provozovatel kovářství, Biskupa Augusty čp. 485; Miroslav Šplíchal - provozovatel výroby pleteného zboží, Vodní vale čp. 397. Podle SOKA S, fond ONV L, kniha č. 6 a 8, zápisy ze schůzí rady ONV Litomyšl z 31. ledna 1949, 7. února 1949, 28. února 1949 a 26. listopadu 1951, můžeme doplnit výčet pana Sobotky přinejmenším o prodejce látek Jaroslava Emanovského, majitele elektrozávodu Jaroslava Nováčka, obchodníka s koberci Bohumila Červeného, blíže neurčeného podnikatele Antonína Viktora, obchodníka s koňmi a majitele koňského řeznictví Josefa Skřivana (čp. 237) a jeho syna, obchodníka s koňmi a provozovatele hospodské a výčepní koncese, Rudolfa Skřivana (čp. 237). SOKA S, fond ONV L, kniha č. 7, příloha k zápisu ze schůze rady ONV z 26. ledna 1950 informuje o průběhu socializace v distribučních živnostech na litomyšlském okrese v roce 1949: „...*soukromý sektor zcela vyřazen v konfekci, obuvi, kovovém zboží, řeznických živnostech, benzínu a oleji, elektrotechnice, sklu a keramice.*“ Zpráva sepsaná hospodářským referentem Jaroslavem Nedvídkem je doplněna tabulkou s konkrétními počty zlikvidovaných živnostníků. Přechod některých litomyšlských soukromých podniků k socialistickému způsobu výroby je zachycen v *Kronice Litomyšle 1949 - 1962, X. díl*, s. 451 - 474 (uložena v SOKA S, MSK, sign. KR 30).

¹³ Během těchto let bylo v ČSR podle zákona č. 231/48 Sb. vyneseno 230 rozsudků smrti. Téměř všechny byly vykonány (A. RÁZEK, *StB + justice, nástroje třídního boje v akci Babice*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 6, Praha 2002, s. 46). Propagační leták, kterým o své činnosti informuje Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (Praha 2003), podává zprávu o tom, že v období 1948 - 1989 bylo z politických důvodů odsouzeno a vězněno 205 486 osob, popraveno 248 osob, ve výkonu vyšetřovací vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody zemřelo cca 4500, při přechodu československé státní hranice zahynulo 327 osob a do zahraničí odešlo 170 938 našich občanů. Podle námi dosud zjištěných informací bylo v letech 1949 - 1989 z politických důvodů odsouzeno a po roce 1989 soudně rehabilitováno přinejmenším 1500 obyvatel bývalých okresů Litomyšl, Polička, Svitavy a Moravská Třebová, které byly v roce 1960 sloučeny v jediný okres Svitavy.

¹⁴ „*Těžko říci, do jaké míry se v myslích vyšetřovatelů - experimentátorů mísí snaha, aby pohané nebo kacíři vyznávali jedinou pravou víru, s přesvědčením, že obvinění se přiznají, protože jsou konečnicí stejně jen více či méně cvičenými opicemi.*“ R. ARON, *Opium intelektuálů*, Praha 2001, s. 212. Tento text byl poprvé publikován v Paříži v roce 1955 a jeho autorovi přinesl vyobcování ze společnosti francouzských intelektuálů, pro něž byl marxistický profétismus nezpochybnitelnou životní ideologií.

Vznesená obvinění

Podle svědectví soudního spisu¹⁵ obvinil prokurátor dvacet čtyři osob ze spolčování se navzájem i s jinými osobami za účelem zničení nebo rozvrácení lidově demokratického zřízení zaručeného ústavou. „*K tomuto účelu hromadili zbraně.*“

Co tedy bylo „vyšetřeno“? Na Reálném gymnáziu v Litomyšli¹⁶ a Průmyslové škole v Litomyšli¹⁷ existovaly od ledna do srpna 1949 tři protistátní skupiny. První z nich tvořili Jiří Kopřiva, Miroslav Matějka a Jindřich Vích. Tato skupina působila od ledna do března a mimo spolčování neprováděla žádnou další činnost. V dubnu se Kopřiva a Matějka připojili ke skupině „ATA“, která byla v únoru 1949 založena Miloslavem Kohoutem, Václavem Novotným a Blankou Zachovou. Do její činnosti se postupně zapojili Čestmír Horák, Bohdan Metyš, Miroslav Zedník, Jan Pech, Dagmar Rolečková, Alena Holomková a Václav Portman. Třetí skupinu, která tiskla a rozšiřovala protistátní letáky, tvořili Karel Metyš, Zdeněk Vašíček, Miloslav Bulva, Ota Rozkošný, Bohuslav Chaloupka a Jan Pech. Ne všichni z výše jmenovaných byli tehdy studenty. Ota Rozkošný pracoval jako montážní dělník, Václav Novotný jako traktorista a Bohuslav Chaloupka byl obchodním příručím. Podle žaloby spolu obě skupiny úzce spolupracovaly. Dalšími obviněnými byli lidé, kteří sice do žádné z těchto skupin nevstoupili, ale s některými členy se stýkali a jejich „rozvratnou činnost“ podporovali. Byli to studenti Jiří Mráz a František Snopek, řeznický učeň František Kvapil, absolvent vojenské letecké školy, nyní strojní zámečnický Karel Šplíchal, kuchařka piaristické koleje Milada Němečková a kostelník na proboštství Jaroslav Vomočil. Tím, kdo posiloval vedoucí ilegální organizace „ATA“ v jejich protistátní činnosti, stál v pozadí celého dění a řídil je „*podle příkazů z Vatikánu*“, byl gymnaziální profesor a rektor litomyšlské piaristické koleje **František Ambrož Stříteský**. Touto aktivitou se zařadil mezi ty, kdo se „*spolčují s imperialisty, a tak napomáhají podněcovatelům atomové války*“. Postavením Stříteského do čela celé skupiny byla potvrzena a naplněna následující slova Klementa Gottwalda z února 1950: „*Chtěl bych v této souvislosti promluvit ještě o věcech církevních, o věcech katolické církve. Stává se stále zřejmějším, nám je dávno jasné, že církev, především katolická církev, anebo lépe řečeno její organizace, její vrchní hierarchie, stává se legální troubou reakce. Že*

¹⁵ Mimo jiné KPV L, rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50 vyneseny v Litomyšli 11. října 1950 (dále rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50), s. 12 - 14.

¹⁶ Ještě ve školním roce 1947/48 se oficiálně nazývalo Státní reálné gymnázium v Litomyšli.

¹⁷ Na této škole existoval tříletý učební obor zaměřený na zpracování kovů a na něj navazující dvouletá strojnická průmyslová škola mistrovská. Její absolventi nacházeli uplatnění převážně jako strojníci či zámečníci. Ještě ve školním roce 1948/49 se toto vzdělávací středisko jmenovalo Masarykova průmyslová škola v Litomyšli. Na této škole učil otec Čestmíra Horáka, jednoho z obviněných.

*se okolo ní soustředí a grupuje všechno, co hledá nějakým způsobem dát najevo svůj odpor proti dnešnímu lidovědemokratickému režimu.*¹⁸

Skutečná povaha studentského odporu

Realita však byla prozaičtější a zdaleka ne tak dramatická, jak by si orgány činné v trestním řízení přály. Co se neodehrálo fakticky, bylo vyšetřovateli domyšleno a přiznání k tomu z obviněných pomocí psychického i fyzického týrání vynuceno. O účelu procesu hovoří sama skutečnost, že devatenáct obviněných a posléze odsouzených bylo aktivními či bývalými členy Junáka; dva dokonce vedli oddíly místního střediska Litomyšl: Miloslav Kohout třetí oddíl zvaný *Strážci ohně* a Karel Šplíchal druhý oddíl s názvem *Zlatý blesk*. Devět odsouzených bylo v době konání soudu mladistvých. Nejmladšímu - Václavu Portmanovi - bylo v době soudního přelíčení šestnáct let. Prvním cílem procesu s litomyšlskými studenty bylo rozvrácení skautské organizace. Druhým ukázka toho, že v pozadí třídního boje stojí církevní představitelé řízení z Vatikánu.

Je však skutečností, že vznesená obvinění měla jistý reálný základ. Mezi litomyšlskými studenty skutečně vznikaly skupiny přátel, většinou skautů, které nesouhlasily s pouňorovým politickým a společenským vývojem a nechtěly se smířit s úlohou pouhých pasivních pozorovatelů. Nebyly to však skupiny pevně organizované a vzájemně kooperující, které se chtěly napojit na nějakou další „terroristickou“ protistátní skupinu (budislavské „*Jánošíky*“), jak bylo oficiálně oznámeno, ale skupiny studentů odmítajících zpolitizování Junáka a představu, že to budou komunističtí svazáci, kdo bude schvalovat jejich aktivity a rozhodovat o jejich programu a budoucích plánech.

Studentské skupiny

Právě takový charakter měla skupina, pro svou organizační strukturu nazvaná **Hvězda**, kterou v únoru 1949 založili septimán reálného gymnázia Miloslav Kohout, Václav Novotný (na gymnáziu maturoval již v roce 1948, v únoru 1949 pracoval na zemědělském dvoře Pernštejn v Litomyšli a po několika měsících odešel studovat filozofii a historii na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy) a Blanka Zachová, studentka druhého ročníku

---

¹⁸ 1950, 24. - 26. únor. - *Nezveřejněné části projevů Klementa Gottwalda a Václava Kopeckého o církevní politice na zasedání ÚV KSČ*. In: K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu 1948 - 1953*, Brno 1993, s. 372 - 373.

v budově gymnázia umístěné Vyšší odborné školy sociálně zdravotní v Litomyšli.¹⁹ Miloslav Kohout jako vedoucí celé skupiny sepsal spolu s Václavem Novotným prohlášení *Kolegové a kolegyně*, které vysvětlovalo důvody její existence a obsahovalo výzvu k přihlášení se k této skupině. Prohlášení bylo podepsáno ATA (tj. turecky otec),²⁰ což bylo Kohoutovo krycí jméno. Podle tohoto jména byla později nazývána celá organizace, což se stalo osudným rektoru Stříteskému. Státní bezpečnost (StB) vysvětlila výraz ATA jako označení pro otce celé organizace, za něhož byl rektor prohlášen. Blanka Zachová opsala prohlášení na stroji a v dubnu poštou rozeslala vybraným důvěryhodným studentům - Čestmíru Horákovi, Jiřímu Kopřivovi, Miroslavu Zedníkovi, Miroslavu Matějkovi, Aleně Holomkové, Dagmar Rolečkové (spolužačka Blanky Zachové) a Václavu Portmanovi. Svůj leták měli i zakládající členové. Provolání obsahovalo výzvu, aby si ti, kdo souhlasí s jeho obsahem, připnuli 14. a 15. května do klopky svého kabátu špendlík s bílou hlavičkou. Protože tak učinili jen nemnozí z oslovených, obešel je Kohout osobně a pozval je na první schůzku konanou 19. května v klubovně Junáka na výstavišti (za Smetanovým domem).

Vedle Kohouta, Novotného a Zachové se dostavili Horák, Matějka, Zedník, Rolečková a Holomková. Z těch, co sice neobdrželi prohlášení, ale byli osobně pozváni Kohoutem, přišel Jan Pech, který přivedl Bohdana Metyše. Na schůzce bylo podrobněji prodiskutováno další působení shromážděných; jejich úkolem mělo být vyhledávání podobně smýšlejících mladých lidí, kteří by napomáhali mařit úsilí ČSM. Tato činnost měla být jakýmsi morálním apelem směřujícím k probuzení ostatních a pochopení vážnosti situace, v níž se Československo nachází. Jedním z konkrétních činů zúčastněných byla snaha nalézt v prostředí gymnázia co nejvíce studentů, kteří by byli ochotni se podílet na odstranění současného direktivně jmenovaného vedení školní skupiny ČSM a ve skutečných volbách zvolit vedení nové a přijatelnější.²¹ Vyšetřovatelé však k této schůzce připojili další „nové skutečnosti“. Její účastníci se měli radit o možnosti napojení na budislavskou „*terroristickou*“ skupinu zvanou „*Jánošiči*“ a na náboženské společenství mormonů, jehož členové prý právě pobývali v Litomyšli a pod „*pláštíkem náboženství*“ vyvíjeli protistátní činnost. Ve skutečnosti se velká část litomyšlských skautů poznala s „*Jánošíky*“ až při výkonu trestu ve věznicích. Měli sice v Budislavi chatu, kterou pravidelně navštěvovali, ale jejich kontakty s budislavskou mládeží byly velmi příležitostné a nijak intenzivní. Pokud jde o mormony, ti v Litomyšli

---

¹⁹ Čtyřletá vyšší sociálně zdravotní škola byla zřízena v roce 1948 jako náhrada za zrušený učitelský ústav. Do 1. dubna 1949 byla pobočkou Odborné školy pro ženská povolání ve Vysokém Mýtě. Od svého osamostatnění nesla název Vyšší odborná škola sociálně zdravotní v Litomyšli.

²⁰ Kohout na toto slovo narazil při luštění křížovek.

skutečně byli, ale v roce 1948, kdy zde pro veřejnost uspořádali nejméně dvě přednášky. Spolu s propagačními materiály poskytovali také informace o tom, jakými pravidly je třeba se řídit v případě emigrace. Spojení s nimi tedy bylo účelovou konstrukcí vyšetřovatelů, která měla poukázat na snahu po spojení s náboženským společenstvím pocházejícím z nepřátelské země, které skrze náboženské ideje usiluje o narušení klidného budování poválečného Československa.

Další dvě schůzky se konaly v následujícím měsíci. V bytě Blanky Zachové se 6. června spolu s ní sešli Kohout, Novotný, Pech a Rolečková. Diskutovalo se o tom, kteří lidé by ve svých třídách mohli být „důvěrníky“ vhodnými pro komunikaci se svým okolím. Poslední schůzka se měla konat v panské (zámecké) zahradě (přesné datum vyšetřující orgány neuvádějí, data dvou předchozích schůzek je třeba brát orientačně, na informace obsažené v rozsudku se totiž nelze v žádném případě spolehnout); dostavili se však pouze Kohout a Zedník. Oficiální verze toho, co se tehdy stalo, uvádí, že spolu mluvili o možnosti sestavení vysílací stanice, pomocí níž by se mohli dorozumívat s jinými ilegálními organizacemi. Záminkou k tomuto obvinění byla skutečnost, že Zedník (student sexty B) byl členem spolku radioamatérů.

Je třeba se také zmínit o první „protistátní skupině“, která podle údajů vyšetřovatelů existovala od ledna do března 1949 a tvořili ji Miroslav Matějka (septima), Jiří Kopřiva (sexta A) a Jindřich Vích (sexta B; oba z Chocně). Matějka byl již svým původem předurčen k nesouhlasu se změnami, které počaly pozvolna přecházet do života. Jeho otec byl v Morašicích vlastníkem statku s osmnácti hektary půdy a podle zdůvodnění soudního rozhodnutí „svého syna vychovával v nenávisti vůči lidově demokratickému státnímu zřízení“.

Nepoddajní sedláci byli na vesnicích největšími nepřáteli komunistů. Pokud se podařilo zlomit jejich odpor, podlehla celá vesnice. Student Matějka byl Kohoutův spolužák a svými názory se netajil. Proto také obdržel prohlášení *Kolegové a kolegyně*, o němž si zpočátku myslel, že jde o provokativní materiál vypracovaný státními orgány. Již několik měsíců předtím, než byl obeznámen s aktivitou Kohouta a jeho přátel, se scházel se svými přáteli Jiřím Kopřivou a Jindřichem Víchem v litomyšlské restauraci *Na Hrádku*. Tam si vyprávěli o politické situaci a snili o svržení komunistické moci. Protože Jindřich Vích později přistoupil na spolupráci s vyšetřujícími orgány a nebyl obžalován, přestože u něho byly nalezeny zbraně. V rozsudku se objevuje jeho jméno na jediném místě, a to ještě s dodatkem, že skupina, jejímž byl členem, nevyvíjela kromě schůzek žádnou činnost.

---

²¹ Seznam svých spolužáků, kteří na jedné straně jsou a na druhé nejsou nakloněni soudobé politické situaci, sestavil podle svého svědectví tehdy kvintán Václav Portman.

V dalších souvislostech jsou jako členové této skupiny uvedeni Matějka, Kopřiva a „další student“.

Poslední skupinu zorganizoval v květnu 1949 syn proslulého litomyšlského hudebníka a faráře Církve československé Jaromíra Metyše, tehdy student sexty (A) na litomyšlském gymnáziu a spolužák Jiřího Kopřivy Karel Metyš. Mimo něho ji tvořili jeho spolužáci Miloslav Bulva (sexta A) a Zdeněk Vašíček (sexta B). Bulva do celého dění zapojil svého přítele Otu Rozkošného, který po absolvování průmyslové školy pracoval jako montážní dělník. Ke skupině patřil i student prvního ročníku průmyslové školy a člen Kohoutovy skupiny Jan Pech a Bohuslav Chaloupka, obchodní příručí v koloniálním obchodě Pechova otce, po znárodnění jeho vedoucí. Působení této skupiny spočívalo ve vylepování letáků *Občané republiky Československé*, které pojednávaly o možnosti nových, svobodných voleb pod patronací OSN (za autora označily vyšetřující orgány Rozkošného, což již dnes nikdo nemůže potvrdit). Metyš spolu s Vašíčkem a Rozkošným vylepili tyto letáky koncem června na pěti veřejných místech v Litomyšli. Protože ruční rozmnožování pomocí indigového papíru bylo náročné, rozhodli se pro vytváření dalších letáků použít cyklostyl. Ten obstaral Karel Metyš od svého bratra Jaroslava, který pracoval jako technik ve svitavském Utexu. Pech do něj od Chaloupky obstaral váleček a papíry. Chaloupka také naučil ostatní s cyklostylem zacházet. Návrh textu nových letáků dodal Karlovi jeho bratr Jaroslav, který jej ve Svitavách vytvořil se svým přítelem Karlem Reclm, gymnaziálním studentem, od něhož získal i cyklostyl.²² Letáky vyzývaly k věrnosti demokratickému odkazu meziválečné republiky. Bylo jich uděláno asi 100 kusů a domluveno, že budou rozneseny po Metyšově návratu z prázdninové zemědělské brigády. To se již neuskutečnilo. Obvinění vyšetřujících orgánů, že skupiny Miloslava Kohouta a Karla Metyše byly v úzkém kontaktu, bylo nepravdivé a účelové. Počátky Metyšova znechucení z politického dění byly, vedle tendence ke sjednocování mládežnických organizací, umocněny posmrtným zostuzením osoby Edvarda Beneše, kterého si velmi vážil. Proto také již v zimě 1949 vylepil několik plakátů, které kombinovaly Benešovy myšlenky (že evoluce je lepší než revoluce) s rozpačitým podivením nad tím, že se dnes opět zavírají lidé, kteří byli vězněni za protektorátu.

---

²² Podle svědectví Jaroslava Metyše (nar. 2. února 1930 v Litomyšli). V polovině září roku 1949 byl výnosem 13. komise KNV v Brně za domnělé členství ve „skupině generála Ikeho“ spolu s dalšími jedenácti osobami, které se však vesměs vůbec neznaly, zařazen na dva roky do tábora nucených prací (Příbram, Třinec a Handlová). J. METYŠ popsal svůj příběh v článku *Konečně mohu promluvit*, který byl publikován v novinách Svitavsko, č. 17 z 25. dubna 1990, s. 3. První polovinu tohoto článku tvoří stručný výtah z promluvy M. KOHOUTA o celém pozadí případu „ATA“ a jeho pobytu ve vězení, kterou pronesl na setkání s politickými vězni uspořádaném Občanským fórem v Lidovém domě v Litomyšli 2. dubna 1990.

Je třeba mít neustále na paměti to, že studenti, kteří se setkali na nějaké ze schůzek, nebyli tím k sobě pevně připoutáni. Scházeli se samozřejmě i v užších kroužcích, které se zase neúčastnily dalších setkání s jinými skupinami. Někteří z obviněných se při procesu viděli vůbec poprvé. Cílem StB však bylo „vyšetřit“ pevně strukturovanou organizaci s jednotným vedením pracující na něčí rozkazy. Skutečný obraz byl však mnohem plastičtější.

Pokud jde o zbraně, které byly u studentů a dalších členů „skupiny“ nalezeny, jednalo se převážně o válečné relikty po německé armádě. Odhozených zbraní, které se pro svoji lehkou dostupnost dostaly do vlastnictví mnoha lidí, bylo na Litomyšlsku velké množství. Odsouzení v žádném případě nehromadili zbraně s úmyslem je použít proti jiným osobám ani za účelem státního převratu, ale vlastnili je jako válečné trofeje. V době po únoru 1948 se však každá z těchto zbraní mohla stát důvodem pro obvinění ze zločinu proti republice. V našem případě udávají vyšetřující orgány, že při domovních prohlídkách bylo u obviněných nalezeno sedm kusů střelných zbraní, větší množství ostrých nábojů z vojenských pušek, samopalů, automatických pistolí a elektrická rozněcovadla. Ve skutečnosti mezi nimi kolovalo válečného materiálu mnohem víc.

Odhalení

Pro další vývoj událostí byla zlomovým okamžikem schůze účastníků plachtařského kursu²³ konaná v pátek odpoledne 24. června 1949 v budově gymnázia. O její přestávce se dva studenti průmyslové školy - Jan Pech, který chodil do prvního ročníku a náležel ke skupině Miloslava Kohouta i Karla Metyše, a František Snopek, jenž navštěvoval druhý ročník - rozhodli odstranit z jedné prázdné třídy obrazy Stalina a Gottwalda. Pech sejmul obraz prezidenta republiky a schoval jej pod katedru. Když se snažil vyjmout z rámu obraz generalissima Stalina, nechtěně jej poškodil. Proto obraz Snopek vytrhl, spolu s Pechem jej roztrhali a spláchli na toaletách. Avšak nedůsledně. Když objevil zničený Stalinův obraz pomocný školník Jan Abraham (námezdní síla pro topičské a uklízečské práce), ohlásil tuto skutečnost řediteli Stanislavu Obdržálkovi. Ten podal školskému referátu KNV v Pardubicích následující hlášení: *„Neznámý pachatel vyřizl obraz J. V. Stalina ze zaskleného [sic!] rámu v přírodopisné posluchárně zdejšího ústavu, obraz odnesl na záchod a tam jej zanechal roztrhaný a pokálený. Na záchodě byl obraz nalezen v sobotu 25. června 1949 odpoledne. Zatímni správce učinil o případu hlášení na místní stanici SNB a u bezpečnostního referenta*

---

²³ Tyto kursy pořádal Aeroklub Vysoké Mýto, na jehož letišti se též odehrávala letecká praxe. Avšak výuka teorie létání na kluzácích, větroních a motorových letadlech probíhala v budově litomyšlského gymnázia, protože z Litomyšle pocházelo nejvíce účastníků kursu. Teoretická příprava trvala dva měsíce.

ONV v Litomyšli. Bezpečnostní orgány zahájily pátrání v pondělí 27. června a vyšetřují žactvo zdejšího ústavu. Současně učinil zatímní správce hlášení panu Františku Saquovi, přednostovi školské úřadovny KNV v Pardubicích, který zdejší ústav dnes navštívil.“²⁴

Celou záležitost převzal ONV v Litomyšli, jehož čelní funkcionáři měli na gymnáziu zajistit ideologickou výchovu studentů. V dopise z 3. září 1949 navrholo ředitelství gymnázia pardubického KNV, aby byli předseda ONV Jaroslav Lochman a bezpečnostní referent a první místopředseda ONV Josef Hrnčál ustanoveni pro školní rok 1949/50 výpomocnými učiteli při vyučování občanské nauky. Tímto úkolem byli pověřeni okresním sekretariátem KSČ v Litomyšli. Každý měl vyučovat dvě hodiny týdně. Hrnčál první a Lochman druhou třídu. 1. října byli oba KNV v Pardubicích potvrzeni s platností od 1. září.²⁵ Osobní záznamy obou mužů prozrazují jejich učitelskou „způsobilost“, Hrnčál byl původní profesí kopytář a Lochman obuvník.²⁶

V pondělí 27. června nastalo na gymnáziu v průběhu druhé vyučovací hodiny vyšetřování. Do hodiny latiny, kterou v septimě vyučoval její třídní profesor Karel Kadlický, přišel vedoucí bezpečnostního referátu ONV Josef Hrnčál a vedoucí druhého oddělení Okresního velitelství SNB v Litomyšli praporčík Antonín Krbec.²⁷ Toto oddělení bylo kriminální službou SNB a v rovině řešení politických deliktů předsunutým pracovištěm StB, která byla zřízena po únorových událostech roku 1948 pro boj s vnitřním nepřítelem.²⁸ Všichni studenti museli ve třídě zanechat své svršky a aktovky a přejít do jiné, volné třídy. Při prohlídce našli vyšetřovatelé v podšívce saka Miloslava Kohouta zapadlý leták *Kolegové a kolegyně* a v notesu Jiřího Mráze neuctivé poznámky o místních činitelích KSČ (ve smyslu

²⁴ SOKA S, fond GL II, karton č. 32, dopis z 27. června 1949.

²⁵ Tamtéž, dopis z 3. září 1949 a dopis z 1. října 1949.

²⁶ Tamtéž, karton č. 36, kartotéční listy zaměstnanců.

²⁷ Antonín Krbec (nar. 1911 v Chomutově) byl v květnu 1936 přijat k četnictvu, od roku 1945 byl členem SNB. V prosinci 1947 vstoupil do KSČ a v červenci téhož roku nastoupil na Okresní velitelství SNB Litomyšl, kde byl zástupcem okresního velitele. V roce 1952 byl zproštěn funkce a působil jako starší inspektor dopravní služby u O - VB Litomyšl. V roce 1957 byl povýšen na poručíka a o rok později propuštěn (podle dopisu pracovníka Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PhDr. Jiřího Plachého z 26. února 2004 zasláného autorovi této studie; v majetku autora). SOKA S, fond ONV L, karton č. 139/5, zpráva bezpečnostního referenta ONV v Litomyšli z 11. listopadu 1949 adresovaná Krajskému velitelství národní bezpečnosti v Pardubicích, krajskému bezpečnostnímu referentovi Dominiku Stehlíkovi, která obsahuje následující charakteristiku Antonína Krbce: „S. Krbec, který pracuje v II. odd. okresního velitelství, úzce spolupracuje s bezpečnostním referentem, je na politické výši a hlavně se zaměřuje na protistátní činnost a má dobré zpravodajství v působnosti reakce a šeptandy na našem okrese.“

²⁸ K problematice složek zajišťujících vnitřní bezpečnost státu a jejich proměn se vztahují dvě studie J. FROLÍKA: *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948 - 1989*. In: Sborník archivních prací 41, 1991, sv. 2, s. 447 - 510, a *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948 - 1989*. In: Sborník archivních prací 52, 2002, sv. 2, s. 371 - 520. Zajímavé informace týkající se této problematiky obsahují také skripta J. JANÁKA a J. KUBÍČKA *Přehled vývoje ústavních a správních institucí v Československu od r. 1945 - Soupis pramenů a literatury*, Praha 1972, s. 93 - 97.

„se slečnou XY by stálo za to se blíže seznámit, přestože její otec je komunistická bestie, která by zasloužila pověsit“²⁹). Po opuštění třídy si Kohout uvědomil, že vyšetřovatelé leták pravděpodobně najdou, a proto napsal moták pro Čestmíra Horáka, který měl v té době již po maturitě. Horák bydlel v blízkosti gymnázia a Kohout si při pohledu z okna povšiml, že se pohybuje před domem. Přivolal jej a požádal Mráze, aby mu z okna vyhodil moták, který mezitím napsal. V něm Horáka žádal, aby z jejich bytu odnesl zbraně. Horák se do bytu Kohoutových skutečně vydal, ale o zbraně nepožádal, cestou k nim si vše znovu promyslel, ale nakonec nenašel odvahu se s celou záležitostí Kohoutově matce svěřit.

Když vyšetřovatelé dokončili prohlídku, volali studenty jednoho po druhém k výsledku. Mezi tím byly prohledány svršky studentů ostatních tříd, kteří nesměli opustit školu. Vyšetřování se protáhlo do půl páté. Tehdy se již začali scházet rodiče studentů, protože si neuměli vysvětlit, proč se jejich děti nevrátily ze školy domů.³⁰ Kohouta a Mráze však vyšetřovatelé nenechali odejít s ostatními, podrobili je dalším výslechům a propustili až navečer. Mrázovi bylo později prokázáno také zneuctění obrazu Zdeňka Nejedlého, jehož se dopustil při úklidu městské obrazárny v červnu 1949. Bezpečnostní orgány měly patrně septimu v podezření již dříve a čekaly na záminku, protože v jiných třídách vyšetřování neproběhlo. Aby se dozvěděl, co se stalo, navštívil o rok mladší student gymnázia Jindřich Vích ještě téhož dne večer v Chocni, místě jejich bydliště, byt Jiřího Mráze. U Mrázových však na něho čekali příslušníci StB.³¹ Vích se pod jejich tlakem nechal získat ke spolupráci. Na podezřelé studenty byli nasazeni lidé z jejich blízkého okolí ochotní podávat o nich informace.³²

---

²⁹ Podle podání Miloslava Kohouta.

³⁰ J. ČERNÁ-ŠPONAROVÁ, *Vážení občané a přátelé*. In: Kulturní zpravodaj města Litomyšle, duben 1990, s. 14. Autorka (nar. 11. května 1933 v Litomyšli) byla tehdy studentkou kvinty.

³¹ Státní ústřední archiv v Praze (dále SÚA), fond Státní prokuratura, spis Prot. Taj. č. 52/50, neutříděné, dopis krajského velitele StB v Pardubicích státnímu prokurátorovi B. Zieglerovi z 11. dubna 1950 obsahuje následující závažné informace: „*Jindřich Vích, student reálného gymnázia v Litomyšli, bytem v Chocni, dostavil se dne 28.6. 1949 ve večerních hodinách do bytu dentisty Mráze v Chocni, u něhož byla v souvislosti se zatčením jeho syna vykonávána právě domovní prohlídka. Vích byl na chodbě domu informativně vyslechnut o účelu své návštěvy, při čemž se mu udělalo nevolno, a byl proto odveden na tamní stanici SNB, kde byl vyslechnut a učinil o studentské ilegální skupině na reálném gymnáziu v Litomyšli doznání. Poznámám, že sám nebyl členem této skupiny, avšak měl o tom částečnou vědomost. Jeho sdělení uspišilo průběh celého šetření a možno říci, že na základě jeho výpovědi byly zjištěny některé skutečnosti nebo okolnosti, které by jinak zůstaly neobjasněné. Jeho výpověď byla vzata jako dobrovolné oznámení o trestné činnosti shora uvedené ilegality bezpečnostním úřadům a jejich orgánům a z toho důvodu nečiní se na jmenovaného trestní oznámení pro § 35 zák. 231/48 Sb.*“ (Zvýraznil M. B.)

³² Podle svědectví Františka Snopka, jemuž se jedna z takto získaných osob po návratu z vězení přiznala. Mnozí ze studentů, včetně Snopka, se na veřejnosti svým smýšlením nijak netajili, proto nebylo pro vyšetřující orgány velkým problémem vytipovat okruh osob, které připadají v úvahu pro spáchání politicky motivovaného přečinu.

O tom, že měli představitelé komunistické strany své informátory v řadách studentů ještě předtím, než došlo k vyšetřování tohoto případu, svědčí dopis organizačního tajemníka litomyšlského OV KSČ Stanislava Sagače³³ z ledna 1949 řediteli gymnázia Stanislavu Obdržádkovi. Dikce tohoto dopisu je tak výmluvná, že stojí za to některé jeho pasáže ocitovat. „*Vážený soudruhu! Zasiláme Ti seznam a protokoly níže jmenovaných žáků, kteří nejsou hodni toho, aby navštěvovali RG [reálné gymnázium - pozn. M. B.]. Žádáme Tě, aby ses vyjádřil jako komunista a ředitel školy a podle toho s těmito žáky postupoval.*“ Následuje soupis žáků a výčet jejich výroků, kterými se provinili proti lidově demokratickému zřízení. „*Dále Tě žádáme, abys udělil důtku následujícím žákům. I toto vem jako povinnost komunisty!*“ Následuje další soupis žáků, kteří se sice také provinili, ale v očích strany docházejí odpuštění. Celý dopis končí důraznou žádostí: „*S žáky, kterým má býti udělena důtku, si věc ještě jednou důkladně prošetři a podle toho přísně postupuj.*“³⁴

Komunisté se od okamžiku převzetí moci snažili intervenovat ve všech sférách společenského života, a to jak institucionálně skrze akční výbory Národní fronty,³⁵ které zahájily „očistu“ veřejného života okamžitě po únorových událostech, tak formou osobních upozornění na neadekvátní chování jistých osob adresovaná jejich nadřízeným.³⁶ V Litomyšli byl okresní akční výbor ustaven již 25. února, městský akční výbor měl svou první schůzi o

---

³³ SOKA S, fond KSČ OVL, karton č. 17, zápis ze schůze předsednictva OV KSČ konané 5. ledna 1949 nás informuje, že toho dne nastoupil Stanislav Sagač na OV KSČ jako jeho organizační tajemník. Zápis ze schůze konané 22. března 1950 obsahuje jeho kádrový profil. Podle něj je Stanislav Sagač, narozený 17. února 1923 v Užhorodě, původním povoláním zámečnický, nyní vedoucí tajemník OV KSČ, „*politicky vyspělý a třídně uvědomělý soudruh*“. Na schůzi předsednictva OV KSČ 18. července 1950 požádal Sagač o uvolnění ze svých funkcí a ohlásil vstup do armády. Odešel do Prahy a stal se vysokým důstojníkem. Do Litomyše se vrátil jako důchodce a v letech 1976 - 1984 zde zastával funkci předsedy městského národního výboru. O síle Sagačova politického uvědomění dostatečně svědčí jeho studium na Vojenské politické akademii Klementa Gottwalda, kde v roce 1966 vypracoval diplomovou práci *Boj KSČ na obranu republiky na Svitavsku* (SOKA S, SVLR, sign. R 94), či jeho článek *Současnost a perspektivy Litomyše a organizátorská úloha městského národního výboru* v publikaci *Litomyšl 981 - 1981. Sborník statí o dějinách a současnosti českého města k 1000. výročí první zmínky*, Praha 1981, s. 7 - 12.

³⁴ SOKA S, fond GL II, karton č. 36, dopis je napsán na hlavičkovém papíře OV KSČ Litomyšl a datován 25. ledna 1949.

³⁵ Akční výbory byly složeny ze zástupců politických i nepolitických složek Národní fronty. Jejich předsedy byli vždy komunisté a KSČ v nich měla absolutní většinu. Na výzvu Klementa Gottwalda začaly vznikat již 21. února 1948. „*Základním úkolem, který plnily akční výbory Národní fronty všech stupňů v bezprostředně pounorovém období, byla očista veřejného a politického života. (...) Hned po svém ustavení akční výbory okamžitě zakročovaly proti všem reakčním živlům, které se v předúnorovém období i v únorových dnech stavěly proti lidově demokratickému zřízení a aktivně přispívaly k rozbití Národní fronty. Očista přitom probíhala současně na všech úsecích veřejného a politického života v nejvyšších i nejnižších orgánech tak, jak se akční výbory ustavovaly.*“ J. MLÝNSKÝ, *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*, Praha 1978, s. 52 - 53. „*V obcích, okresech a na celostátní úrovni byly v roce 1954 přejmenovány na výbory Národní fronty, které zůstaly součástí politického systému ČSSR až do konce roku 1989.*“ K. ŽALOUDEK, *cit. dílo*, s. 16.

³⁶ Mimo jiné knihovna SOKA S, sign. L 104, III, *zpráva o činnosti rady Okresního nár. výboru v Litomyšli (za třetí čtvrtletí roku 1948)*. Tento dokument nás informuje o rozsahu personálních čistek provedených na ONV Litomyšl po únoru 1948.

den později.³⁷ Velkému tlaku byli vystaveni všichni, odpovědní vedoucí, jejich podřízení, i osoby, které se režim snažil získat ke spolupráci. Gymnaziálního pedagogického sboru se personální očista veřejného sektoru nedotkla. Z jeho profesorů nebyl propuštěn nikdo.³⁸

Uvedený Sagačův dopis nás mimo jiné informuje o jedné důležité záležitosti: „*Rensa, Rubek a Jičínský bydlí v piaristické koleji, kde vedou mezi sebou protistátní řeči. Na všechno nadávají, ať už je to vláda nebo její usnesení, a to vše odsuzují a zesměšňují.*“³⁹ Jak je tedy patrné, komunisté měli svého informátora (či informátory) přímo mezi studenty, kteří se pohybovali v prostředí piaristické koleje, což jim umožnilo získávat důvěrné informace z rektorova nejbližšího okolí.

Zarputilou snahu litomyšlského OV KSČ vyhledávat a trestat třídní nepřátele a zároveň servilitu vedení gymnázia vůči jeho představitelům dokumentuje případ studentky oktávy (A) Elišky Filkové, která se mimo jiné vyskytuje mezi osobami, jež si podle výše citovaného Sagačova dopisu nezaslouží být studenty gymnázia. Zdůvodnění: „*Stýká se, chodí do bytu Jos. Jičínského, kde vedou protistátní řeči. Schvaluje útěk svého bratra, který utekl za hranice. O dalším jejím vystupování může podati výpověď prof. ruštiny RG [Olga Chimková - pozn. M. B.] RG.*“⁴⁰ Filková byla na mimořádné poradě profesorského sboru 4. března 1949 navržena ministerstvu školství, věd a umění k vyloučení z dalších studií.⁴¹ Důvodem k tomuto

---

³⁷ Stráž 11, č. 10 z 5. března 1948, s. [1], a č. 11 z 12. března 1948, s. [3]. Zde je uvedeno počáteční složení obou akčních výborů.

³⁸ SOKA S, fond GL II, karton č. 32, dopis ředitelství gymnázia IV. referátu KNV v Pardubicích z 12. září 1949, kterým reagovalo na výzvu, aby zaslalo seznam pedagogů propuštěných po únoru 1948.

³⁹ Z této trojice se mi podařilo kontaktovat Lubomíra Rensu a Josefa Jičínského. Lubomír Rensa v dopise z 22. června 2003 (v majetku M. B.) potvrdil svůj pobyt v koleji i všechny „přečiny“, které Sagač vyličil takto: „*Odsuzuje jednání naší vlády a vede divné vtipy o s. pres. K. Gottwaldovi. Vyjádřil se následovně: Když prezident Kl. Gottwald odjel na Krym, tak Rensa říkal, že na Krym nejede, ale že bude doma dělat Martě nábytek./ Naši vládu uráží a při projevu některého ministra jde k rádiu a provokativně jej vypne, takže toto působí trapně na jeho spolubydlící.*“ Rensa potvrzuje, že onen vtíp o Gottwaldovi a Martě vyprávěl před kluky v kolejní kuchyni. Za to, že ostentativně vypínal rádio, které bylo na koleji pouze v kuchyni, byl vyšetřován v ředitelně samotným Sagačem a dalším „soudruhem“ za přítomnosti ředitele Obdržálka. Po maturitě mu Obdržálek oznámil, že nebude přijat na žádnou vysokou školu a nepřijme jej ani žádný národní podnik. Josefa Jičínského jsem, po listovní obsílce, kontaktoval 1. září 2003 telefonicky. Potvrdil vážnost tehdejší situace a mimo jiné mi sdělil, že mu Obdržálek v průběhu druhého pololetí oznámil, že nebude připuštěn k maturitě. Propadl tedy letargii a rezignoval na studium. Až jednou mu rektor Střiteský, který jej chtěl přimět k tvořivé činnosti, oznámil, že přece jen odmaturoje (podle Jičínského domněnky mu ale chtěl pouze ulehčit v nastalé situaci a o změně postoje ředitele sám nic nevěděl). Tím v něm vybudil velké úsilí, díky němuž se mu podařilo dostudovat několik týdnů zanedbanou látku. K maturitě nakonec skutečně připuštěn byl. Josef Jičínský bydlel v koleji v letech 1947 - 1949 a Stanislav Sagač mu vytýkal toto: „*Stýkal se se Simandlem, který je tč. z politických důvodů zatčen. Proti všem vládním nařízením má poznámky, nadává na nynější režim. Chce si opatřit pistoli, je lajdák a nechce nic dělat.*“ Lubomír Rensa byl jeho spolužákem z paralelní třídy (B). Oba byli v roce 1949 v oktávě. S Vlastislavem Rubkem, který byl v době napsání Sagačova dopisu septimán, se nepodařilo nikomu z jeho gymnaziálních spolužáků navázat kontakt již mnoho let. Ani já jsem nebyl úspěšnější.

⁴⁰ Olga Chimková bydlela ve vile rodiny Filkových, což bylo jistě „dostatečnou kvalifikací“ pro podávání zpráv o Eliščině mimoškolních aktivitách.

⁴¹ SOKA S, fond GL II, kniha č. 43, protokol o mimořádné poradě profesorského sboru konané 4. března 1949. „*Zatímní správce [Stanislav Obdržálek - pozn. M. B.] zahajuje poradou a oznamuje, že bylo zjištěno toto: Eliška Filková, žákyně VIII. tř. provinila se proti lidově demokratickému zřízení státnímu takto: Za německé okupace*

kroku měl být úsměv, kterým doprovodila výklad profesorky Chimkové a její poznámku o uprchlém bratru, což bylo kvalifikováno jako provinění proti lidově demokratické republice a schvalování útěku bratra do ciziny.⁴² Snaha skandalizovat osobu Elišky Filkové šla až do takových absurdit, že byla dokonce diskutována její kolaborace s osobami spjatými s nacistickou okupační mocí.⁴³ Ministerstvo však poukázalo na skutečnost, že návrh na její vyloučení byl podán ještě předtím, než došlo k výsledku Filkové (19. března) i svědků (29. března), a upozornilo na značné rozpory svědeckých výpovědí v protokolu z 29. března.⁴⁴ Z těchto důvodů považovalo navržený trest za neúměrný provinění a požádalo vedení gymnázia, aby případ znovu uvážilo.⁴⁵ Vedení gymnázia reagovalo dvěma dopisy. V prvním objasňuje, že návrh na vyloučení vzešel z OV KSČ, jehož pracovníci Stanislav Sagač a Ladislav Famfulík prohlásili, že mají proti Filkové usvědčující materiál. Když jej nedodali, požádal o vysvětlení celé problematiky ředitel Obdržálek Sagače osobně. Ten mu oznámil, že spolu s kádrovým tajemníkem KSČ Červeným usvědčující materiál připravují a do týdne jej předloží.⁴⁶ Druhý dopis, napsaný o týden později, informuje o tom, že slíbený materiál z OV KSČ vedení gymnázia nedostalo a na Obdržálekův dotaz předseda OV KSČ Jaroslav Nedvídek prohlásil, že není námitek, aby Eliška Filková ukončila studia závěrečnou zkouškou dospělosti.⁴⁷ Tento druhý dopis byl napsán po ukončení porady pedagogického sboru, na níž byly znovu zváženy výhrady ministerstva a následně usneseno, že navrhovaný trest je skutečně neúměrný. Nikdo z účastníků porady nevznesl proti tomu, aby Filková svá

---

se stýkala s členy Hitlerovy mládeže, nyní jest smýšlení reakčního, její bratr vysokoškolák prchl za hranice do ciziny a ona svým chováním dává najevo, že útek schvaluje. Její otec jest bývalým majitelem pily, nyní znárodněné. Rodinné prostředí nenasvědčuje tomu, že by žákyně byla řádně vedena a vychovávána v duchu lidově demokratickém. Do budovatelské práce se řádně nezapojila. Manuální práce na pracovní brigádě konala neochotně a vyhýbala se jí. Zatímni správce navrhuje, aby Eliška Filková byla vyloučena ze studií na všech školách III. stupně ve smyslu § 10 odst. 2d/ školského řádu.“

⁴² SOKA S, fond GL II, karton č. 32, dopis IV. referátu KNV v Pardubicích z 11. srpna 1949 adresovaný ředitelství gymnázia opakuje důvod profesorského sboru litomyšlského gymnázia pro vyloučení Elišky Filkové ze studií; nebylo jím skutečně nic většího než domnělé pousmání. SOKA S, fond ONV L, karton č. 139/6 obsahuje zatykač vydaný Krajským soudem v Chrudimi 11. ledna 1949 na studenta lesního inženýrství Zdeňka Filku (narozeného 21. ledna 1927 v Litomyšli) kvůli podezření, „že v druhé polovině listopadu 1948 opustil ilegálně ČSR, aby se v zahraničí spojil k úkladům o republiku a za tím účelem tam vešel ve styk přímý nebo nepřímý s cizími činiteli, zejména vojenskými nebo finančními.“ Zdeněk Filka emigroval do německého Řezna.

⁴³ SOKA S, fond GL II, kniha č. 43, protokol o výsledku Elišky Filkové, žákyně VIII. A třídy, provedeném 19. března 1949. Podle jejích slov bydleli v hotelu Slezák v letech 1942 - 1943 členové Hitlerovy mládeže a chodili si do provozovny otcovy pily kupovat dřevo na topení. Mimo to, že je občas potkala při této příležitosti, se s nimi nestýkala. Tehdy jí bylo třináct let a chodila do tercie. Chlapci z Hitlerovy mládeže byli ještě mladší.

⁴⁴ Tamtéž, protokol o výsledku svědků při disciplinárním řízení proti Elišce Filkové, žákyni VIII. A třídy, uskutečněném 29. března 1949. Výpovědi některých tzv. svědků jsou vskutku šokující.

⁴⁵ Tamtéž, karton č. 32, dopis IV. referátu KNV v Pardubicích z 11. srpna 1949 adresovaný ředitelství gymnázia.

⁴⁶ Tamtéž, dopis ředitelství gymnázia z 12. září 1949 adresovaný IV. referátu KNV v Pardubicích.

⁴⁷ Tamtéž, dopis ředitelství gymnázia z 20. září 1949 adresovaný IV. referátu KNV v Pardubicích.

gymnaziální studia dokončila, ani jedinou námitku.⁴⁸ Z celého případu je patrné, jakou roli na Litomyšlsku OV KSČ hrál a jakou jistotou se vyznačovali mnozí z nových vládců.

Nyní však zpět k vyšetřování zhanobení Stalinova obrazu. Druhý den, tedy 28. června, byli **Kohout** a **Mráz** zatčeni, strávili noc v litomyšlské věznici a byli převezeni na StB do Pardubic.⁴⁹ Třetím zatčeným byl **Karel Metyš**, zakladatel skupiny, která rozmnožovala a vylepovala letáky; 4. srpna 1949 jej zatkla brněnská StB v Říčanech u Prahy, kde byl na zemědělské brigádě. Byl převezen do Brna a vyslýchán. Ve vazbě zůstal do 25. března 1950.

Další zatčení následovala až v následujícím roce. 21. března 1950 byl zatčen spoluzakladatel skupiny Hvězda, tehdy již student pražské filozofické fakulty **Václav Novotný**.⁵⁰ O několik dnů později, 26. března, byl v Hrušovanech u Znojma zatčen a na StB do Pardubic převezen jeho přítel a dřívější pražský spolubydlící **Čestmír Horák**. V Pardubicích byl vyslýchán do pondělí 28. března, kdy byl propuštěn. Po Novotného zatčení byli 25. března propuštěni Kohout a Mráz. StB pečlivě sledovala jejich kroky, aby mohla vyslechnout osoby, s nimiž se setkali.

Velmi nešťastně a vedena snahou pomoci studentům se do celé záležitosti zapletla největší oběť chystajícího se procesu, rektor piaristické koleje⁵¹ a gymnaziální profesor náboženství **František Ambrož Strítěský OSChP**.⁵² Rektorem piaristické koleje a jejím

---

⁴⁸ Tamtéž, kniha č. 43, protokol o mimořádné poradě profesorského sboru konané 20. září 1949.

⁴⁹ Zajímavé svědectví o pobytu ve vyšetřovací vazbě podal Miloslav Kohout, který sdílel celu s dvěma spoluvězni. Prvním z nich byl poštmistr Jan Hartman z Proseče, který se během druhé světové války účastnil odbojové činnosti a pomáhal ruským partyzánům (ti mu nešťastnou náhodou zabili dceru). Druhým byl vysokomýtský autodopravce František Majer. Na rozdíl od nich nebyl Kohout podrobován fyzickému mučení. Vzpomíná, že ran do obličeje sice ušetřen nebyl, ale mnohem horší pro něho bylo to, když mu na celu přinášeli do krve rozmlácené spoluvězně, kteří byli mnohdy v takovém stavu, že se nemohli postavit ani posadit. Když jednou Kohouta předváděli k výslechu, byl svědkem toho, že vyšetřovatelé po chodbě táhli bezvládné tělo vysokomýtského hoteliéra Oty Kobylky. Protože se pokusil o sebevraždu, měl obvázaná zápěstí spojená ráhmem, které bránilo volnému pohybu jeho rukou. Při výslechu vyšetřovatel povzbuzoval Kohouta k přiznání poukazem na to, že je venku hezky a chodí tam pěkná děvčata. Proto by pro něho bylo lepší, aby si s nimi užíval, než byl zavřen ve vězení.

⁵⁰ Toto datum udává sám Václav Novotný. Rektor Strítěský, jak uvidíme později, udává datum 19. března.

⁵¹ Řád chudých řeholních kleriků Matky Boží pobožných škol (*Ordo clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum*) založil roku 1621 v Římě žijící Španěl Josef Kalasanský (*1557, †1648). Posláním řádu bylo systematické vzdělávání chlapců z nejnižších společenských vrstev. Jeho zakladatel, který byl roku 1767 prohlášen za svatého, chtěl tímto konáním přispět k odstranění nejhorších projevů bídy a sociální nespravedlnosti. Do českých zemí byli piaristé uvedeni olomouckým arcibiskupem kardinálem Františkem z Ditrichštejna. Jeho zásluhou přišli roku 1631 do Mikulova. Brzy na to vznikly koleje ve Strážnici (1633) a v Lipníku nad Bečvou (1634). Do Litomyšle přišli piaristé přičiněním majitelky litomyšlského panství Fřebonie z Pernštejna roku 1640 a spravovali zde gymnázium a posléze i filozofický ústav. Od té doby patřila Litomyšl mezi nejvýznamnější vzdělávací centra v Čechách. Protože řád nedisponoval dostatkem profesorů, převzal roku 1874 správu gymnázia stát. Řádová kolej však existovala až do roku 1950. Její tehdejší rektor František Ambrož Strítěský byl posledním litomyšlským piaristou.

⁵² V uplynulých letech vyšly k jeho osobě následující příspěvky: M. SKŘIVÁNEK, *Za rektorem Františkem Strítěským*. In: Kulturní zpravodaj města Litomyšle, únor 1990, s. 5 - 8; M. ZEMEK - J. BOMBERA - A. FILIP *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Prievidza 1992, s. 264 - 265, autoři očividně čerпали z rektorových

jediným řádovým obyvatelem se stal v září 1945. Proměnil ji ve studentský domov, v němž na podzim 1949 pobývalo čtyřicet tři chlapců. Na litomyšlském gymnáziu působil od roku 1945. Zatímním státním profesorem náboženství byl ustanoven od 1. prosince 1947.⁵³

Stříteský byl výraznou osobností, velmi respektovanou mezi studenty i v profesorském sboru. Jeho hodiny náboženství navštěvovali ze zájmu i studenti, kteří nebyli římskými katolíky, protože v jeho hodinách nad dogmatickými výklady převažovaly filozofické analýzy překračující konfesní hlediska. Se skautským jménem bratr Oheň byl též oblastním duchovním rádcem Junáka,⁵⁴ ale neváhal se v případě projednávání trestů za kázeňské přestupky zastat i zanícených svazáků. Protože měl na studenty (a mládež vůbec) hluboký vliv a dokázal je spojovat, byl trnem v oku tvůrcům nového společenského řádu, kteří se snažili o radikální zprůtrhání starých vazeb a vytvoření společnosti izolovaných strachujících se jedinců, kteří si nejsou před nikým jisti. Taková společnost je vhodným podhoubím každého totalitarismu.⁵⁵

---

zápisů uchovaných v kolejní kronice (viz pozn. 85); J. KUŘE, *Ukradený život* [I - V]. In: Lilie. Litomyšlské noviny 2, č. 3 ze 4. února 1992, s. 7, č. 4 ze 17. února 1992, s. 7, č. 5 z 1. března 1992, s. 5, č. 6 ze 14. března 1992, s. 10, č. 7 z 1. dubna 1992, s. 6; J. LNĚNIČKA, *Vzpomínka na tři popravené*. In: Mukl. Čtvrtletník Světového sdružení bývalých čs. politických vězňů 11, 1998, č. 41, s. 12 - 14 (vychází v Zürichu), k tomuto článku je třeba přistupovat s velkou opatrností, neboť se v něm objevují zjevné nepravdy (autor, nar. 11. dubna 1930 v Budislavi, sám politický vězeň, který byl v procesu s budislavskou skupinou „Jánošíci“ odsouzen k dvaceti letům vězení, v něm píše o Stříteského přímluvnému dopisu tehdejšímu ministru zdravotnictví a exkomunikovanému knězi Josefu Plojharovi; v tomto dopise jej podle Lněničkova svědectví Stříteský prosil o přímluvu u prezidenta Gottwalda za životy tří na smrt odsouzených osob, s nimiž rektor, Lněnička a JUDr. František Zeman z Němčic sdíleli celu; každý z nich pobýval s jedním čekajícím na popravu; o Stříteského vztahu k Plojharovi píše: „*Franta s ním byl pět roků v kněžském semináři, bydleli spolu na pokoji a kamarádili spolu*“ - s. 13; Josef Plojhar však studoval Diecézní teologické učiliště v Českých Budějovicích v letech 1921 - 1925, téhož roku byl také v Českých Budějovicích vysvěcen na kněze - podle osobního spisu Josefa Plojgara uloženého na českobudějovickém biskupství telefonicky sdělil 13. března 2004 autorovi této studie kancléř a archivář tamnějšího biskupství P. Václav Kulhánek; Stříteskému bylo tehdy třináct let). Z. HOLUB, *Vzpomínky na rektora P. Františka Stříteského I a II*. In: Obecní noviny. Noviny obce Dolní Újezd, listopad 2000, č. 11, s. 7, prosinec 2000, č. 12, s. 5. F. TICHÝ, *Se společným světcem*. In: Obecní noviny. Noviny obce Dolní Újezd, leden 2001, č. 1, s. 5. Z. LUDVÍK - V. BUREŠ, *Černá kniha minulosti*, Frankfurt nad Mohanem 2001, s. 214 - 218, počátek kapitoly *ANNUS DOMINI 1950* je mnohdy nepřesnou reprodukcí výše zmíněných zápisů rektora Stříteského v kolejní kronice (je uváděn jako Stříteský, rektor piaristického gymnázia, místo Kohout je uvedeno jméno Kohoutek). Tato kniha vzbudila u žijících pamětníků velké rozhořčení a nelze ji v žádném případě považovat za autentický historický pramen. Osobní vzpomínka jezuity Josefa KUŘE se nachází v knize *Kamínky*, 4. díl, Hradec Králové 2002, s. 33 - 38.

⁵³ SOKA S, fond GL II, karton č. 30, Stříteského jmenovací dekret.

⁵⁴ Hodnost oblastního duchovního rádce byla Stříteskému udělena 12. dubna 1946. Doklad o tom se spolu s dalšími Stříteského osobními dokumenty nachází v archivu Regionálního muzea v Litomyšli, fond F. A. Stříteský, karton č. 1. Muzeu je věnovala rektorova dlouholetá přítelkyně a opatrovnice paní Milada Žroutová (nar. 23. ledna 1931 v Kozlově).

⁵⁵ „Často bylo zaznamenáno, že teror může absolutně vládnout pouze nad lidmi, kteří jsou vzájemně izolováni, a že proto jedním z prvořadých zájmů všech tyranických vlád je takovou izolaci vyvolat. Izolace může být začátkem teroru; je pro něj určitě nejurodnější půdou; a vždy je jeho výsledkem. Tato izolace je jaksi pretotalitní; její charakteristickou známkou je bezmocnost úměrná tomu, že moc vždy vchází od lidí, kteří jednají společně, „jednají v dohodě“ (Burke); izolování lidí jsou a priori bezmocní. Izolace a bezmocnost, tedy zásadní ztráta působivosti k jednání vůbec, byly vždy pro tyranie příznačné. Politické kontakty mezi lidmi jsou za tyranické vlády zprůtrhány a lidské schopnosti k jednání a moci jsou zmařeny.“ H. ARENDOVÁ, *Původ totalitarismu I - III*, Praha 1996, s. 639.

Rektor Stříteský vůči poúnorovému režimu nevystupoval otevřeně nepřátelsky. Charakteristika jeho osobnosti vypracovaná církevním referentem ONV v Litomyšli v listopadu 1949 a zasláná krajskému akčnímu výboru Národní fronty je následující. „*Pan Stříteský František /: Ambrož:/, rektor piaristické koleje a profesor reálného gymnásia [sic!] v Litomyšli, dělá dojem člověka spořádaného, chytrého, se světovým rozhledem. Jeho jednání je dosti přímé, zdá se, že by byl ochoten i s námi poslední dobou spolupracovat, věřit se mu však z daleka ještě nemůže, neboť je moc vychytralí [sic!]. U dětí a obyvatelstva je oblíbený pro jeho jemné a příjemné chování, které každého ovlivní. Je nutno ho bedlivě sledovat, neboť v dnešní době je na vedoucím místě duchovních církve římsko-katolické ve městě Litomyšli.*“⁵⁶ Stanislav Obdržálek, Stříteského nadřízený na gymnáziu, jej hodnotil jako člověka, který byl politicky bezproblémový až do své cesty do Říma v roce 1947, kde se zúčastnil generální kapituly piaristického řádu. „*P. František Stříteský byl považován všeobecně za pokrokového kněze, o kterém se v tomto smyslu psalo i pochvalně v novinách. Založil studentský internát, byl činný v ČSM a pod. V době, kdy se vrátil z volby představeného řádu Piaristů [sic!] v Římě, nastal asi obrat v jeho smýšlení. Na gymnáziu pak přestal vyučovati a zůstalo mu jen nepovinné náboženství.*“⁵⁷ Policejní hlášení z podzimu 1949 obsahuje následující zprávu: „*Rektor Stříteský [sic!] zachovává svou původní linii, prohlašuje, že je socialista, ale politiku nemíní pěstovat. Hlavní jeho zájem se obrací k restaurování klášterního kostela a kláštera a je v tom pilný a důsledný a nevyhýbá se sám ani manuálních prací [sic!].*“⁵⁸ 31. března 1950, den před rektorovým zatčením, podává církevní referent litomyšlského ONV o piaristické koleji následující hlášení: „*V této budově je zřízen studentský internát, který se stále rozšiřuje*

⁵⁶ SOkA S, fond ONV L, karton č. 241/1. Stříteského posudek je součástí hodnocení všech duchovních působících v litomyšlském okrese. Tato hodnocení na žádost krajského akčního výboru Národní fronty vypracoval 15. listopadu 1949 církevní referent ONV Litomyšl Stanislav Šváb. Podobně jako ostatní zprávy psané tímto mužem, je i tato dokladem pologramotnosti mnoha poúnorových úředníků.

⁵⁷ SOkA S, fond GL II, karton č. 36, dopis z 25. listopadu 1950, kterým informuje ministerstvo školství, věd a umění o procesu se studenty. Pochvalnou zmínkou v novinách měl Obdržálek patrně na mysli článek *Kněz vykládá na Litomyšlsku ústavu*, uveřejněný v Rudém právu 6. května 1948, s. [6], který vyzdvihuje Stříteského souhlas s nastolením „spravedlivého řádu“. „*V Seči Vidlaté promluvil s občanstvem o ústavě rektor piaristické koleje konzistorní rada Frant. Stříteský [sic!] z Litomyšle. Zaměřil svůj projev k venkovu, jako římsko-katolický kněz a příslušník lidové strany přirovnal poměry po únoru u nás a v západních státech. Rozdíl mluví pro nás a porovnal k tomu na dřívější sociální poměry u nás, které se drasticky odrazily i v jeho chudých studentských letech. Uznává proto jako kněz, který cítí s lidem, že postoj vlády Kl. Gottwalda je správný a kdo zradil, byli vedoucí politikové nár. soc. a strany lidové. Nadchl svým projevem posluchače, kteří spontánně se postavili za novou ústavu a zaslali pozdrav vládě.*“ Rektorovo sociální citění bylo nesporné, v tom mu byly ideály poúnorového rovnostářského zřízení blízké. Avšak to, že mu bylo přiřknuto odsouzení politicky nepohodlných členů národně socialistické a lidové strany, je pravděpodobně výsledkem propagandy a nekorektní mediální manipulace s veřejností. Nikdo z nás při jeho diskusi nad tehdejší novou ústavou samozřejmě nebyl, avšak takováto prohlášení jsou v rozporu s jeho dalšími postoji i všemi soudobými oficiálními hlášeními o jeho osobě.

⁵⁸ SOkA S, fond ONV L, karton č. 139/7, tato informace je součástí měsíční zprávy o situaci ve městě, kterou 30. listopadu 1949 vypracovalo vedení SNB Litomyšl pro své okresní velitelství.

- opravováním nevyužitých místností. Dále je zde umístěna závodní kuchyně ‚Charita‘, kde se stravují studenti internátu, tak i široká veřejnost. Jediným řadovým duchovním je rektor Piaristické [sic!] koleje v Litomyšli dp František Stříteský /Ambrož/, který též je profesorem [sic!] na Reálném gymn. [sic!] v Litomyšli, kde vyučuje, zařazen je ve skupině III. Možno konstatovat, že celková církevní politická situace v tomto klášteře i na venek je bez závad a každý se chová loialně [sic!] k svému okolí a k našemu lidově demokratickému zřízení.“⁵⁹

Stříteský pracoval v kulturní komisi Místního národního výboru Litomyšl.⁶⁰ Jako člen Československé strany lidové (ČSL) byl Zemským národním výborem v Praze 14. července 1948 povolán do pounorového ONV. Nutno dodat, že již před 8. říjnem téhož roku na své členství rezignoval.⁶¹ Byl dokonce členem okresního akčního výboru Národní fronty⁶² a akčního výboru ČSL pro okres Litomyšl.⁶³ Noví vládcí se jej snažili zapojit do veřejné činnosti a jakožto výraznou osobnost využít ke svým cílům. Žili v očekávání, že se ze Stříteského stane jeden z tzv. „mírových kněží“, tedy duchovní, který bude svými postoji otevřeně podporovat a upevňovat komunistickou moc. Po krachu těchto nadějí se jejich taktika změnila.⁶⁴

⁵⁹ Tamtéž, karton č. 241/3, zpráva církevního referátu ONV v Litomyšli z 31. března 1950 adresovaná církevnímu oddělení KNV v Pardubicích pojednávající o politické činnosti klášterů.

⁶⁰ Stráž 11, č. 15 z 9. dubna 1948, s. [3]. Mimo jiné KPV L, rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50, s. 14, podává informaci, že členem této komise byl do roku 1949.

⁶¹ Mimo jiné knihovna SOKA S, sign. L 104, III. zpráva o činnosti rady Okresního nár. výboru v Litomyšli (za třetí čtvrtletí roku 1948), s. 5. KPV L, rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50, s. 14, uvádí, že byl řadovým členem místní organizace lidové strany v Litomyšli od roku 1946. SOKA S, fond ONV L, kniha č. 28, zápisy ze zasedání pléna ONV Litomyšl nás informují, že v době mezi 14. červencem a 8. říjnem 1948 se konalo zasedání pléna pouze 27. září, kdy jeho noví členové skládali slib. Stříteský se tohoto zasedání nezúčastnil.

⁶² SOKA S, fond KSČ OVL, karton č. 29, zpráva okresního akčního výboru Národní fronty v Litomyšli z 5. června 1948, v níž je uvedeno, že 3. června 1948 byla na plenární schůzi přijata rezignace Františka Ambrože Stříteského, rektora piaristické koleje v Litomyšli, na členství. Rektor nebyl členem tohoto orgánu hned od jeho vzniku. Byl delegován později.

⁶³ SOKA S, fond Okresní výbor Národní fronty Litomyšl, karton č. 4, opis dopisu krajského akčního výboru Národní fronty v Pardubicích z 5. května 1948 adresovaného okresnímu sekretariátu ČSL, kterým schvaluje členy akčního výboru ČSL pro okres Litomyšl. Závěr dopisu zní: „Žádáme, aby akční výbor čsl. strany lidové v Litomyšli provedl urychleně očistu v řadách členstva a o provedené očistě podal písemnou zprávu OAV - NF v Litomyšli.“

⁶⁴ V dopise Nejvyššímu soudu v Praze z 25. května 1968 (nepodepsaná kopie ve vlastnictví Miloslava Kohouta), kterým rektor Stříteský žádal o rehabilitaci, vyslovuje přesvědčení, že jeho uvěznění je výsledkem cílené provokace ze strany státních bezpečnostních orgánů. „Toto moje přesvědčení je o to silnější a důvodnější, že mi později vyprávěl můj známý František Havlík z Litomyšle, jak se o mně bavili v době jeho výsledku dva referenti bezpečnosti; aniž si uvědomili, že jim Havlík naslouchá, prohlásil jeden z nich před druhým: „Na Stříteského jsme navlékli věc se studenty.““ V žádosti o rehabilitaci adresované ministerstvu spravedlnosti popisuje důvody svého zatčení a odsouzení takto: „Až do doby tzv. státní katolické akce byl všeobecně znám jako člověk, který prosazoval myšlenku sociální spravedlnosti (jak je vidno z doloženého článku z Rudého práva z dubna [sic!] 1948). Avšak metody likvidace tak zv. reakcionářů a soukromých podnikatelů byly hlavním důvodem proč dotyčný se nezapojil úplně a proč jasně řekl bezpečnostnímu referentu Jos. Hrnčálovi, že nepodepíše vše, co se na něm žádá. To byl hlavní popud, aby byl níže podepsaný likvidován.“ (Nedatovaná a nepodepsaná kopie ve vlastnictví Miloslava Kohouta.)

Okamžitě po převzetí moci požádala nová vláda skrze generálního sekretáře ústředního akčního výboru Národní fronty Alexeje Čepičku představitele katolické církve, aby jejím jménem veřejně zaujali kladné stanovisko k novému lidově demokratickému režimu. Konference českých a slovenských biskupů, která se konala 4. března 1948 v Brně, tento požadavek jednoznačně odmítla a zdůraznila církevní nadstranickost.⁶⁵ Komunisté viděli v katolické církvi významného protivníka. Snažili se proto zmenšit její vliv tím, že pomocí tzv. Katolické akce získávali ve svůj prospěch její laiky i duchovní, čímž usilovali oslabit církevní jednotu a poslušnost hierarchii.⁶⁶ Původně byla Katolická akce laickou organizací, k jejímuž organizování dal bezprostřední podnět v roce 1922 encyklikou *Ubi arcano* papež Pius XI.⁶⁷ Tato organizace měla usilovat o obranu a šíření katolického myšlení pod vedením církevní hierarchie. V Československu působila od roku svého vzniku.⁶⁸ Jakožto nepolitické sdružení měla podporovat práva církve, šířit katolickou osvětu a v katolickém smyslu přetvářet veřejné mínění. „*Úkolem celé této jednotné pospolitosti je především výchova katolického vědomí, katolického svědomí, apoštolského ducha a svorné součinnosti.*“⁶⁹ Komunisté usilovali o to, aby v poúnorové době existovala dál, avšak pod jejich vedením a s jiným personálním obsazením. K ustavení této nové otevřeně prorežimní Katolické akce došlo 10. června 1949 v Obecním domě v Praze za účasti 67 „*vlasteneckých kněží*“ a bližze neurčeného počtu laiků.⁷⁰ Biskupové však v pastýřském listě z 15. června 1949 zaujali vůči těmto snahám jednoznačné stanovisko; novou Katolickou akci odmítli a označili ji za rozkolné hnutí. „*Katoličtí biskupové tedy pro budoucnost upozorňují, že každý pokus o*

⁶⁵ V. VAŠKO, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, Praha 1990, s. 14 - 15.

⁶⁶ „*Církev tak představovala pro vedoucí komunistické funkcionáře nejen potenciálního nepřítele, ale záhy ji přisoudili i roli hlavního odpůrce. Chápali ji v podstatě jako opoziční politickou stranu, nikoli jako ideovou, kulturní a charitativní organizaci. To určovalo i postup vedení komunistické strany a státu proti církvi. Jejich konečným cílem, v jehož dosažení nejvyšší komunističtí funkcionáři věřili po celých pět poúnorových let, byla nezávislá katolická církev, zcela odtržená od Vatikánu.*“ M. BULÍNOVÁ - M. JANIŠOVÁ - K. KAPLAN, *Církevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951, Edice dokumentů I. Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“) duben 1949 - březen 1950*, Praha - Brno 1994, s. 6. Širší předsednictvo ÚV KSČ schválilo 25. dubna 1949 program na postupnou likvidaci především katolické církve, a to zamezením vlivu biskupského sboru na její řízení, zřízením národní církve a prorežimní organizace laiků (J. VOREL - A. ŠIMÁNKOVÁ a kol., *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8, Praha 2003, s. 377).

⁶⁷ *Slovník judaismu, křesťanství, islám*, Praha 1994, s. 211 - 212.

⁶⁸ J. NOVOSAD, *Štěpán Trochta: svědek „T“*, Praha 2001, s. 92. Stráž 9, č. 28 z 23. srpna 1946, s. [4], referuje o cyklu šesti přednášek, který pod heslem *Rozumem a vírou k plnosti života* měl proběhnout během srpna až října roku 1946 v rámci Katolické akce v Lidovém domě v České Třebové. Poslední přednáška na téma *Moderní katolík* byla plánována na 2. října a měl ji přednést „*dp. Strítěský*“. Rektor Strítěský byl na Litomyšlsku okresním vedoucím Katolické akce.

⁶⁹ A. STORK, *K správnému pochopení Katolické akce v Itálii*. In: Katolická akce, březen 1947, s. [1 - 2].

⁷⁰ V. VAŠKO, *cit. dílo*, s. 70. Počet zakládajících členů Katolické akce se v různých publikacích mírně liší. Zářným příkladem oficiálního propagandistického zpracování (nejen) poválečných vztahů církve a státu je kniha

založení diecézních, krajských, okresních nebo farních tzv. katolických akcí je církevně zakázán, a duchovní i laici, kteří se zakládání takových akcí osobně zúčastní nebo vstoupí do jejich výborů, či přijmou nějakou funkci, budou tím samým vyobcováni z Církve.“⁷¹ 20. června 1949 vyšel v Římě dekret, kterým byli všichni účastníci Katolické akce exkomunikováni.⁷² Její předsednictvo vydalo 1. července 1949 prohlášení k současné situaci v katolické církvi, které plně dokládá charakter celého hnutí. „S lítostí jsme přijali zprávy o odmítavém postoji některých církevních hodnostářů k naší akci, jejíž poslání v souladu s věroukou si vytklo za cíl přispěti ve vyšším zájmu církve k dohodě mezi církví a státem. Naše roztrpčení vzrostlo, když jsme se dověděli o vysloveném odporu, výhrůžkách a nepřátelství našich biskupů i vatikánských kruhů proti naší akci, o pronásledování, jež naši biskupové zahajují proti stoupencům našeho hnutí, kteří jsou věrnými syny římsko-katolické církve a vedeni upřímnou a poctivou touhou dáti všechny své síly pro dobrou věc. (...) Svoboda náboženská je u nás zajištěna a není nejmenšího důvodu k obavám. Nelze se divit, jestliže se stát brání nebezpečí pobuřování nebo protistátní činnosti. Pomluvy o boji proti náboženství v naší republice může však šířit pouze nepřítel republiky, pouze ten, komu nezáleží na osudu církve, ale na tom, aby do našeho klidného života byly vmíseny nedůvěra a štvánice a aby uměle vznikaly rozbroje mezi naším lidem. (...) Neblahé působení církevních představitelů, kteří zájem církve přestali hájit a stávají se k naší žalosti nástrojem nepřátel republiky, vhná církve do těžké situace, vnáší úzkost a těžké obavy do duší miliónů katolíků a tisíců poctivých kněží, vyvolává nesnesitelné ovzduší uvnitř církve a v poměru mezi církví a státem. Takový stav těžko snese dlouhé odklady.“⁷³ Na podporu Katolické akce byly vydávány různé pamflety ukazující její upřímnost a prolidové zaměření. Jeden z nich hlásal toto: „Náš věřící lid dokázal svou neochvějnou věrnost své vládě, jejímu budovatelskému programu, a tak Katolická akce je

---

A. SVOBODY, A. TUČKOVÉ a V. SVOBODOVÉ nazvaná *Spiknutí proti republice*, Praha 1949. Míra její ideologičnosti je takřka komická.

⁷¹ Pastýřský list napsaný *Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky* ze dne 15. června 1949 s českým zněním dekretu odsuzujícího schizmatickou Katolickou akci. In: A. RÁZEK, *cit. dílo*, s. 92. Tento list (s. 89 - 95) měl být předčítán ve všech katolických kostelích na svátek Božího Těla. „Důstojní páni nechť se nedají zastrašit žádnými hrozbami. V této těžké době jsou graviter onerata conscientia vázání oznámit věřícím pravý stav věcí. Kdo by se této vážné povinnosti vědomě a dobrovolně zpronevěřil, může být stížen příslušnými církevními tresty“ (s. 95). Následně státní úřady duchovní upozornily, že veřejné čtení toho listu znamená porušení § 32 zákona 231/48 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Toto upozornění však nedostali včas všichni kněží. Proto ministr vnitra nařídil předsedům ONV, aby ustavili komisi, která vyslechne všechny kněze, kteří pastýřský list předčítali, a zjedná nápravu. Ti, kteří nebyli na zákaz jeho zveřejnění upozorněni, mají být napomenuti. Ti, kteří jej četli i přes výslovný zákaz, mají být potrestáni pokutou od 500 do 5000 Kčs. Na ty kněze, kteří pastýřský list i přes výstrahu četli a pobuřujícím způsobem vykládali, má být podáno trestní oznámení (dopis ÚV KSČ z 22. června všem krajským sekretariátům strany s přílohou ministerstva vnitra: „Opatření proti rozšiřování nepravdivých poplašných zpráv“; s. 96 - 97). Podle této směrnice byl v litomyšlském okrese pokutován částkou 5000 Kčs P. Josef Malý z Morašic.

⁷² V. VAŠKO, *cit. dílo*, s. 82. Přesné znění příslušného dekretu kongregace svatého Officia je publikováno v *cit. knize* A. RÁZKA, s. 95.

*jedním z viditelných znamení a přesvědčujících důkazů jednoty všeho našeho lidu, je výrazem pevnosti základů, na nichž spočívá naše lidově-demokratická republika. Dnes proti Katolické akci mohou stát jedině ti, kdo jsou buď otevřenými nepřáteli našeho státu, a pak ještě ti, kteří se stali obětí mylných názorů. Těmto je třeba ukázat, kde je pravda, je třeba je poučit o povinnostech křesťana vůči státu a hlavně je třeba vyvracet pomluvy a lži, ať jsou šířeny kýmkoliv a odkudkoliv.*⁷⁴ Církev tlaku neustoupila a vyloučila ze svého společenství všechny členy KSČ.⁷⁵ Odpovědí na jednoznačně odmítavá církevní stanoviska ke Katolické akci byl prudký výpad ministra spravedlnosti a generálního tajemníka Ústředního akčního výboru Národní fronty Alexeje Čepičky, který na zasedání předsednictva tohoto orgánu 15. července 1949 v Praze obvinil katolickou církev z nepřátelství vůči lidu Československé republiky a protistátní činnosti. Mimo jiné prohlásil: „Biskupové a ordináři vydali od r. 1945 desítky pastýřských listů, ale ani v jednom prohlášení se nepostavili na stranu svého lidu a nepřispěli k budovatelskému úsilí. Naopak, všechny své síly dali do služeb zjevných nepřátel lidu a od tohoto nepřátelství neupustili ani po únoru, když již bylo každému poctivému občanu jasno, že reakce nezvratně ztratila jakoukoli možnost na obnovu kapitalistického panství. Církevní hierarchie pokračuje dále ve svých vlastizrádných stycích se zahraničními nepřáteli, ba dokonce připravuje prohloubení těchto styků a zesiluje spolupráci. (...) Jestliže do února 1948 přímo dr. Beran, biskup Pícha a ostatní nařizovali kněžím zúčastnit se politického a veřejného života, nyní je jim taková činnost zakazována. Je to ovšem zákaz na oko. Ve skutečnosti jsou vydávány příkazy, aby kněží a věřící se zúčastnili protistátní podzemní a rozvratné práce. Je vydávána výzva k sabotážím našeho hospodářství, je prohlubováno ilegální spojení se zahraničními nepřáteli. To všechno se děje pod rouškou „čistě“ náboženské činnosti a má být vykonáváno zneužíváním velké náboženské svobody, jíž se římskokatolická církev ve státě těšila. Jestliže se dnes díváme na tento chmurný výčet činnosti těch, kteří se vydávají za pastýře katolického lidu, pak nikdo nezůstane na pochybách, kdo se ve skutečnosti za tváří těchto pastýřů skrývá. (...) Zůstává nezodpovězena jen jedna otázka. Proč se dr. Beran, bisk. Pícha, Vojtaššák a ostatní biskupové podjali této dobrodružné, zhoubné a zkázonosné činnosti na území své rodné vlasti a proti svému rodnému lidu. Odpověď je neméně strašlivá než obžaloba. To proto, že v zaslepené poslušnosti Vatikánu a nezřízené nenávisti proti všemu pokrokovému, spravedlivému a dobrému vsadili na kartu,

⁷³ *Katolická akce k současné situaci.* In: Věstník katolického duchovenstva 1, č. 5 z 20. července 1949, s. 3 - 4.

⁷⁴ R. PETERA, *Význam a poslání Katolické akce*, Praha 1949, s. 7.

⁷⁵ Stalo se tak *Dekretem o komunismu*, který 1. července 1949 vydala v Římě Nejvyšší Posvátná Kongregace Svatého Officia. Komunismus jím byl prohlášen za materialistickou protináboženskou ideologii a příslušníci komunistických stran exkomunikováni. Dokument byl publikován v *cit. knize* A. RÁZKA, s. 99.

kteřou určil Vatikán, ten Vatikán, který dnes tvoří nedílnou součást kapitalistického vykořisťovatelského řádu a pro jehož záchranu uskutečňují všechno, co je v jejich silách.“⁷⁶

Je zřejmé, že snahou komunistů bylo získat na svou stranu co nejvíce pokud možno co nejvlivnějších duchovních, s jejichž pomocí by bylo snadnější rozšířit mezi lidmi přesvědčení, že náboženská svoboda v Československu není v žádném případě ohrožena a že veškeré stíhání duchovních není snahou odstranit ideové nepřátele komunistické strany, ale reálné škůdce společnosti, jejichž počínání směřuje proti zájmům lidu této země.⁷⁷ Církevní referenti dostali za úkol zjistit myšlenkový stav kněžstva svých obvodů, navázat s ním kontakt a nabídnout mu spolupráci na celé akci. Do čtrnácti dnů po ustavení nové Katolické akce svolal ONV v Litomyšli setkání svých zástupců se zainteresovanými duchovními. Setkání vedl předseda ONV Jaroslav Lochman, který se zúčastněné duchovní pokoušel přesvědčit, aby projevíli souhlas s tím, „aby církev vešla ve styk se státem a v tomto smyslu aby působili na lidi.“ Kněží však jednoznačně odmítli s odvoláním na poslušnost svým biskupům, bez jejichž vědomí nesmějí nic podobného učinit. Stříteský zdůraznil apolitičnost církve a přísný zákaz ze strany církevních nadřízených vměšovat se do politických záležitostí. Upozornil na snahu státních orgánů způsobit v české církvi rozkol a učinit z univerzální církve církev státní.⁷⁸ Následně byli kněží litomyšlského okresu rozděleni do tří skupin. První skupinu tvořili ti, kdo s Katolickou akcí otevřeně souhlasili (pouze farář Antonín Mokriš z Karle, který byl v květnu 1950 přeložen do Staré Boleslavi). Do druhé patřili kněží, kteří proti Katolické akci nevystupovali, byli přístupní jednání a podepsali rezoluci, že si přejí dohodu církve se státem ve smyslu její loajálnosti ke státnímu zřízení. Třetí skupina kněží se stavěla vůči Katolické akci jednoznačně odmítavě. Do této skupiny patřil vedle mladočovského faráře Jana Smejkal, dolnoújezdského Josefa Čiháka, morašického Josefa Malého, litomyšlského

---

⁷⁶ A. ČEPIČKA, *Odpověď Národní fronty na podvratnou činnost vysokého kléru a Vatikánu*. In: *Zrada Vatikánu a biskupů*, Praha 1949, s. 10 - 11.

⁷⁷ Archivní dokumenty jednoznačně ukazují, že se jednalo pouze o propagandistické podání perzekuce ideově nepohodlných osob. Církevní problematikou litomyšlského okresu v dobách raného budování socialismu se poprvé, systematicky a velmi podrobně zabývala K. ŠAFRÁNKOVÁ ve své nepublikované studii z roku 2004 *Církevní politika Okresního národního výboru Litomyšl v letech 1949 - 1956*, SOKA S, SVLR, sign. R 654. V rukopisných pojednáních *Příspěvek ke komunistickým církevním procesům na Litomyšlsku* (2002, uloženo tamtéž pod sign. R 653) a *Vybrané komunistické procesy na Litomyšlsku v 50. letech* (2003, uloženo tamtéž pod sign. R 652) se této problematice věnovala také V. VEJRYCHOVÁ.

⁷⁸ SOKA S, fond ONV L, karton č. 241/1, zápis o poradě z 22. června 1949 konané na ONV Litomyšl. „Komunistické úřady se snaží nejprve přervat pouta, spojující místní církve s papežským úřadem: nemohou totiž tolerovat internacionálnost. Potom církevním hodnostářům nařídí, aby se slovně připojili ke státní víře.“ Takto přesně vyjádřil snahy, kterým museli vzdorovat také kněží litomyšlského okresu, R. ARON ve své *cit. knize*, s. 298. Tato snaha nebyla ničím novým, podobný záměr mělo i nacistické Německo, jehož cílem bylo nejprve učinit katolickou církev na svém území a okupovaných oblastech nezávislou na Římu a později ji úplně zlikvidovat (P. BLET, *Pius XII. a druhá světová válka ve světle vatikánských archivů*, Olomouc 2001, s. 94).

kaplana Rudolfa Seidla a dalších čtyř duchovních i rektor Stříteský.⁷⁹ Katolická akce se na Litomyšlsku nesečkala s příznivým ohlasem, čemuž také odpovídala pracovní aktivita jejích členů,⁸⁰ proto se její činnost snažil znovuoživit rok po jejím vzniku krajský církevní tajemník.⁸¹

Stříteský pocházel z velmi chudých poměrů, a měl proto mimořádně vyvinuté sociální citění, které se po stránce praktické projevovalo účinnou pomocí potřebným, po stránce teoretické jeho promýšlením sociální nauky církve, zejména díla papeže Lva XIII., který se intenzivně zabýval otázkou stavu soudobého dělnictva a roku 1891 vydal první sociální encykliku nazvanou *Rerum novarum*.⁸²

⁷⁹ SOKA S, fond ONV L, karton č. 241/1, hlášení církevního referenta ONV Litomyšl z 8. srpna 1949 ve věci vikariátních schůzí za účelem navázání spolupráce. SOKA S, Sbírka dokumentace, karton č. 19/45 obsahuje plakát formátu A1 nadepsaný *My čeští a slovenští katolíci prohlašujeme*, který hlásá program Katolické akce a vyzývá k jejímu podpisu. Asi v jeho polovině je tento text: „*S prohlášením vyslovili [sic!] souhlas tisíce kněží a statisíce věřících ze všech krajů republiky, již v prvých dnech tak učinili tito kněží:*“ Následuje sedm sloupců jmen duchovních, kteří toto prohlášení (údajně) podepsali. V dolní části pátého sloupce se nacházejí jména kněží Jana Smejkal, Josefa Čiháka, Rudolfa Seidla a Aloise Faistla (správně Fajstla, kaplana ze Sebranic). Vedle nich je zde také „*Stříteský Ambrož, rektor piaristické koleje, profesor, Litomyšl*“. To, že by tito mužové prohlášení Katolické akce skutečně podepsali, je krajně nepravděpodobné již vzhledem k tomu, co obsahuje výše citovaný dokument církevního referátu ONV Litomyšl, kde jsou všichni (mimo Fajstla, který byl zatčen 28. července a v době sepsání hlášení již stál mimo pozornost okresních úředníků) ještě počátkem srpna zařazeni do skupiny kněží, kteří Katolickou akci jednoznačně odmítají. Již pastýřský list československých biskupů a ordinářů z června 1949 upozorňuje na skutečnost, že se objevují podobné plakáty se jmény kněží, kteří toto prohlášení nikdy nepodepsali: „*Podobným způsobem, jak shora uvedeno, zneužito bylo i podpisy mnoha duchovních jako projev souhlasu s tzv. Katolickou akcí, neboť nevěděli ničeho o jejím poslání a podpisy jejich byly vylákány namnoze pod zcela jinými hesly, jako že jsou pro spravedlivou dohodu, pro zachování církevních práv, pro vyučování náboženství ve školách, uznání Sv. Otce jako viditelné hlavy Církve, přičemž nechtěli podnikati ničeho proti vůli Ordinářů, naopak chtěli podporovati jejich snahu po uskutečnění dohody tak, aby odpovídala zájmům Církve ve smyslu církevních předpisů. Tito kněží dali tedy své podpisy většinou oklamáni a pod nátlakem, nejednali ani vědomě ani dobrovolně a zachovávají samozřejmě věrnost Církvi svaté i oddanost svým biskupům, jak mnozí již soukromě i veřejně prohlásili. Jména mnohých pak byla uveřejněna zcela bez jejich vědomí, ano i proti jejich vůli a protestům.*“ (Zvýraznil M. B.) *Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky* z 15. června 1949. In: A. RÁZEK, *cit. dílo*, s. 92. Kdyby prohlášení podepsali těsně po vzniku Katolické akce (10. června), nebyli by 8. srpna církevním referentem zařazeni do kategorie nespolutracujících. Nutno podotknout, že plakát není datován.

⁸⁰ SOKA S, fond ONV L, karton č. 241/3, zpráva o činnosti církevního referenta ONV Litomyšl v druhé polovině října 1949 pro církevní referát KNV Pardubice z 29. října 1949. „*Schůze OKA byla svolána na den 22/X. 49, dostavilo se jen 5 členů. Celkem bylo konstatováno, že za takovýchto podmínek, není možno dobře pracovat a je třeba udělat nápravu a hlavně zapojit na KA příslušníky strany lidové, kterážto na našem okrese nechce vyvíjet žádnou činnost v náš prospěch.*“

⁸¹ Tamtéž, přípis nazvaný zaktivizování Katolické akce, církevnímu referátu ONV Litomyšl zaslal 21. září 1950 církevní referát KNV Pardubice. Opatřeno razítkem TAJNĚ. „*Vzhledem k nutnosti zaktivizování Katolické akce dle usnesení KC5 žádá církevní oddělení Krajského národního výboru v Pardubicích aby jste [sic!] do 15. října 50 navrhli OAV - NF a Krajskému sekretariátu Katolické akce 8 až 10 lidí, kteří by byli schopni státí se funkcionáři OV - KA. Vybírejte lidi naprosto spolehliví [sic!], majíce [sic!] vztah k náboženskému životu. Nejvíce polovinu členů KSČ, raději méně. Termín dodržte, jedná se o důležitý úkol.*“

⁸² V pozůstalosti Miloslava Jindry se nachází strojopis Stříteského studie *Papeže Lva XIII. život a dílo a jeho jasnozřivý vztah k velké budoucnosti Slovanů*. Stříteský ji předložil zkušební komisi, která 9. a 10. června 1947 posuzovala jeho učitelskou způsobilost pro vyučování katechetiky na středních školách (vysvědčení o jeho odborně-vědecké způsobilosti k úřadu katechetskému spolu s názvem jeho vědecké práce se nachází v archivu Regionálního muzea v Litomyšli, fond F. A. Stříteský, karton č. 1.). Práce o 65 stranách formátu A3 obsahuje detailní popis a hodnocení životní dráhy Lva XIII. a situace katolické církve ve světě 19. století vůbec. V tomto směru je velmi nekritická. Nejzajímavější jsou pasáže, v nichž se jako následovník papežových nauk vyrovnává

O rektorově schopnosti a ochotě pomáhat druhým lidem svědčí i jeho doslova otcovská péče o Bohuslava Kysilku. Přestože Kobra, jak jej přezdívali, nebyl sirotek, jako sirotek žil. Rektor ho ubytoval u sebe v koleji, živil jej a šatil. Aby získal přátele, přivedl jej do Junáka, kde se setkal s většinou později odsouzených studentů. Nechal jej vyučit zámečnickem. Lze bez nadsázky říci, že to byl Stříteský, kdo jej připravil do života a postaral se o to, že nezůstal bezprizorním dítětem žijícím na ulici. Na prahu dospělosti se Kysilka několikrát pokusil o nezákonné překročení západní státní hranice v touze dostat se do řad cizinecké legie. Když bezpečnostní orgány rozpoznaly jeho dobrodružnou povahu a seznámily se s realitou jeho rodinného života, nabídly mu vstup do armády. Kysilka souhlasil. Po absolvování vojenské přípravy byl poslán na studia do Sovětského svazu. Po jejich dokončení pracoval ve špionážních službách, v nichž dosáhl vysoké vojenské hodnosti. Bohužel je z níže citovaného (a nám již známého) Sagačova dopisu zřejmé, že jednou z osob, od níž pocházely informace o dění v koleji a politicky neloajálním chování studentů, mohl být právě Kysilka. Studentu sexty reálného gymnázia Vlastimilu Rubkovi (ve skutečnosti studoval v septimě a jmenoval se Vlastislav) vytýkáno: *„Odsuzuje taktéž jednání naší vlády, nynějšímu režimu se vysmívá a kde se mu nahodí příležitost, tam haní představitelé [sic!] naší vlády. Příklad, jak se baví: Povídal s. Kysilkovi „Ty budeš prezidentem“, s. Kysilka odpovídá: „Nech si tu legraci“, Rubek na to: „No, když může být prezidentem obyčejný truhlář, potom aby nemohl být prezidentem zámečnick.“* ⁸³

---

s dělnickým hnutím a odmítá marxismus s jeho myšlenkou třídního boje. *„My, když se dnes díváme zpět a pozorujeme dějiny hnutí socialismu, vidíme, kolik těžkých omylů a chyb bylo spácháno, a musíme se obávat toho, že všechny tyto proudy, které jsou založeny na nenávisti a třídním boji, jak ho hlásá Marx, nejsou slibem budoucího království božího, ale hrozbou rozkladu a úpadku lidské společnosti“* (s. 10). *„Již předchůdce Pius IX. snažil se léčit nemoc doby poučením a ukazováním správné cesty. V encyklice „Qui pluribus“ ze dne 9. listopadu 1846 ukázal, že učení Marxe odporuje přirozenému právu a že jím by byla společnost a individualita člověka zničena“* (s. 11). *„Je škoda, že mnozí si přeložili smysl vlastního života z duchovní a mravní oblasti jen do hmotného světa. Výsledkem toho je hrubé požitkářství, čemuž marxismus nijak nebrání“* (s. 22). Pozoruhodně také líčí vztah Lva XIII. ke slovanským národům. *„Lev XIII. dobře si všiml, že národové slovanští spějí v politickém i národním životě vstříc k velké budoucnosti. Sám zdůrazňoval ve svých proslovech k poutníkům slovanským fyzickou zdatnost a morální nezkaženost a nedotknutelnost špatnou kulturou a neobyčejné nadání Slovanů“* (s. 52). *„Jen jedna věc chybí stále člověku slovanskému, a to je víra, založená na zjevení, oddanost k pravdám náboženským a citění s Církví bojující. Předností Slovana - člověka je jeho sociální citění a především je to u Slovanstva, kde vznikla touha pomoci trpčícímu lidstvu zlepšením sociálních a hospodářských poměrů. Ale tato snaha není posvěcena vědomím, že lidské podnikání, oddělené od Boha a pohrdající požehnáním Božím, není k pravému dobru a prospěchu lidí „ponižených a uražených“, ale spíše cestou ještě k hlubším zmatkům a zlu“* (s. 49). Tak viděl rektor Stříteský sovětský pokus nastolit na světě „spravedlivou“ společnost bez jakéhokoli transcendentního zakotvení, jako cestu k ještě většímu zlu a zmatkům. Přesto se k poučovací moci nestavěl jednoznačně odmítavě.

⁸³ SOKA S, fond GL II, karton č. 36, dopis organizačního tajemníka OV KSČ Stanislava Sagače řediteli gymnázia Stanislavu Obdržálkovi z 25. ledna 1949. Záměna identity je v tomto případě vyloučena, což potvrzují všichni, kdo celé prostředí důvěrně znali (Karel Šplíchal, Miloslav Kohout, Bohumil Rejman). Uvedené informace o životě Bohuslava Kysilky pocházejí od výše jmenovaných osob. Někteří z těch, kteří jej dobře znali a věděli o jeho oddanosti rektorovi, si neumějí představit, že by Kobra **vědomě** na studenty žaloval. Zvláště potom ne Sagačovi, kterého neměl v lásce pro jeho postoj ke skautům. Vzhledem k povaze dochovaných zpráv

Rektor František Ambrož Stříteský byl zatčen 1. dubna 1950. O tom, jakým způsobem se stal součástí celého dění, vypovídají jeho zápisy, psané ve třetí osobě, takto: „Dne 22. února 1950 navštívila P. rektora matka studenta Kohouta, který byl zatčen v červnu 1949 z důvodu, že měl u sebe leták proti SČM (svaz čsl. mládeže). Žádala rektora, aby jejímu synu pomohl, a to tím, že zařídí, aby studenti zničili zbraně, pokud nějaké mají. Rektor několikrát odmítal, s poukazem na to, že to může udělat sama a pro rektora z toho nic dobrého nevzejde. Ale nakonec slíbil, že studentům vzkáže, aby zbraně zničili. Večer téhož dne se odebral za Blankou Zachovou, studentkou na Zdravotní škole (tehdy: sociální škole), kterou vyučoval, a požádal ji, aby studentu Václ. Novotnému vzkázala, aby zničil zbraně, pokud nějaké má. Druhého dne⁸⁴ se objevil po mši sv. (byla právě neděle) dotyčný student a přinesl s sebou jednu pistoli, kterou chtěl s sebou vzít do Prahy, kde právě studoval. Rektor mu nechtěl dovolit vzít zbraň s sebou, ale dovolil mu, aby zbraň uložil ve věži kostela. Po odchodu studenta - tj. po několika dnech, rektor zbraň vyzvedl a hodil do stoky, která vedla z kuchyně do městské odvodňovací sítě. To byla první chyba, kterou rektor udělal a připravil si tak utrpení v bolševickém vězení na 10 let.

Druhou chybu udělal 19. března t. r., a to následovně: Vrátil se z vyučování a zašel do kanceláře Charity, která byly umístěna v koleji a kterou vedla pí Mil. Němečková. Dotyčná sdělila rektorovi, že příbuzná studenta Novotného přiběhla během poledne, oznámila, že Novotný byl zatčen, ale že posílá do koleje aktovku s nějakými věcmi. Pí Němečková aktovku převzala a chtěla ji vzít s sebou domů. Rektor to nedovolil, a uložil aktovku do přístěnku kostela s předsevzetím, že obsah hodí do stoky, až se k tomu naskytne vhodná příležitost. Na místo „vhodné příležitosti“ přijelo 1. dubna 5 příslušníků STB, ti přeházeli byt rektora a odvezli ho na STB bezpečnost do Pardubic. Bylo to v sobotu před Květnou nedělí, v den, kdy se konal veliký soud na [sic!] řádovými představenými a průběh přelíčení byl dáván celostátně rozhlasem, aby lid poznal, jací jsou to zločinci v kněžském rouše. (...)

Toto první vyšetřování rektora netrvalo dlouho. Po 11 dnech podepsal zatýkácí listinu a byl odvezen do vězení v Chrudimi. Po cestě mu vedoucí vyšetřování s. Jaromír Červený řekl: „Jsem zvědav, jak tu svoji hlavu vytáhnete z obrátky [sic!].“ A rektor mu naivně odpověděl: „To není možné, vždyť nic vážného nemám.“ Netušil, že protokoly jsou připraveny

---

nelze nic takového s určitostí tvrdit, avšak vezmeme-li v potaz Kysilkovu snadnou vydíratelnost (kvůli pokusům o opuštění republiky) a v neposlední řadě i jeho budoucí kariéru, není předložené podezření neopodstatněné.

⁸⁴ 22. února byla Popeleční středa. Jestliže tedy rektor píše, že druhého dne poté, co jej navštívila paní Kohoutová, k němu přišel Novotný, tak buď nemyslí oním druhým dnem den přímo následující, ale některý další

na základě vytlučených, násilím vynucených výpovědí studentů tak, aby rozsudek dopadl na absolutní trest.“⁸⁵

Václav Novotný potvrdil a doplnil Stříteského svědectví. Po rektorově návštěvě mu zatelefonovala Blanka Zachová do Prahy jeho výzvu, kterou tlumočila slovy „znič svou lásku a odejdi za Markem“. Novotný tehdy bydlel v jednom bytě se svým přítelem Čestmírem Horákem, který tehdy pracoval na generálním ředitelství státních statků. Po maturitě se spolu s Novotným hlásil na filozofickou fakultu, obory filozofie a historie, ale z kádrových důvodů nebyl přijat. Novotný přijat byl, protože prokázal, že celý rok po maturitě pracoval v zemědělství. Uchazeči o studium přicházející z dělnického prostředí byli totiž jednoznačně upřednostňováni. Novotný přijel do Litomyšle v neděli dopoledne a vyzvedl u Horáků pistoli ráže 6,35 mm. Poté zašel ke Stříteskému a oznámil mu, že ji chce vzít s sebou do Prahy a tam zničit. Rektor se však celou vahou své autority postavil proti jeho plánu a navrhl mu, aby zbraň ukryl do jedné z věží piaristického chrámu, které jsou velmi snadno přístupné z kůru. Novotný zbraň ukryl ve věži bližší budově koleje. Do Prahy se vrátil téhož dne po poledni. Sám však také vlastnil střelnou zbraň, kterou nestačil onoho nedělního dopoledne, kdy šel za rektorem, z časových důvodů vyzvednout. Domluvil se s ním tedy, že zajistí, aby se k němu dostala později. Protože však domů nejezdil příliš často, pojistil při nejbližší příležitosti celou záležitost tím, že aktovku se zbraní předal své sestřenici a požádal ji, aby aktovku v případě jeho zatčení zanesla do koleje. Co se nachází uvnitř, jí však nesdělil. Tento scénář se odehrál 21. března,⁸⁶ kdy byl Novotný zatčen a Emilie Stárková, která žila také v Litomyšli, donesla do koleje tašku, v níž byla ukrytá parabola ráže 9 mm.⁸⁷

Rektor Stříteský byl pro StB cenným člověkem, což se potvrdilo v následujících letech jeho věznění. Od září 1954 do října 1955 pobýval s malou přestávkou téměř výlučně na StB v Pardubicích, kde se jej vyšetřovatelé snažili učinit zodpovědným za smrt studenta Lubomíra

---

nacházející, nebo se mýlí v datu návštěvy paní Kohoutové. Václav Novotný totiž podle svého svědectví navštívil rektora v neděli.

⁸⁵ SOKA S, fond Gymnázium Litomyšl, odd. I (dále GL I), karton č. 100, inv. č. 3572, kronika piaristické koleje v Litomyšli 1853 - 1983 (*Chronicon Collegii Litomissliensis Scholarum Piarum ab anno 1853 usque ad annum 1983*), s. 383 - 384. Stříteského zápisy vztahující se k letům 1950 - 1960 se nacházejí na stranách 383 - 401. Kronika není v současné době kvůli mnoha citlivým informacím, jež obsahuje, přístupná veřejnosti. Jejím zpřístupnění brání zákon o ochraně osobních údajů č. 97/1974 a č. 101/2000 Sb. V roce 1984 kroniku, kterou začal psát v roce 1853 German President, předal rektor Stříteský s několika ostatními svými písemnostmi (mimo jiné rozsudkem Státního soudu a konceptem žádosti o rehabilitaci) tehdejšímu pracovníku archivu PhDr. Milanu Skřivánkovi, aby ji dobře uschoval a zpřístupnil až po rektorově smrti. Rektor záznamy o svém věznění psal jenom se sebezapřením a zmíněnému pracovníkovi se svěřil, že v noci slyší řvaní bachařů. Kronika byla krátce vystavena u příležitosti vzpomínkového večera na rektora Stříteského, který se konal ve Smetanově domě 8. prosince 1992. Jak a kdy byly pořízeny kopie stránek z této kroniky, které se mi dostaly do rukou, nevím.

⁸⁶ Podle svědectví Václava Novotného. Rektor Stříteský udává datum 19. března.

Krátkého, který byl zastřelen v Pardubicích v lednu 1949. Krátký byl konfident, díky němuž bylo ze studií vyloučeno padesát středoškolských studentů, kteří podle jeho udání vkládali do vánočních balíčků protistátní letáky. Podle zásady sovětského generálního prokurátora Andreje Vyšinského, že k odsouzení stačí přiznání, se příslušníkům StB podařilo donutit k přiznání, že Krátkého zavraždili, šedesát osob. Teprve zde rektor poznal vyšetřovací metody StB. Osm nocí za sebou byl nepřetržitě vyslýchán bez možnosti se přes den vyspat. Vyšetřovatelé totiž hodlali učinit osnovateli vraždy čtyři římskokatolické kněze z Litomyšle a blízkého okolí, a to Františka Říhu z Nových Hradů, Václava Kubáta z Hrochova Týnce, kaplana Waltera Marka z Litomyšle a rektora Stříteského. Z Františka Říhy, který měl za sebou několik let věznění v koncentračním táboře, vyšetřovatelé doslova vytloukli přiznání, že to byl právě Stříteský, který najatému vrahovi obstaral pistoli a sdělil mu Krátkého adresu. Při důležité konfrontaci se však Václav Kubát nepodřídil instrukcím vyšetřovatelů a prohlásil, že zná rektora pouze z fotografie. Podle Stříteského slov plánovala StB v Litomyšli monstrproces po babickém vzoru, který se jí však nezdařil. Později se rektor a František Říha setkali ve věznici v Ruzyni, kde mu Říha osvětlil, za jakých okolností podepsal spoluúčast na vraždě studenta Krátkého.⁸⁸

Tím, že převzala od Novotného sestřenice Emilie Stárkové tašku se zbraní, se do celého případu dostala i devětašedesátiletá kolejní kuchařka a vedoucí místní charity, přesněji okresní referentka Diecézního svazu katolické charity pro politický okres Litomyšl, **Milada Němečková**. Její kádrový profil nebyl v očích nové vládnoucí moci dobrý. Byla dcerou

---

⁸⁷ SOKA S, fond ONV L, karton č. 139/6. Rektorem podepsané potvrzení o provedení domovní prohlídky a nálezu výše zmíněných střelných zbraní vystavilo v den jejího vykonání 1. dubna 1950 Krajské velitelství Státní bezpečnosti Pardubice.

⁸⁸ SOKA S, fond GL I, karton č. 100, inv. č. 3572, kronika piaristické koleje v Litomyšli 1853 - 1983, s. 392 - 398. Okolnosti babických událostí, v jejichž důsledku byli mimo jiné odsouzeni k trestům smrti a následně popraveni tři kněží, znal rektor od přímých účastníků celé tragedie, s nimiž se setkal na Mírově v letech 1952 - 1953 (tamtéž, s. 390 - 392). Obzvláště otřesné je jeho setkání s člověkem odsouzeným na doživotí, který před svým odsouzením pracoval jako ozbrojený hlídač ČSD. „*Ptal jsem se ho, proč je tak smutný, a že by mohl se vyrovnat s těmi hrůzami, kdyby si vykonal svátost smíření s Bohem. On mně odpověděl: „Můj nejlepší přítel je farář Bula a já si zpověď udělám, až se vrátím domů.“ Na to jsem mu řekl toto: „Farář Bula byl popraven v Jihlavě. Víím to bezpečně od lidí odsouzených, kteří v době popravky byli ve vězení v Jihlavě, a od bachařů se to dozvěděli.“ Na to bývalý strážce ČSD zesinal a řekl mi toto: „Večer před soudním jednáním přišel za mnou vyšetřující STB a řekl, ať jdu s ním do kanceláře, kde jsem byl vždy vyšetřován. Tam seděl muž v bílém, lékařském plášti. Můj vyšetřující řekl: „To je odborník na transplantace očí. On se vám podívá, v jakém stavu máte vaše oči a zda se mu budou hodit, až vás popraví.“ - A tak jsem věděl, že situace se mnou je zlá. Vyšetřující mi řekl: „Dá se pro vás ještě něco udělat, ale musíme dát do protokolu tuto malou změnu ve vaší výpovědi: „Farář Bula byl organizátorem celé akce.““ - Tuto změnu jsem provedl a můj rozsudek od slavného Státního soudu byl „doživotí““ (tamtéž, s. 391).*

V devíti skupinových procesech probíhajících od 15. července 1951 do 15. února 1952 v souvislosti s babickými událostmi bylo odsouzeno sto osob, z toho deset k trestu smrti. Od 10. června 1952 do 15. srpna 1958 proběhlo šest dalších procesů s jednotlivci. Mimo jiné i s dvaadvacetiletým Stanislavem Plichtou, těžce zraněným a nepohyblivým člověkem, který byl 10. února 1953 odsouzen k trestu smrti a 22. května 1953

vládního rady a vrchního ředitele věznice na Pankráci. Po absolvování vyšší dívčí školy v Praze pracovala v domácnosti, roku 1904 se vdala za nadporučíka Jana Němečka. Jako operní zpěvačka působila například ve Vídni, Lublani či Ostravě. Její manžel a synové byli za nacistické okupace popraveni.⁸⁹ Ona sama byla internována v koncentračním táboře. V Litomyšli žila od listopadu 1946.

Podobně nešťastný osud stihl Novotného sestřenicí **Emilii Stárkovou** (narozena 17. července 1929 v Litomyšli), která pracovala jako úřednice v litomyšlském Kovopolu. Stárková byla zatčena ve vysokém stupni těhotenství 20. září 1950. Z Litomyšle byla převezena do Chrudimi a odtud 23. září do vězeňské nemocnice na Pankrác, kde 27. září porodila syna Miroslava. Tam nebyla osamělá, spolu s ní pobývalo v tamním útulku matek a dětí několik dalších žen, které sdílely podobný osud. Později vzpomínala na to, jak se spolu s nimi procházela po vězeňském dvoře a kojila svého syna ve stínu šibenice.⁹⁰ Protože ji kvůli zdravotním komplikacím nebylo možno převést k hlavnímu přelíčení do Litomyšle,⁹¹ bylo trestní řízení proti ní odloženo k samostatnému projednání. V samostatném procesu byla 15. ledna 1951 odsouzena Státním soudem v Praze za to, že podle § 1 odst. 1 lit. c) a odst. 2 zákona č. 241/48 Sb. spáchala zločin velezrady, na tři roky vězení. Dále byla odsouzena k pokutě 10 000 Kč, ztrátě veškerého majetku a odejmutí občanských práv na tři roky.⁹² Nepomohl ani dopis Miroslava Stárka, který byl kvůli nastalé situaci nucen opustit své zaměstnání poštovního úředníka, jímž žádal pro svoji manželku a matku svého prvorozeného syna udělení milosti. Tato možnost byla zamítnuta v neveřejném zasedání Státního soudu 30. března 1951.⁹³ Syn jí byl odebrán a předán příbuzným. Protože se ve výkonu trestu nechovala podle přání svých vězňů („*neukázněná, neposlušná a nevykonává rozkazy*“), strávila ve vězení celé tři roky s nádavkem jednoho měsíce náhradního trestu. 30. června 1952 se komise pro podmíněné propuštění u Krajského soudu v Praze usnesla v případě Emilie Stárkové následovně: „*Je tedy zřejmo, že odsouzená za [sic!] výkonu trestu svou prací a svým chováním neprokázala polepšení opravňující k naději, že povede řádný život pracujícího člověka. Nebylo jí proto přiznáno dobrodiní podmíněného propuštění.*“ Propuštěna byla až

---

popraven. Celkem bylo v uvedených procesech vysloveno více než 1375 let odnětí svobody (A. RÁZEK, *cit. dílo*, s. 26 - 29).

⁸⁹ Podle svědectví Aleny Holomkové, která byla s Miladou Němečkovou uvězněna v Chrudimi v období od října 1950 do března 1951.

⁹⁰ Podle svědectví jejího bratrance Václava Novotného.

⁹¹ Krajský soud v Hradci Králové (dále KS HK), procesní spis Ts I/VII 127/50, s. 415, osvědčení o zdravotní nezpůsobilosti vystavil 4. října 1950 vězeňský lékař MUDr. Alexander Grünvald.

⁹² KS HK, rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 149/50 vyneseny v Praze 15. ledna 1951.

⁹³ KS HK, procesní spis Ts I/VII 149/50, s. 43 - 46.

20. října 1953.⁹⁴ Němečková ani Stárková nebyly do záležitostí spjatých s otázkou likvidace zbraní zasvěceny. Ani jedna z nich patrně netušila, co se v aktovce, kterou Stárková do koleje přinesla a Němečková převzala, skrývá.

Člověkem, který byl vyšetřovateli do celého případu zapojen, přestože k tomu zdánlivě nezadal žádnou příčinu, byl **Karel Šplíchal**. Jeho připojení k „*organizované rozvracečské skupině*“ však mělo z hlediska logiky, kterou StB sledovala, hluboké opodstatnění. Po absolvování průmyslové školy se ve svých sedmnácti letech rozhodl pro vojenskou kariéru. V letech 1946 - 1948 studoval Vojenskou odbornou školu letecké mechaniky v Liberci. Po jejím dokončení nastoupil na praxi na letiště Tri Duby u Zvolena. Před povýšením do důstojnické hodnosti byl na příkaz ministra národní obrany bez jakéhokoli zdůvodnění k 1. červnu 1949 propuštěn. Důvodem jeho odchodu z armády byl zřejmě veřejně projevovaný nesouhlas s propouštěním a zatýkáním frontových letců, z nichž někteří byli učiteli na vojenské škole, kterou absolvoval. V nemalé míře k tomu přispěl i fakt, že byl aktivním členem Junáka. V červenci se vrátil do Litomyšle a nastoupil na letiště v Chocni. Stal se vedoucím druhého oddílu místního střediska Junáka a začal se seznamovat se situací na Litomyšlsku. Poté co jeho zaměstnavatel obdržel od armády jeho posudek, byl z letecké výroby na hodinu propuštěn. Po těchto nezdarech nastoupil se souhlasem pracovního úřadu jako zámečnický do litomyšlské Liberty (pozdější Juranovy závody). Jako mladý a výkonný pracovník si brzy získal respekt svých nadřízených, kteří se rozhodli udělit mu začátkem roku 1950 údernickou knížku a přijmout jej mezi čekatele na vstup do KSČ. Když tyto nabízené „pocty“ odmítl, velmi proti sobě popudil místní i okresní stranické představitele. V březnu 1950 se odehrála událost, která se pro vyšetřovatele stala vhodnou záminkou, aby mohli Šplíchala připojit ke skupině již dříve obžalovaných studentů. Jeho přítel František Kvapil, sám zástupce vedoucího druhého oddílu Junáka, byl vyslýchán pro podezření z neoprávněného držení střelné zbraně. Než stačila StB provést u Kvapilů domovní prohlídku, odnesl Šplíchal pistoli ráže 6,35 mm z jejich domu a vyšetřovaný byl propuštěn. Protože se obával další a důkladnější prohlídky domovní prohlídky, předal Kvapil druhý den svému skautskému vedoucímu další dvě pistole se žádostí, aby je ukryl. Protože Šplíchal očekával, že Kvapil nátlaku StB podlehne, všechny tři pistole rozebral a jejich torza znehodnotil tím, že je zahrabal na různých místech zeleninové zahrádky. Když mu potom příslušníci StB přinesli protokol s Kvapilovou výpovědí a přiznáním, kde zbraně jsou, předal jim jejich zrezivělé části proti potvrzení o jejich nefunkčnosti. Zanedlouho byla v jeho bytě provedena domovní

---

⁹⁴ SÚA, fond Správa sboru vězeňské výchovy, osobní spis Emilie Stárkové, zákl. č. 853/3733. Podle informací obsažených v tomto spise byla, s výjimkou několika dnů strávených v Chrudimi, vězněna na Pankráci.

prohlídka, která trvala pouze do té doby, než bylo ono potvrzení nalezeno a spolu s několika dalšími doklady zabaveno. Krátce poté byl propuštěn z práce a litomyšlské podniky dostaly zákaz jej zaměstnat; proto podle nařízení příslušníka StB majora Červeného dojížděl za prací do Adamova. Po měsíci byl přeložen do závodu TOS Svitavy, kde pracoval jako úředník - technik, aby před soudem nestál jako dělník.

Jednou z nejabsurdnějších záležitostí bylo to, že vyšetřovatelé ke studentům připojili také invalidního kostelníka proboštského chrámu **Jaroslava Vomočila**. Ve zdůvodnění jeho rozsudku totiž není ani jediná zmínka o nikom z dalších odsouzených. Napojení na skupinu nebylo důvodem jeho obžaloby ani pro strůjce procesu. Byl odsouzen za to, že se od kaplana Waltera Marka dověděl o jeho chystaném útěku do Německa a o tom, že se šest týdnů skrýval v Praze. Obžaloba mu kladla za vinu, že přece věděl, že se Marek může skrývat jen u osob nepřátelských lidově demokratickému státnímu zřízení, tedy u osob, které pracují různým způsobem k zvratu tohoto zřízení a dopouštějí se tak velezrádné činnosti, a přece příslušnému bezpečnostnímu úřadu tuto skutečnost neohlásil. Když se Vomočil hájil tím, že zprávu o úkrytu kaplana Marka se dověděl v době, když již byl jeho útěk bezpečnostním úřadům znám, dostal odpověď, že toto tvrzení jej naprosto nemůže zbavit viny. Kaplan Walter Marek byl podle svých slov zapojen do ilegální činnosti podzemního hnutí lidové strany v Praze, které bylo v kontaktu se zahraničními diplomaty a připravovalo únikové cesty pro své přátele a spolupracovníky, kteří se v Československu nemohli cítit bezpečni. Činnost této skupiny neunikla pozornosti státních orgánů. V únoru 1949 byl kaplan Marek v doprovodu jednoho člena SNB, dvou členů StB a předsedy místní organizace komunistické strany převezen z trstěnické školy, kde právě vyučoval náboženství, k výslechu na litomyšlské proboštsství. Po jeho skončení jej vyšetřovatelé vyzvali, ať se připraví k odchodu a počítá s tím, že se doma dlouho neukáže. Zatímco jej jeden z příslušníků hlídal, odešli ostatní vyslýchat probošta. Když Marek zpozoroval, že jeho hlídač v kuchyni propadl únavě a usnul, odešel do vedlejší místnosti, kde si oblékl kostelníkovo oblečení a utekl bez peněz a jakýchkoli dokladů.⁹⁵ Podle hlášení církevního referenta z října 1949 byl na kaplana Marka, který utekl za hranice, vydán zatykač. Mezi uvězněné duchovní litomyšlského okresu tehdy patřili sebranický kaplan Alois Fajstl a litomyšlský kaplan Rudolf Seidl.⁹⁶ Zatykání litomyšlského duchovenstva však začalo již v březnu 1949, jeho první obětí byl sám probošt a biskupský vikář ThDr. Josef Durek.⁹⁷

---

⁹⁵ *Jak páter Marek unikl jisté smrti*, rozhovor Ivana Hudečka s P. Walterem Markem. In: Trs. Čtrnáctideník pro oblast Chocně, Vysokého Mýta a Litomyšle, č. 17 ze 7. září 2000, s. 5.

⁹⁶ SOKA S, fond ONV L, karton č. 241/4, denní hlášení církevního referátu ONV v Litomyšli církevnímu oddělení KNV v Pardubicích z 26. října 1949. Zatímco Rudolf Seidl, zatčený 23. září, byl ještě na podzim propuštěn (prezident udělil 29. října 1949 milost 127 katolickým duchovním, 12. listopadu ji rozšířil na 153

Pokud jde o další osudy studentů gymnázia, Kohout s Mrázem a Karlem Metyšem byli na počátku školního roku 1949/50 ve vazbě, a nebyli proto zapsáni do oktávy, respektive do septimy. Septimáni Vašíček, Zedník, Bulva, sextán Portman a oktáván Matějka byli z gymnázia společně vyloučeni 12. června 1950. Matějka měl o den později skládat maturitní zkoušku. Vyloučením těchto studentů ředitel Obdržálek potvrdil své měsíc staré prohlášení, že podporuje orgány národní bezpečnosti v provádění očisty školy od škůdců.⁹⁸ Holomková nebyla zapsána do druhého ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, kde studovala učitelství pro národní školy, ani do druhého ročníku pražské filozofické fakulty, na níž studovala český jazyk a literaturu a filozofii. Stejně osud stihl Novotného, který v Praze na téže fakultě studoval filozofii a historii. Do nového školního roku nastoupil i Kopřiva, který po absolvování sexty (A) přestoupil na gymnázium do Svitav a byl zatčen jako čerstvý oktáván. Nový školní rok zahájili také studenti průmyslové školy. Pech nastoupil do třetího ročníku základního studia a Snopek do prvního ročníku mistrovské školy. Bohdan Metyš

---

civilních osob stíhaných spolu s kněžími, 26. listopadu bylo omilostněno dalších 13 duchovních, viz V. VAŠKO, *cit. dílo*, s. 107), byl Alois Fajstl, zatčený 28. července, odsouzen na osm let těžkého žaláře. Následující citace z rozsudku Státního soudu v Praze Or I 1092/49, vyneseno 3. srpna 1949, nám ozřejmí jeho provinění: „...jednání obviněného, který jako katolický duchovní odepřel, odvolává se na exkomunikační dekret, udělit příslušníci katolické církve svátost posledního pomazání jen proto, že je členkou KSČ, naplňuje skutkovou podstatu zločinu velezrady podle §1, odst.1, písm.c) zák. č. 231/48 Sb.“ Citováno z M. BULÍNOVÁ - M. JANIŠOVÁ - K. KAPLAN, *cit. dílo*, s. 227 - 228.

⁹⁷ SOKA S, fond ONV L, karton č. 241/1 podává tuto Durkovu charakteristiku: „Jelikož výše jmenovaný dopustil se přestupku proti zákonům naší lidovědemokratické republiky a byl ve styku s podvratnými živly u nás, došlo k jeho zatčení 15/III. 1949. Po odpykání trestu uchýlil se ke svým příbuzným do Horních Počernic u Prahy, kde žije v ústraní. Dalších zpráv o něm nevíme.“ Durkovo hodnocení vypracoval na žádost krajského akčního výboru Národní fronty 15. listopadu 1949 církevní tajemník ONV Litomyšl Stanislav Šváb.

SOKA S, fond ONV L, karton č. 241/6, dopis církevního referenta ONV Litomyšl adresovaný církevnímu oddělení KNV Pardubice z 10. května 1950 nás informuje o tom, že litomyšlský probošt Josef Durek byl zatčen v únoru 1949 (datum v nesouladu s výše uvedeným v předchozí zprávě). Církevní referent tímto dopisem žádal o převzetí jeho automobilu do užívání církevním referátem. Dosud je měl v užívání okresní sekretariát ČSM. Jeho představitelé však automobil naprosto zdevastovali. Šlo o vůz, který nebyl konfiskován, a byl tudíž nadále Durkovým osobním majetkem. Musel být proto opraven. V době napsání dopisu byl v užívání ONV Litomyšl.

SOKA S, fond GL I, karton č. 100, inv. č. 3572, kronika piaristické koleje v Litomyšli 1853 - 1983, s. 381, podává informace o jeho perzekuci: „*Koncem června [1949 - pozn. M. B.] byl odsouzen Státním soudem zdejší probošt dr. Durek na 4 měsíce vězení. Vězení si odseděl vazbou a proto byl propuštěn na svobodu. Do Litomyšle se nesměl vrátit. Lid si to prý nepřeje. Proto žije u své sestry v Černožicích u Prahy. 8. července byl lidovým soudem odsouzen na 3 měsíce nucené práce v pracovním táboře v Pardubicích. Rozsudek mu ještě dnes (26. VII.) nebyl dodán a oznámen.*“

Pokud jde o postavu samotného probošta Durka, informace o něm mi poskytl kancléř královéhradeckého biskupství Mons. Josef Růt (jeho dopis z 19. prosince 2003 se nachází v majetku autora). Durek (nar. 11. listopadu 1887 v Rychnově u Skutče) byl vysvěcen na kněze 15. ledna 1913 v Římě, kde téhož roku dosáhl doktorátu teologie. Od roku 1939 byl litomyšlským proboštem. Od 30. března 1949 nemohl vykonávat funkci zpovědníka řeholních sester sv. Kříže v Litomyšli a zemřel jako litomyšlský probošt mimo službu 27. listopadu 1954 v Černožicích ve věku 67 let. Pohřben byl v Litomyšli. O jeho zatčení či věznění neobsahuje královéhradecký biskupský archiv žádné informace.

⁹⁸ SOKA S, fond GL II, karton č. 33, dotazník k prověrce činnosti ředitelů škol III. stupně, vyplněno 11. května 1950 Stanislavem Odrzálkem.

započal po absolvování mistrovské školy na litomyšlské průmyslovce studium na Vyšší průmyslové škole automobilní v Mladé Boleslavi. Také Zachová a Rolečková ještě nastoupily do čtvrtého ročníku Vyšší sociálně zdravotní školy v Pardubicích.

Václav Novotný byl ve vazbě od 21. března, rektor Stříteský od 1. dubna. Ostatní obvinění byli - až na Jaroslava Vomočila a Františka Snopka - hromadně zatčeni v sobotu 16. září 1950 a převezeni do vazební věznice v Chrudimi. Miloslav Kohout, Jiří Mráz, Čestmír Horák a Karel Metyš se ocitli ve vazbě již podruhé. Kvůli podezření z napomáhání trestnému činu velezrady byly vyslýchány také matky tří z nich, paní Kohoutová, Pechová a Kvapilová.⁹⁹

Jistým zábleskem naděje, jak zabránit soudnímu jednání, byl pro některé rodiče obžalovaných litomyšlský rodák Zdeněk Nejedlý,¹⁰⁰ který byl ministrem školství, věd a umění

Podle hlavních katalogů 1. - 4. třídy gymnázia pro školní rok 1949/50 byla výše zmíněným studentům zastavena od 12. června 1950 školní docházka výnosem KNV, u Matějky je jeho nepřipuštění k maturitě zdůvodněno tím, že je vyšetřován StB (uloženo na Gymnázium Aloise Jiráska Litomyšl).

⁹⁹ SÚA, fond Generální prokuratura, spis T 819/50, rozsudek 4 Ts I 55/51, neutříděné. Anežka Pechová (nar. 19. června 1905 v Osicích) a Antonie Kvapilová (nar. 26. dubna 1903 v Litomyšli) byly v souvislosti s proviněním svých synů souzeny Státním soudem v Praze 26. listopadu 1951. Anežka Pechová byla za trestný čin neoznámení trestného činu odsouzena podle § 165 odst. 1 tr. zák. se zřetelem na §§ 12, 18 a 19 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, do něhož se jí podle § 23 tr. zák. započítala vazba, v níž byla od 9. října do 23. prosince 1950. Podle § 24 tr. zák. jí byl odložen výkon trestu na zkušební dobu tří let. Antonie Kvapilová byla svého obvinění zproštěna.

¹⁰⁰ Zdeněk Nejedlý (nar. 10. února 1878 v Litomyšli, zemřel 9. března 1962 v Praze) pocházel z rodiny významného litomyšlského učitele a hudebníka Romana Nejedlého. Po maturitě na gymnázium vystudoval na pražské filozofické fakultě historii. V roce 1919 se na Karlově univerzitě stal řádným profesorem hudební vědy. Do KSČ vstoupil až v moskevském exilu v roce 1939. Po skončení války a následném návratu do vlasti zastával významné politické a vládní funkce. V roce 1952 se stal prvním prezidentem právě založené Československé akademie věd. Do ledna 1953 vedl ministerstvo školství, věd a umění, od ledna do září zastával funkci náměstka předsedy vlády, poté byl až do své smrti ministrem bez konkrétního pověření.

Nejedlý byl člověkem, který po velkou část života svým jednáním cílevědomě podporoval politiku KSČ a po válce se na ní svou osobní účastí také podílel. O jeho spoluzodpovědnosti za směřování poválečného Československa a realitu 50. let včetně monstrprocesů nemůže být sporu. **On byl aktivním spoluvůrcem této skutečnosti**, ne trpným objektem, který byl z existenčních důvodů přinucen k souhlasu s ní. Je pozoruhodné, jakým trefným způsobem popsal již v roce 1924 činnost Zdeňka Nejedlého pražský profesor hudby, skladatel a hudební spisovatel Antonín Srba (archiv Regionálního muzea v Litomyšli, fond Bedřich Smetana, karton č. 1, inv. č. 3651, dopis výboru Smetanových oslav z 26. června 1924). V úvodu tento člen Národní demokracie děkuje za milé přijetí, jehož se mu dostalo na Smetanových oslavách, a dodává: „*S pocití méně příjemnými omlouvám touto cestou svoji absenci od společného slavnostního oběda v zámku, k němuž byl jsem jako všichni oficiální hosté písemně pozván. Doufám, že uznáte moje důvody, které jinak mohly by se zdáti nepochopitelnými a malichernými. Mezi pozvanými byl – jak ze strany pořadatelstva samo se rozumělo – též slavnostní řečník, rodák litomyšlský, jenž životopisný materiál o Smetanovi spisuje. Snad proto pozvalo jej pořadatelstvo za slavnostního řečníka. Při tom asi ušlo pozornosti pořadatelstva a hostí, že týž muž, který o Smetanovi horlivě píše, v osvobozeném státu, ideálu to Smetanovu, vyvíjí činnost, která příkře kontrastuje s čistou a horoucí láskou Smetanovou k národu. Od r. 1920 propaguje u nás univ. prof. Dr. Zd. Nejedlý bolševictví, které vykládá jako novodobé husitství... V dobách před těžkým bojem sociální demokracie se zakukleným bolševictvím v lůně strany jezdil po Čechách a s autoritou univerzitního profesora veřejně schvaloval činy cizáckých uchvatitelů moci v slovanském Rusku. Na schůzi v Příbrami 11. června 1920 prohlásil, že „buržoazie, nepoloží-li se sama dobrovolně do hrobu, musí býti do něho položena“.* Povážím-li, že takové a podobné názory vštěpoval našemu dobrému lidu a studentstvu tento univerzitní profesor v době, kdy tolik dezorientovaných českých lidí kolísalo a kdy rudé armády mířily přes Polsko na náš stát, vim-li, že Dr. Nejedlý je redaktorem „Varu“, jizlivého to protistátního časopisu, a hlavním redaktorem bolševických „Pondělních novin“, které s pražským „Rudým právem“, brněnskou „Rovností“ a množstvím krajinských časopisů téže tendence pracují k uskutečnění

a patřil k mocenské špičce komunistické strany. V meziválečné době i po roce 1945 se aktivně podílel na kulturním i vědeckém životě města. Proto se za ním někteří rodiče vydali do Prahy a doufali, že bude ochoten svým dalekosáhlým vlivem obviněným pomoci. Vedl je Nejedlého dlouholetý kulturní spolupracovník, farář Církve československé a hudebník Jaromír Metyš, jehož syn Karel měl také stanout před soudem. Nejedlý je však odmítl oficiálně přijmout, přičemž na ně křičel, že „reakce musí být zničena jako klubko zmijí“.¹⁰¹

---

bolševického programu, jenž znamená nejen tzv. diktaturu proletariátu, ale i zničení státu /“pohraniční sloupy musejí zmizet!“, vim-li dále, že tento podivný ctitel Smetanův a snižovatel Dvořákův vykládá úplně křivě dílo nejnárodnějšího našeho umělce, aby přiblížil je svému bolševickému ideálu, pak – promiňte mi laskavě – nebylo mi možno, abych s ním po přátelsku za jeden stůl usedl. Je jistě možno, abychom odpouštěli těm, kteří nám osobně ublížili. Avšak pardonovati toho, kdo propaguje ideje nebezpečné našemu státu a kdo jedovatou kritikou rozvrací to, co obtížně buduje národní koalice, to jsem prostě udělati nemohl. (...)“ Nejedlého snaha byla korunována úspěchem, který je jednou z našich největších národních katastrof. V roce 1978 mu jeho pohrobci postavili v Litomyšli sochu v nadživotní velikosti, která v leninském postoji „zdobí“ veřejné prostranství tohoto města dosud. Po bouřlivých diskusích na počátku 90. let (bibliografii článků k tomuto tématu obsahuje *Pomezí Čech a Moravy. Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy*, sv. 3, Litomyšl 1999, s. 360) pod ní byla instalována tabulka, která uvádí vztah současval litomyšlských ke zpodobněné osobě na pravou míru. Nápis, který z podnětu představitelů města zformuloval litomyšlský historik PhDr. Milan Skřivánek, zní: „Odmítám ty, kdož se rozhodli pro oslavu člověka, stejně jako ty, kdož se rozhodli jej tupit..., mohu dát za pravdu jen těm, kdož v úzkostech hledají. B. Pascal. - ZDENĚK NEJEDLÝ //1878 - 1962// Rozmnožil i poškodil kulturu českou, // přinesl poctu i úhonu rodnému městu, // jež oceňuje dobré, zavrhuje špatné jeho skutky.“ Původní návrh ještě obsahoval vyznačení, že z citátu Pascala bylo vynecháno několik slov, dále podpis „Zastupitelstvo města Litomyšle“, dataci a údaj, že pomník, dílo Jana Hány, byl odhalen v roce 1978. Mnohým se zdá tento nápis dostatečný až chvályhodný (Z. HOJDA - J. POKORNÝ, *Pomníky a zapomínky*, Praha - Litomyšl 1996, s. 224; autoři považují umístění této desky za „asi nejpozoruhodnější a velice sympatický pokus, jak se vyrovnat se složitou minulostí“). Bohužel její text nepublikovali v úplnosti. Mylně také uvádějí její umístění, nenachází se totiž před gymnáziem, ale před základní školou na Zámecké ulici. Na tyto nepřesnosti již upozornil S. VOSYKA ml. v článku „Polistopadová“ *historická literatura z okresu Svitavy*, který byl publikován ve *Východočeských listech historických*, č. 15 - 16, 2000, s. 399). Pro mnohé, zvláště pro lidi, kteří bezprostředně pocítili útlak komunistické éry v jejím nejhorším období, je existence pomníku jejího vrcholného reprezentanta skutečností, s nímž se nikdy nemohou smířit.

¹⁰¹ Tento výrok potvrzují odsouzení, jejichž rodiče se zúčastnili návštěvy. Cituje jej také M. SKŘIVÁNEK, jenž je autorem textu knihy *Litomyšl. Starobylé město*, Praha - Litomyšl 1994, s. 108. Viz též J. RŮŽIČKA, *Tradice a současnost v kulturním díle Jaromíra Metyše (1896 - 1975)*. In: *Pomezí Čech a Moravy. Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy*, sv. 1, Litomyšl 1997, s. 106.

SUA, fond Státní prokuratura, spis Prot. Taj. č. 52/50, neutříděné, v dopise z 11. dubna 1950 navrhuje krajský velitel StB v Pardubicích státnímu prokurátorovi B. Zieglerovi zvýšenou opatrnost při posuzování případu Karla Metyše, a to kvůli jeho otci, který „jest velmi pokrokově smýšlející farář čs. církve, k němuž občas dojíždí na návštěvu s. ministr Dr. Zd. Nejedlý“. Doba, kterou strávil ve vyšetřovací vazbě, byla „pro jmenovaného jistě poučením a výstrahou, a prosím, aby bylo uvažováno, zda jím odpykaný trest by nebyl již dosti úměrný jím spáchané trestné činnosti“. V případě Bohdana Metyše, který je Karlovým bratrancem, „doporučuje zdejší velitelství mírnější rozhodování o případném trestu“. Jestliže vyšetřovatelé sami navrhovali upuštění od trestu či jeho zmírnění kvůli kontaktům Jaromíra Metyše se Zdeňkem Nejedlým, mohl by on sám jistě pomoci obžalovaným studentům mnohem výrazněji.

Podle svědectví Bohdana Metyše (nar. 14. ledna 1930 v Litomyšli) bylo v jejich domě během války uschováno pianino, na které celou dobu hrál, a tři či čtyři dámské kožichy. Tyto věci patřily Zdeňku Nejedlému, jeho manželce a dceři Zdeňce Nedvědové. Po osvobození obdrželi Metyšovi děkovný dopis za pomoc při přežití války; podepsány byly rodina Nejedlých a Nedvědova. Ani tato pomoc nepřinesla nikomu ze zúčastněných Nejedlého vděk.

Proto se obrátili na manželku prezidenta Martu Gottwaldovou, která je sice laskavě přijala a trpělivě vyslechla, ale na další průběh událostí neměla jejich návštěva u ní žádný vliv.¹⁰²

Proces

V první polovině října roku 1950 se v Litomyšli ve Smetanově domě konala dvě veřejná zasedání Státního soudu.¹⁰³ Ve dnech 5. - 7. října byla souzena devatenáctičlenná skupina budislavských „*Jánošíků*“, kterou tvořili dvě sedmnáctileté a jedna devatenáctiletá dívka a chlapci a muži ve věkovém rozmezí od šestnácti do padesáti tří let. Tito lidé psali a vyvěšovali protistátní letáky a snažili se zastrašovat, dokonce i střelbou, místní stranické funkcionáře. S velkou nelibostí totiž pozorovali rostoucí moc místní organizace KSČ, její ovládnutí místního národního výboru, zabraňování v činnosti mládežnickým organizacím a silící tlak na zemědělce.¹⁰⁴ V tomto procesu padly ze strany prokurátorů dva návrhy na tresty smrti. Navrhovanými byli **Miloslav Dočkal** (nar. 13. června 1927 v Budislavi) a **Jan Bouška** (nar. 5. května 1905 ve Františkách). Nakonec byli oba odsouzeni k dvaceti pěti letům vězení.

Po jednodenní přestávce pokračovalo ve dnech 9. - 11. října zasedání Státního soudu projednáváním případu skupiny „*Střiteský a spol.*“.¹⁰⁵ Soudní líčení započalo v pondělí 9. října v 8 hodin, přerušeno bylo 10. října v 0.30 hodin. Téhož dne pokračovalo od 9 hodin do 20.45 hodin. Ve středu 11. října probíhalo od 8.20 do 16.30 hodin.¹⁰⁶ Případ zneuctění Stalinova obrazu a nalezení protistátních letáků měl být původně projednáván pouze okresním soudem. Myšlenka demonstrativně jej využít k uspořádání monstrprocesu se objevila až

---

¹⁰² M. KOHOUT, *S tím nemohu souhlasit!* In: Lilie. Litomyšlské noviny 3, č. 5 z 1. března 1993 s. 6. Tento článek také obsahuje, podle mého názoru, jednu z nejlepších formulací postoje k osobě i pomníku Zdeňka Nejedlého.

¹⁰³ „Zákonem č. 232/1948 Sb. byl zřízen Státní soud a Státní prokuratura s určením pro „trestné činy“ podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, jenž nahradil dosavadní zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky. Zákon č. 232/1948 Sb. porušil všechny dosud platné zákonné a morální principy justice a spravedlnosti a nezávislosti soudu, soudy prakticky deklasoval na výkonný orgán Komunistické strany Československa, orgánů Ministerstva vnitra ČSR, Ministerstva spravedlnosti ČSR a Státní bezpečnosti. Stal se v zakladatelském období komunistického režimu nástrojem politické represe, perzekuce a masové nezákonnosti, jímž bylo v letech 1948 - 1952 za „trestné činy“ politické povahy odsouzeno téměř 27 000 osob.“ [Zvýraznil M. B.] J. VOREL - A. ŠIMÁNKOVÁ a kol, *cit. dílo*, s. 15.

¹⁰⁴ SOkA S, fond ONV L, karton č. 139 obsahuje pět dokumentů z období mezi 4. dubnem až 22. zářím 1949, které se vztahují k budislavským událostem. Tři z nich jsou hlášení velitele stanice SNB v Budislavi o situaci v obci; dvě jsou adresovaná ONV Litomyšl a jedno Krajskému velitelství StB Pardubice (karton č. 139/9). Dalšími dvěma dokumenty jsou zpráva bezpečnostního referenta ONV Litomyšl Josefa Hrnčála ke dni 22. září 1949 (karton č. 139/1) a zpráva Okresního velitelství národní bezpečnosti z 22. září adresovaná Krajskému velitelství národní bezpečnosti, která referuje o zatčení obviněných a chválí rychlost a pohotovost zasahujících složek (karton č. 139/5). Tutéž zprávu spolu se svým pochvalným komentářem z 23. září 1949 adresoval litomyšlský bezpečnostní referent bezpečnostnímu referátu KNV v Pardubicích (karton č. 139/5).

¹⁰⁵ Krátká a poněkud matoucího zpráva o litomyšlských událostech je obsažena v knize V. HEJLA *Zpráva o organizovaném násilí*, Praha 1990, s. 222. „Monstrproces, pořádaný na zámku v Litomyšli v létě 1950, se odehrával po několik dní před naorganizovaným publikem včetně středoškoláků z blízkých měst, ale širší publicitu nedostal.“ Autor uvádí nepřesné údaje nejen o počtu procesů, ale také o místě a době jejich konání.

v průběhu vyšetřování po „objevení“ nových skutečností.¹⁰⁷ Ředitel Stanislav Obdržálek dokonce prohlásil, že věc musí být prošetřena na vyšší než okresní úrovni, protože ministr Nejedlý trvá na tom, aby byli viníci exemplárně potrestáni a bylo tak očištěno dobré jméno školy.¹⁰⁸

Obvinění byli 9. října ráno převezeni z vazební věznice v Chrudimi do litomyšlské věznice a odtud do Smetanova domu. Již tehdy se ze zde shromážděného davu ozývaly první hlasy požadující nejpřísnější potrestání. To se potom opakovalo každým dnem, kdykoli byli obvinění přiváděni na místo konání soudu, či z něho odcházeli. Výkřiky „*pověste je*“, „*stáhněte z nich kůži*“ bylo možné zaslechnout i během soudního jednání. Zvláštním fanatismem vynikaly zejména ženy, jejichž hlavy volající po krvi kryly červené šátky.

Obžalobu vedli hlavní prokurátor JUDr. Pavel Barbaš (nar. 1903, zemř. 1990) a lidová prokurátorka Růžena Ivanová (nar. 1924), absolventka pověstných právnických kurzů, které připravovaly dělnické kádry pro soudní praxi vykonávanou na objednávku komunistické strany.¹⁰⁹ Ivanová byla původním zaměstnáním strojní zámečnice, ke Státnímu soudu nastoupila po absolvování II. běhu jednorozční Právnické školy pracujících u Ministerstva spravedlnosti v Praze (probíhal od 1. března 1949 do 28. února 1950). Předsedou senátu, který tvořili JUDr. Zdeněk Kaláb, JUDr. Ladislav Brynda, JUDr. Froněk a Součková, byl JUDr.

---

¹⁰⁶ KS HK, procesní spis Ts I/VII 127/50, zápis o hlavním přelíčení.

¹⁰⁷ Podle svědectví Václava Novotného a Miloslava Kohouta. Kohoutova matka byla přítelkyní sestry jednoho ze soudců litomyšlského okresního soudu. Ta ji původně ujistřovala, že případ jejího syna bude soudit okresní soud a jím vyměřený trest nebude nijak závažný, později ji však informovala o tom, že byl celý případ postoupen Státnímu soudu.

¹⁰⁸ Podle svědectví Václava Jozefy.

¹⁰⁹ Co nejrychlejší a nejradikálnější personální obměna justičních pracovníků byla základní prioritou nové moci, protože zastoupení komunistů v celém soudním aparátu bylo poměrně malé. Standardní vysokoškolská výchova nových profesionálních soudců a prokurátorů však byla příliš dlouhá, a neodpovídala proto snahám komunistů o co nejrychlejší kontrolu soudnictví. Bylo tedy třeba nahradit toto pětileté období urychleným proškolením nových pracovníků, jejichž zařazení do soudnictví mělo překlenout období do příchodu vysokoškolských absolventů, již vzdělaných podle nových pravidel. Urychlené jednorozční školení vybraných kádrů probíhalo v rámci tzv. Právnické školy pracujících (PŠP), jejíž činnost byla zahájena pod záštitou ministerstva spravedlnosti 1. prosince 1948. O rok později byl vedle jednoletého zaveden i dvouletý systém studia (podle dopisu ředitele Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu plk. Mgr. Ireneje Kratochvíla z 22. července 2003 č. j. ÚDV - 342/2003 zasláného autorovi této studie; v majetku autora). Podrobnější informace o poúnorových změnách v soudnictví lze nalézt v knize J. VORLA, A. ŠIMÁNKOVÉ a L. BABKY *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl II.*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 9, Praha 2004, s. 155, 167 - 168.

Viz též SOKA S, fond ONV L, karton č. 139/1, zpráva bezpečnostního referenta o činnosti bezpečnostního referátu I - III od 17. listopadu 1949 do 24. listopadu 1949. Podle této zprávy probíhala příprava laických soudců z lidu také v litomyšlském hotelu Zlatá hvězda. Po ukončení školení, jehož nejdůležitější součástí bylo podrobné seznámení s politickým zákonem č. 231/48 Sb., se noví lidoví soudci zavázali, že budou každý případ posuzovat z politického a třídního hlediska, aby byly stávající zákony využity proti třídnímu nepříteli. SOKA S, fond ONV L, karton č. 141/10, dopis Prezidia Krajského soudu v Pardubicích bezpečnostnímu referátu ONV v Litomyšli z 1. dubna 1952. Sám pisatel výše citované zprávy Josef Hrnčál se později také stal lidovým soudcem. Poté co v roce 1950 odešel z bezpečnostního referátu na ministerstvo vnitra, figuruje v roce 1952 na seznamu lidových soudců přidělených k trestnímu senátu u Okresního soudu v Litomyšli. Tehdy byl opět dělníkem.

Jaroslav Novák.¹¹⁰ Týž Jaroslav Novák byl o dva roky později předsedou senátu Státního soudu, který v procesu s „*Protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským*“ poslal jedenáct lidí na šibenici a tři odsoudil k doživotnímu trestu.¹¹¹

Obviněným bylo přiděleno osm obhájců ex offo, kteří jim byli představeni několik minut před zahájením procesu. Obvinění neměli možnost jakékoli konzultace či dotazu. Nebyl jim předložen písemný text obžaloby a nikdy neobdrželi písemný text rozsudku. S tímto materiálem se mohli seznámit až v roce 1990. Služby, které obžalovaným obhájce „poskytl“, jim byly předloženy k úhradě.

Obvinění byli shromážděni v malém sále Smetanova domu a po jednom přiváděni na scénu, představeni a posazeni.¹¹² Soud se věnoval každému nově přichozímu zvláště a ten tedy nemohl vědět, co vypovídal jeho předchůdce. Obvinění zaplnili první tři řady. Mnozí z nich se viděli vůbec poprvé v životě. Některým obžalovaným sedícím ve třetí řadě diváci sedící za nimi rozpíchali svými deštníky do krve záda. Příbuzní se mohli procesu zúčastnit v posledních lavicích. Každému obviněnému byl však povolen pouze jeden příbuzný. Když obviněný vcházel, musel tento člověk povstat. Dalšími účastníky přelíčení byly stovky studentů z celého Pardubického kraje, kteří museli povinně shlédnout ukázkou toho, jak by mohli sami dopadnout, kdyby se pokusili klást odpor rozvoji socialistické vlasti. V průběhu procesu přicházely rezoluce, které požadovaly střídavě spravedlivé, výstražné či nejpřísnější potrestání. Státnímu soudu jich došlo celkem 28, především z litomyšlských škol a závodů, lhostejni ale nezůstali ani občané Tržku a své třídní uvědomění projevila i skupina ČSM v Chotěšínách.¹¹³ Lidová prokurátorka Ivanová je předčítala s komentáři plnými nenávisti. Jak může text takové rezoluce vypadat ukazuje následující výňatek z dopisu závodní rady ROH železniční stanice v Litomyšli z 11. října: „*Spravedlivý a tvrdý trest všem dnešním obžalovaným [sic!] protože i před Státní soud přišli s cynickým úsměvem a pohrdáním [sic!] my všichni jim ale říkáme, že snimi [sic!] pohrdáme a že my to budeme [sic!] dělníci [sic!] kteří na vzdor všem těmto banditům zvýšíme úsilí a zvýšenou prací zajistíme, že socialism [sic!] v naší lidově demokr. republice vybudujeme.*“¹¹⁴ Jako přitěžující okolnost bylo zdůrazňováno členství v Junáku. Obviněným bylo dovoleno promluvit jen tehdy, když měli

---

¹¹⁰ KS HK, procesní spis Ts I/VII 127/50, s. 416 uvádí pouze příjmení. Zdeněk Kaláb a Ladislav Brynda jsou uvedeni na seznamu soudců pražského oddělení Státního soudu v *cit. knize* J. VORLA, A. ŠIMÁNKOVÉ a L. BABKY, s. 54. Jména Froněk a Součková zde nefigurují.

¹¹¹ KAPLAN, Karel, - PALEČEK, Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2001, s. 133.

¹¹² Jako první byl před soudní tribunál předveden Miloslav Kohout, po něm následoval Václav Novotný, Čestmír Horák a Blanka Zachová. Posledním vyslechnutým prvního dne byl rektor Stříteský.

¹¹³ KS HK, procesní spis Ts I/VII 127/50/14.

¹¹⁴ Tamtéž.

odpovídat na otázky. Rektor Stříteský k procesu poznamenal, že mu obhájce oznámil, že není účelné jeho věc hájit a že návrh zní na absolutní trest. Prokurátorka urážela po celou dobu hrubým způsobem jeho i studenty. Nejvíce zdrcen byl z účinkování vzdělaných právníků: *„Dodnes se stydím za to, kam to inteligence dopracovala a propůjčila se k službám v procesech, o nichž věděla, že jsou uměle vykonstruované. (...) Po třech dnech ponižení a urážek rozsudek zněl pro rektora na doživotí, což později bylo definováno na 25 let.“*¹¹⁵ K výši vyměřeného trestu později poznamenal: *„Měl jsem navržen absolutní trest. Jen ta okolnost, že studenti nevypovídali podle vynucených protokolů, mně zachránila život.“*¹¹⁶ Soudní jednání bylo pomocí reproduktorů přenášeno před Smetanův dům, který byl ostře střežen. Samotný sál byl vyzdoben výstavou zbraní, které byly obžalovaným zabaveny a které byly v době zabavení z velké části nefunkční. Příslušníci StB je však doplnili a veřejně demonstrovali jako zbraně, jimiž měla být ohrožena bezpečnost republiky. Vystaveny byly i součástky pro radioamatéry, z nichž měly údajně být sestaveny vysílačky pro navázání styku se Svobodnou Evropou. Šlo o součástky na opravu rádií.¹¹⁷

Obžalovaní se však pod tímto tlakem nezlomili. Většina z nich si udržela po dobu procesu od celého dění jistý odstup a patrně si vůbec neuvědomovala, jaké moci je vydána na milost a nemilost. Nikdo z nich nečekal, že výše trestů se bude u mnohých pohybovat v rozmezí deseti až dvaceti let. Snad pro svůj mladý věk komunikovali mnozí s prokurátory a předsedou senátu velmi otevřeně. Jiří Kopřiva byl například tázán, co tomu, že se ocitl před soudem, říká jeho otec, který prožil několik let v koncentračním táboře, zda si myslí, že se za něho stydí. Tázaný odpověděl, že neví, jestli se stydí za něho, nebo za to, že trpěl za republiku, která mu teď soudí syna. Ze strany soudu padl návrh se jej zeptat, protože byl přítomen. Na to obžalovaný odpověděl, že bude-li zde vyslýchán jeho otec, odmítá od té chvíle cokoli vypovídat on. Tento dialog způsobil, že když Kopřivovi rodiče žádali po uplynutí poloviny trestu na krajské prokuratuře o jeho podmíněčné propuštění, dostali odpověď, že mimo jiné také kvůli drzému vystupování jejich syna u soudu mu zbytek trestu prominut nebude.

Pozoruhodným způsobem odpověděl rovněž Karel Metyš. Na otázku, koho by on navrhoval za prezidenta Československé republiky, bez váhání odpověděl, že knížete

---

¹¹⁵ SOkA S, fond GL I, karton č. 100, inv. č. 3572, kronika piaristické koleje v Litomyšli 1853 - 1983, s. 385. *„Komunistická víra dnes ospravedlňuje a ještě dlouho bude ospravedlňovat všechny prostředky, komunistická naděje zakazuje domnívat se, že ke království Božimu vedou různé cesty, komunistické milosrdenství neponechává nepřítelům ani právo zemřít se ctí.“* R. ARON, cit. dílo, s. 282.

¹¹⁶ Žádost o rehabilitaci, kterou F. A. Stříteský adresoval ministerstvu spravedlnosti (nedatovaná a nepodepsaná kopie ve vlastnictví Miloslava Kohouta).

Schwarzenberga, čímž rozesmál mnoho přítomných včetně obviněných. Jiným prohlášením, které téměř k nepříčetnosti rozčílilo předsedu senátu Nováka, byla odpověď Oty Rozkošného, který na otázku, zda se cítí vinen, odpověděl (snad po vzoru Milady Horákové), že podle současných zákonů ano. Rozkošný byl nedoslýchavý, což mu působilo problémy při komunikaci s prokurátorem, který jeho otázky „co?“ považoval za snahu vnést do projednávání případu jisté komické prvky.

Když se prokurátor otázel Jiřího Mráze, který byl mimo jiné také obžalován ze zhanobení portrétu Zdeňka Nejedlého, proč Nejedlého nenávidí, Mráz neodpověděl. Prokurátor tedy pokračoval: „*Já Vám to tedy řeknu, protože je komunista.*“ Toto zdůvodnění dotvrdil obžalovaný zřetelným „*ano*“. Prokurátor přidal na hlasitost a svoji promluvu zopakoval. I Mráz zesíleným hlasem zopakoval svou předchozí odpověď. Vše se ještě více zesíleným hlasem z obou stran opakovalo ještě jednou.

Všichni obžalovaní byli odsouzeni podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/48 Sb. Stříteský, Kohout, Novotný, Zachová, Horák, Zedník, Mráz, Bohdan Metyš, Holomková, Rozkošný, Chaloupka, Kvapil, Šplíchal, Němečková se dopustili **zločinu velezrady**, nezletilí Kopřiva, Matějka, Rolečková, Pech, Karel Metyš, Vašíček a Bulva **provinění velezrady**, Portman **sdužování proti státu**, Vomočil **neoznámení trestného činu**, Pech se Snopkem **hanobení republiky a hanobení spojeneckého státu**. V průběhu procesu hrozilo podle svědectví odsouzených **osmi obžalovaným odsouzení k trestu smrti**. Byli jimi **Stříteský, Šplíchal, Kohout, Novotný, Horák, Mráz, Rozkošný a Kvapil**.¹¹⁸ Právní kvalifikace jejich činů podle § 1 odst. 3 lit. c) zák. č. 231/48 Sb. odpovídá jednoznačně

---

¹¹⁷ R. DUŠEK - M. MACKOVÁ, *Osudy politických vězňů 1948 - 1989 okresu Ústí nad Orlicí*, Ústí nad Orlicí 1996, s. 254. Ze vzpomínek Jiřího Mráze.

¹¹⁸ Mimo jiné KPV L, rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50, s. 60. Podle svědectví odsouzených však bylo vedle Stříteského a Šplíchala (u nichž je v rozsudku jednoznačně uvedeno, proč nebudou k nejvyššímu trestu odsouzeni) navrhováno k odsouzení k trestu smrti dalších šest výše uvedených osob, kterým v době spáchání trestného činu nebylo dvacet let. Bylo třeba obrátit se na odborníky. Kvalifikovaný právní rozbor celé situace vypracoval pro potřeby této studie Mgr. Ondřej Filip ze *Sdružení advokátů JUDr. Josef Filip a spol.* z Ústí nad Orlicí (v majetku autora). Podle něho bylo nutné, aby bylo na osoby, které v době spáchání trestného činu nedosáhli věku dvaceti let, aplikováno ustanovení § 52 zák. č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích. To stanoví: „*Nedokonal-li zločinec v čas spáchání zločinu ještě dvacátý rok věku svého, naléztí se má místo trestu smrti nebo doživotního žaláře na trest mezi deseti a dvaceti roky.*“ S přihlédnutím k tomuto ustanovení, které pak skutečně bylo Státním soudem aplikováno, neměl být trest smrti pro uvedené obžalované vůbec uvažován. Pokud jde o závěrečnou řeč prokurátora, požadoval platný právní předpis § 158 odst. 3) zák. č. 87/1950 Sb., **aby sice prokurátor výsledky hlavního líčení zhodnotil, avšak určitou výměru trestu navrhnout nesměl**. V zákoně není řečeno, že by nemohl zmínit, jaké tresty obecně stanoví ustanovení trestního zákona pro daný trestný čin. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 1 odst. 3 zák. č. 231/1948 Sb. zná pouze jeden trest, a to trest absolutní, **není vyloučené, aby trest smrti v závěrečné řeči zmínen byl. Nikoli však jako návrh, nýbrž jako konstatování sazby dané zákonem**. Ve spisech Státní prokuratury se však závěrečná řeč prokurátora nedochovala. „*Závěrem je třeba připomenout, že tento rozbor vychází z předpokladu, že v soudním řízení bylo postupováno dle platných právních předpisů. Z rozsudku je patrné, že minimálně ze strany soudu tomu tak bylo, aby byl zachován dojem formální zákonnosti soudního procesu. Postoj prokuratury není patrný, ale lze předpokládat, že její podíl na inscenování procesu byl pravděpodobně výraznější, než ze strany soudu.*“

trestu smrti (viz Přílohu č. 3). Stejnou kvalifikaci činů měli i nezletilí Kopřiva, Pech a Karel Metyš (výše skutečně vyneseny trestů jsou uvedeny v Příloze č. 1).

Když Státní prokuratura předložila svůj návrh obžaloby k posouzení Generální prokuratuře, dostala následující doporučení: „*Jde o protistátní skupinu reakčně orientovaných intelektuálů, zejména studentů. Rozšiřovali štvavé protistátní letáky, štváli proti SČM a hromadili zbraně, které rektor Stříteský ukryl v kostele. S obžalobou souhlasím s tou změnou, aby u těch obviněných, kde to přichází v úvahu, byla dosazena též kvalifikace podle § 1, odst. 3 písm. c/ zák. č. 231/48 Sb. **Absolutní trest sice nepřichází v úvahu, ale žalobu je třeba v tomto směru stylizovati.***“¹¹⁹ (Zvýraznil M. B.) Generální prokuratura navrhovala § 1 odst. 3 lit. c) zák. č. 231/48 Sb. vedle výše uvedených také Chaloupkovi, Němečkové a Stárkové.

Kohout, Novotný, Horák, Mráz, Rozkošný a Kvapil byli vzati na milost, protože jim v době spáchání trestného ještě nebylo dvacet let. Na Šplíchala se tato polehčující okolnost nevztahovala, protože byl zplnoletněn již při svém vstupu do armády v roce 1946. V případě jeho a Stříteského použil soud s přihlédnutím k jejich předchozímu bezúhonnému životu mimořádného zmírňovacího práva.¹²⁰ Jak je patrné, bylo snahou prokuratury vzbudit v obžalovaných i v obecnstvu přihlížejícímu celému dění pocit nesmírné závažnosti celého případu, představit co nejvíce obžalovaných jako osoby, které si zaslouží trest smrti, a potom je pomocí použití polehčujících okolností či mimořádných opravných prostředků před popravou „zachránit“.

Ti, kterým byl navržen trest smrti, byli v litomyšlské věznici přes noc střeženi zvlášť vyzbrojenými příslušníky SNB, z nichž mnozí dávali hlasitě najevo své mínění o „*Nejedlovském tyjátru*“, jak celý proces nazývali.¹²¹ Původně nebylo plánováno, že budou obžalovaní v průběhu procesu zůstat v Litomyšli přes noc. Měli být převáženi do věznice v Chrudimi. Avšak po skončení prvního dne soudního jednání, když byli na cestě do věznice, došlo k dopravní nehodě jejich autobusu. Ten se na náměstí srazil s policejním autem. Protože nebyla jiná možnost, jak je do Chrudimi dopravit, zůstali v místní věznici.

Po skončení soudu byli všichni odsouzení převezeni do Chrudimi, odkud byli postupně rozmísťováni do dalších věznic. Nezletilí byli uvězněni v Ústavu pro mladistvé

---

¹¹⁹ SÚA, fond Generální prokuratura, spis T 819/50, neutříděné, vyjádření Generální prokuratury z 30. srpna 1950 k návrhům právní kvalifikace trestných činů spáchaných litomyšlskou skupinou, které vypracovala Státní prokuratura.

¹²⁰ Podle trestního zákona č. 86 Sb. Z 12. července 1950, § 29. odst. 1 a 2, mohl soud místo trestu smrti uložit trest odnětí svobody na doživotí nebo na 15 až 25 let, kdyby byl trest smrti vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný. Podle tohoto zákona byly tresty smrti shledány nepřiměřenými v případě rektora Stříteského a Karla Šplíchala (O. LIŠKA a kol., *Vykonané tresty smrti. Československo 1918 - 1989*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 2, Praha 2000, s. 27).

v Zámrsku, někteří zůstali v Chrudimi, jiní putovali na Bory, do Příbrami, Jáchymova, Horního Slavkova, Leopoldova a dalších věznic.

Karel Šplíchal, František Kvapil a Alena Holomková rozsudek nepřijali¹²² a odvolali se k Nejvyššímu soudu v Praze. Holomková a Šplíchal měli společného obhájce JUDr. Vladimíra Lindnera, Kvapilovým obhájcem byl JUDr. Břetislav Nohavec. Nejvyšší soud v Praze v odvolacím řízení konaném 15. března 1951 zrušil výnos Státního soudu a místo za velezradu odsoudil všechny tři za neoznámení trestného činu. Šplíchalovi byl zkrácen trest ze sedmnácti na tři roky, Kvapilovi z patnácti na čtyři roky a Holomkové z deseti na dva roky. Pokuta jim byla snížena na 10 000 Kčs a doba, po kterou byli zbaveni občanských práv, z deseti let na tři roky.¹²³

Archivní materiály ukazují, že vedení gymnázia nechtělo zanechat ani stín pochybnosti o své loajalitě vůči politickému dění v Československé republice. Za měsíc po procesu svolalo mimořádnou poradu, na níž se členové profesorského sboru dohodli, že ministerstvu školství, věd a umění předloží návrh na vyloučení bývalých studentů Kohouta, Mráze, Vašíčka, Zedníka, Bulvy, Portmana a Matějky ze všech škol třetího stupně, a znemožní jim tak přístup k dalšímu vzdělávání po odpykání trestu.¹²⁴ V prosinci ministerstvo jejich návrh schválilo.¹²⁵ Mezi studenty nebyl uveden Karel Metyš, což KNV v Pardubicích nehodlal přejít mlčením a v březnu následujícího roku vedení gymnázia důrazně upozornil,

---

¹²¹ R. DUŠEK - M. MACKOVÁ, *cit. dílo*, s. 254. Ze vzpomínek Jiřího Mráze.

¹²² O důvodu, proč nepřijal rozsudek, podal Karel Šplíchal následující svědectví. Obžalovaní byli první den soudního přelíčení převezeni ráno z Chrudimi do litomyšlské věznice, kde čekali na přesun do Smetanova domu. Před věznicí byl shromážděn dav, který celé dění pozoroval a zaujímal k němu své stanovisko. Mezi shromážděnými byla také matka Karla Šplíchala, která se, když jej uviděla, zhroutila. Karla Šplíchala tato událost hluboce zasáhla, proto přemýšlel o tom, jak se dovědět o stavu své matky nějaké bližší informace. Když byli obžalovaní odvázeni k soudnímu jednání třetího dne, odvážil se zeptat jednoho z příslušníků SNB, který tvořil jejich ostrahu, jestli neví, co se stalo s onou paní, která se před dvěma dny ráno před věznicí zhroutila. Příslušník SNB mu odpověděl: „*Tu mrchu jsme už zahrabali.*“ Tato hrůzná zpráva jej přivedla k rozhodnutí nepřijmout rozsudek, ačkoli od spoluvězňů z vazební věznice dostal radu, že pokud nebude odsouzen k trestu smrti, podávat odvolání proti rozsudku není rozumné. Podle svých slov neodmítl rozsudek z žádného hrdinství či pohrdání soudem, ale ze zoufalství, že zavinil smrt své matky. V nepřijetí rozsudku jej podpořila po něm dotazovaná Alena Holomková a po ní následující František Kvapil. Jakým šokem pro Šplíchala muselo být, když při odvolacím řízení konaném v březnu následující roku v Praze uviděl svoji matku živou, si lze jen těžko představit. Protože nebyl pravomocně odsouzen a neměl nárok na návštěvy, žil od října 1950 do března 1951 v přesvědčení, že jeho matka již nežije.

¹²³ Mimo jiné KPV L, rozsudek Nejvyššího soudu v Praze To V 94/50/10 vynesený v Praze 15. března 1951.

¹²⁴ SOkA S, fond GL II, karton č. 33, zápis z mimořádné porady profesorského sboru konané 17. listopadu 1950.

¹²⁵ Tamtéž, karton č. 34, dopis IV. referátu KNV v Pardubicích z 30. prosince 1950 sděluje ředitelství gymnázia rozhodnutí MŠVU učiněné 18. prosince 1950, kterým byli vyloučeni výše zmínění studenti ze všech škol třetího a vyššího stupně.

aby i v jeho případě podalo návrh na vyloučení z možnosti dalšího studia, a to co nejrychleji.¹²⁶

Přestože šlo na místní poměry o bezpochyby velmi neobvyklou událost, kronika města neobsahuje o procesu ani jedinou zmínku. Žádné oslavné chvalozpěvy, žádné chladné konstatování skutečnosti. Ani jediný záznam, jako kdyby v Litomyšli Státní soud nikdy nezasedal. Jistým vysvětlením může být to, že tehdejším kronikářem byl Jaromír Metyš, jehož syn Karel v tomto procesu usedl na lavici obžalovaných.¹²⁷ Kronika gymnázia se omezuje jen na lakonické konstatování: „*Procesu s žáky a P. Stříteským před lidovým soudem ve dnech 9 - 11/10 zúčastnili se zástupci žáků a učitelů všech tříd. Třídní profesori a učitelé ON, D, Č, Ph věnovali část svých vyučovacích hodin zhodnocení procesu a poučení pro žáky. Shromážděné žáky všech tříd poučil 2 krát zást. ředitele S. Obdržálek.*“¹²⁸

Záhy po uvěznění odsouzených si byli vysocí představitelé komunistického režimu nuceni přiznat, že celý proces byl v posledku kontraproduktivní. V nedatovaném dopise ministerstvu spravedlnosti popisuje rektor Stříteský své vidění celé záležitosti a podává zajímavé svědectví o jejím hodnocení ze strany pracovníka pardubického KNV. „*Celý proces byl projevem krajní zloby a nenávisti. Ti, kdož ho připravovali, očekávali, že bude mít velký vliv na lidi našeho kraje ve prospěch komunismu. Avšak výsledek byl opačný. Asi půl roku po mém odsouzení navštívil mě nějaký referent z K. N. V. Pardubice a ptal se mě, co soudím o procesu. Řekl jsem jim asi toto: „Na celý případ stačil tatínkův pásek. Jsem přesvědčen, že vám proces uškodil.“ Dotyčný přiznal: „Ano, soud nám uškodil.“*“¹²⁹ Popudem k přehodnocení situace byly jistě také kritické dopisy přicházející na Státní prokuraturu a ministerstvo spravedlnosti, v nichž mnohdy i oddaní komunisté poukazovali na nesmyslnost a neúčelnost celého procesu. Jeden z nich napsala státnímu prokurátorovi 2. dubna 1951 paní Marie Komárková (Praha 15, Vodárenská 7), která podle všeho znala velmi dobře litomyšlské poměry. Mimo jiné v něm píše: „*Pokládám za svoji stranickou povinnost dovolit si předeslat několik fakt, které by jistě prospěly procesu s litomyšlskou mládeží, který spadá pod Tvoji pravomoc. Jako mnohé straníky udivil mě nanejvýš výsledek procesu, jmenovitě **když bylo později každému úplně jasné, že jde o osobní mstu lidí, žel členů strany, kteří si tím velmi posloužili a odstranili mnohé svědky svých minulých let.***“ (Zvýraznil M. B.) Dále se kloní k názoru, že by mnohým z nich za jejich nerozvážnost úplně stačila povinná brigáda v dolech

¹²⁶ Tamtéž, karton č. 36, dopis IV. referátu KNV v Pardubicích z 29. března 1951.

¹²⁷ SOkA S, MSK, sign. KR 30, *Kronika Litomyšle 1949 - 1962, X. díl.*

¹²⁸ Tamtéž, sign. KR 208, kronika litomyšlského gymnázia 1945 - 1952, s. 114.

¹²⁹ Žádost o rehabilitaci, kterou F. A. Stříteský adresoval ministerstvu spravedlnosti (nedatovaná a nepodepsaná kopie ve vlastnictví Miloslava Kohouta).

nebo v jiné oblasti, kde je třeba pracovních sil. O povaze jejich provinění píše: „Byli souzeni jako zaprodanci Vatikánu a západu, kým v největší většině nejsou.“ Svůj dopis končí zhodnocením přínosu jejich uvěznění pro společnost: „Zakopané schopnosti naší republiky neprospívají, jmenovitě schopnosti mladých lidí, kteří mají v krvi práci a vůli po dobrém poznání a těch ročních zkušenostech pomoci budovat novou spravedlivější společnost uprostřed čestných lidí.“¹³⁰

Na podobné projevy nespokojenosti byli soudruzi nuceni reagovat. Počátkem listopadu 1952 byla z podnětu KV KSČ v Pardubicích svolána porada ohledně revize rozsudku a podání žádostí o milost pro odsouzené. Zúčastnili se jí krajský prokurátor v Pardubicích, zástupce KV KSČ v Pardubicích, dva zástupci OV KSČ v Litomyšli, dva zástupci krajské správy StB v Pardubicích, zástupce Státní prokuratury a ministerstva spravedlnosti. To vše proto, že současný stav „působil v Pardubickém kraji politické škody“. Zástupce Státní prokuratury, který se této porady zúčastnil, den po ní ve svém dopise adresovaném na ministerstvo spravedlnosti napsal: „Funkcionáři KSČ a lidosprávy z Pardubického kraje upozorňovali několikrát referenty Státní prokuratury, že tento rozsudek jest neúnosný, zvláště poté, když byl částečně Nejvyšším soudem změněn. Ve věci však nebyly podniknuty žádné kroky k nápravě a jednotlivé žádosti o milost byly Státním soudem zamítnuty z různých důvodů, zejména též pro nevyjasněný postoj místních činitelů v Litomyšli.“ (Zvýraznil M. B.) V tomto bodě se tato zpráva shoduje s dříve citovaným dopisem paní Marie Komárkové; litomyšlští soudruzi si nepřáli zmírnění trestů a u mnohých odsouzených ani jejich návrat po propuštění. „Po projednání celého případu litomyšlské skupiny bylo konstatováno, že rozsudek vyzněl příliš tvrdě, jak vzhledem k činnosti jednotlivých obviněných a celé skupiny, tak vzhledem k tomu, že se jednalo o skupinu mladých lidí. Bylo usneseno jako vhodné doporučiti, aby cestou milosti prezidenta republiky byly tresty jednotlivým obviněným individuálně sníženy a to podle jejich **původu**, rozsahu činnosti a chování ve výkonu trestu.“ (Zvýraznil M. B.) Výsledkem porady byly návrhy na zmírnění trestů pro devět odsouzených.¹³¹ „Žádosti o milost, které jsou v běhu, budou s tímto návrhem

¹³⁰ SÚA, fond Státní prokuratura, spis Pst 559/50, neutříděné. Marie Komárková byla sestrou litomyšlského trafikanta Eduarda Krále (*1898, †1943), který byl v roce 1943 popraven. Její dcera Eva žila v jeho rodině v době svého dětství i během svých studií na litomyšlském gymnáziu (studovala zde sekundu v letech 1945 - 1946). Po návratu do Prahy (v roce 1946) jezdila do Litomyšle na prázdniny, byla členkou místní skautské organizace a s odsouzenými se osobně znala. Obeznamnost Marie Komárkové se situací v Litomyšli pocházela patrně z vyprávění její dcery Evy.

¹³¹ Jmenovitě bylo jednáno o Miloslavu Kohoutovi (návrh na zmírnění trestu z 20 na 7 - 8 let), Václavu Novotném (z 20 na 5 - 6 let), Blance Zachové (z 15 na 4 - 5 let), Čestmíru Horákovi (z 22 na 7 - 10 let), Miloslavu Zedníkovi (odsouzen na 8 let, doporučení prominutí zbytku trestu), Jiřím Mrázovi (z 16 na 6 let), Bohdanu Metyšovi (odsouzen na 5 let, doporučení prominutí zbytku trestu), Janu Pechovi (ze 7 na 4 - 5 let) a

předloženy vyšším instancím, u ostatních odsouzených, pokud se týká žádostí již zamítnutých, příp. pokud nebyly dosud podány, bude tak učiněno dodatečně.“ Závěrem náměstek státního prokurátora připojil: *„Toto rozhodnutí pokládám za správné vzhledem k tomu, že činnost skupiny prakticky nepřesáhla činnost skupiny letákové a že obyvatelstvo porovnává vysoké výměry trestů a činnost odsouzených s činností a tresty ve skupinách velezrádných a vyzvědačských, které byly souzeny před Státním soudem a proběhly tiskem, příp. byly souzeny přímo v Pardubickém kraji.*“¹³²

Monstrproces měl však i další oběti. Komunistická diktatura chtěla rozvrátit mezilidské vztahy a přivést lidi do situace, kdy si nebudou schopni čestně pohlédnout do očí. Proto vyžadovala, aby i spolužáci a spolupracovníci souzených osob svými podpisy podpořili rezoluce požadující jejich přísné potrestání. 10. října předložilo ředitelství gymnázia studentům a zaměstnancům školy k podpisu tuto rezoluci: *„Žáci a zaměstnanci gymnázia v Litomyšli sledují soudní proces s rozvratníky z řad studentů a učitelů a odsuzují jejich činnost, která směřovala k rozbití lidově demokratického řádu. Jest v zájmu nové školy, aby byla očištěna od živlů, které znemožňují plnění její politický a výchovný úkol. Podepsaní žádají, aby Státní soud potrestal viníky spravedlivým trestem, a slibují, že poctivým studiem a usilovnou prací se vynasnaží ukázati, že v nové škole jest již nový duch, který pomáhá budovat socialismus v naší vlasti.*“¹³³ Pod uvedeným textem se nachází 91 podpisů. Nenašlo se příliš odvážných.

Z dochovaných svědectví můžeme s jistotou mluvit pouze o dvou studentech, kteří ten den byli ve škole přítomni, podepsat odmítli a nesli si následky svého postoje dál do života.¹³⁴

Otovi Rozkošném (z 18 na 5 let). Někteří odsouzení byli ovšem z výkonu trestu propuštěni již před touto poradou.

¹³² SÚA, fond Státní prokuratura, spis Pst I 559/50, neutříděné, dopis náměstka státního prokurátora dr. Beneše ze 4. listopadu 1952 ve věci „František Střiteský a spol. - žádosti o milost“ adresovaný na ministerstvo spravedlnosti.

¹³³ KS HK, procesní spis Ts I/VII 127/50/14.

¹³⁴ V žádném případě nelze s jistotou tvrdit, že se nenašla další osoba, která odmítla tuto rezoluci podepsat. Je-li někdo takový, zůstal nám skrytý, což nijak neubírá na váze ušlechtilosti jeho činu. Ve školním roce 1950/51 studovalo tehdy na již pouze čtyřletém (a čtyřtřídním) gymnáziu 92 studentů (z toho 31 dívek) a profesorský sbor v době procesu tvořilo následujících třináct profesorů (pomineme-li tři externí učitele náboženství) - Stanislav Obdržálek, Josef Bohuňovský, RNDr. Julius Červinka, Marie Červinková, Jaroslav Kudrnáč, Vilém Marx, PhDr. Olga Vaňásková, Václav Cikán (SOKA S, fond GL II, karton č. 34, sčítací list pro gymnázia podle stavu k 31. prosinci 1950, soupis interních profesorů), RNDr. Jan Jaroslav Veger (tamtéž, v knize č. 396 je veden jako třídní profesor 4. třídy, přestože byl od 31. srpna 1950 přeložen na „pedagogické gymnázium“), Antonín Jirout, Jan Rendla a Karel Kadlický, který byl nucen v druhé polovině září zanechat výuky a odejít koncem kalendářního roku do penze (jeho jméno se nenachází v žádném katalogu, přesto je z korespondence patrné, že počátkem školního roku ještě učil). Na jeho místo nastoupil z Vysokého Mýta dojíždějící Josef Volf. Nový ředitel Václav Vojtěch nastoupil na gymnázium až v roce 1951 (tamtéž, knihy č. 393 - 396, třídní katalogy 1. - 4. třídy gymnázia ve školním roce 1950/51). Předpokládáme-li, že by 10. října 1950, kdy byla rezoluce podepisována, byli přítomni všichni studenti a profesori, dojdeme k číslu 105 osob (nepočítáme-li technickou obsluhu školy). Víme, že nepodepsali dva studenti a jeden profesor (viz dále). Zbývá tedy jedenáct osob; zda

Byli to studenti oktávy **Josef Holomek**,¹³⁵ bratr odsouzené Aleny Holomkové, a jeho spolužák **Miloslav Jindra**.¹³⁶ Oba byli ve školním roce 1948/49 studenty sexty (A) a spolužáky Miloslava Bulvy, Jiřího Kopřivy a Karla Metyše. O rok později, kdy došlo ke sloučení sexty (A) a (B) v jednu septimu, byli také spolužáky Zdeňka Vašíčka a Miroslava Zedníka. Holomek a Jindra si z různých ideových důvodů nezasloužili, aby jim bylo poskytnuto vzdělání. Zatímco otec Aleny a Josefa Holomkových Josef Holomek patřil mezi zakládající členy národně socialistické strany v Litomyšli, Jindrovi byli velmi otevřeně žijící katolickou rodinou. Miloslav Jindra nebyl připuštěn k maturitě. Komise pro závěrečné zkoušky k tomu podala následující zdůvodnění: „*Miloslav Jindra se nepřipouští k závěrečné zkoušce z těchto důvodů: Ač měl všechny podmínky pro dobrou práci, tuto svědomitě nevykonával, nepracoval v žádné masové organizaci NF, v ČSM pracoval velmi nepatrně, problémy z církevní politiky chápe z hlediska Vatikánu, z toho důvodu nechápe správný poměr k lidově demokratickému zřízení.*“¹³⁷ Josef Holomek sice odmaturoval, ale studium na Vysoké škole chemicko-technologické v Pardubicích mu zůstalo nedostupné, přestože se v přijímacím řízení umístil v první desítku uchazečů.¹³⁸

Všechny projevy nesouhlasu byly trestány. Když se konala schůze zaměstnanců ONV, na níž byli seznámeni s protistátním počínáním obžalovaných a vybídnutí k podpisu petice žádající jejich nejpřísnější potrestání, dovolil si pracovník dopravního referátu **Bohuslav**

---

nepodepsaly z přesvědčení, či ten den ve škole z různých důvodů chyběly (nemoc či nepřítomnost externích vyučujících) se již nikdy nedozvíme.

¹³⁵ Josef Holomek (nar. 21. ledna 1932, zemřel v lednu 1995 v Poličce) studoval na gymnáziu v Litomyšli v letech 1943 - 1951. O jeho osudu vypovídá svědectví jeho sestry Aleny Posltové (Holomkové).

¹³⁶ Miloslav Jindra (nar. 15. listopadu 1932 v Litomyšli, zemřel 13. června 2003 v Červeném Kostelci) studoval na litomyšlském gymnáziu v letech 1943 - 1951.

¹³⁷ SOkA S, fond GL II, karton č. 34, protokol o nepřipuštění k maturitě z 2. června 1951. Spolu s Miloslavem Jindrou nebyli k maturitě připuštěni Václav Pechanec z Budislavi a Jaroslav Stránský z Němčic. Podle textu protokolu bylo na základě posudků z místa bydliště o Pechancovi známo, že neměl dobrý vztah k lidově demokratickému zřízení a přestože měl předpoklady pro politickou práci, byl vzhledem k ní značně zdrženlivý. Stránský byl v té době vyšetřován okresní prokuraturou kvůli obvinění z pobořování. Zároveň byl označen za syna vesnického boháče. Jeho třídní původ jej v očích členů komise pro závěrečné zkoušky nečinil hodným k získání plného středoškolského vzdělání. Členy komise pro závěrečné zkoušky byli St. Meloun (předseda maturitní komise), J. Hudeček (zástupce lidové správy), Miroslav Kain (zástupce KV KSČ), Václav Vojtěch (ředitel gymnázia) a dr. Jan Jaroslav Veger (třídní učitel).

¹³⁸ SOkA S, fond GL II, karton č. 34, dopis ředitele Václava Vojtěcha z 3. července 1951 adresovaný IV. referátu KNV v Pardubicích (o studentech IV. třídy gymnázia, kteří nebyli připuštěni k maturitě a nedoporučeni ke studiu na vysoké škole). Josef Holomek nebyl doporučen ke studiu na vysoké škole mimo jiné z důvodu trestního stíhání jeho sestry Aleny. Spolu s ním nebyli k dalšímu studiu doporučeni Milan Kozák, Stanislav Novák, Jaroslava Pavličková a Milena Svobodová. Ředitel Vojtěch se na příkladě posledně jmenované snažil ukázat, že posudky učitelského sboru i MNV jsou bez názoru vedení školní skupiny ČSM mnohdy velmi zavádějící. („*Milena Svobodová podle posudku sboru i MNV kladný postoj. Otec KSČ aktivní. Chování s. Svobodové není naprosto možno nazvat svazáckým. Stála stranou a podle mínění politicky vyspělejších svazáků by podle svého postoje a názorů vůbec neměla být připuštěna k maturitě.*“). Bližší objasnění důvodů nedoporučení dopis neobsahuje.

Müller¹³⁹ vyslovit nesouhlas s takovou peticí a prohlásit, že domnělé protistátní konání obžalovaných je podle jeho názoru klukovina. Připojilo se k němu několik kolegů. Jednalo se o lidi, jejichž smýšlení bylo jejich nadřazeným známo již od únorových událostí. Všichni byli v horizontu jednoho roku propuštěni.¹⁴⁰ Podobně se zachoval také gymnaziální profesor latiny a řečtiny **Karel Kadlický**,¹⁴¹ který se vedle toho, že odmítl podepsat petici požadující nejpřísnější potrestání, nerozpakoval ve veřejných diskusích projevit svůj názor a prohlašoval, že celý proces byl zvrácený a že takovýmhle způsobem se s dětmi zacházet nesmí. Přestože na podzim roku 1950 dosáhl důchodového věku, hodlal setrvat a celý rok doučit. Pro svůj jednoznačný postoj k celému případu byl však penzionován v prvním možném termínu. Na základě nařízení krajského školního inspektora Karla Štancla přestal vyučovat 19. září. Od té doby vypomáhal s ředitelskou agendou a pracoval v profesorské knihovně. K 31. prosinci byl penzionován.¹⁴² Kadlického pedagogické působení bylo ukončeno velmi svérázným způsobem. Do jeho hodiny přišel pověřený úředník a prohlásil, že již doučil. Kadlický odpověděl, že neodejde dřív, dokud nedokončí hodinu. Úředník se tedy posadil mezi žáky a po skončení hodiny profesora odvedl.¹⁴³

---

¹³⁹ Bohuslav Müller se narodil 10. prosince 1910 v Litomyšli a zemřel 19. září 1983 tamtéž.

¹⁴⁰ Se situací na ONV v Litomyšli mne podrobně seznámil bývalý pracovník bezpečnostního referátu Bohumil Rejman (nar. 30. ledna 1924 v Litomyšli), který na tomto úřadě pracoval v letech 1945 - 1951. Byl vedoucím prvního skautského oddílu *Synové slunce*. Po roce 1949 byl sesazen z funkce vedoucího trestního oddělení.

¹⁴¹ Karel Kadlický (nar. 23. června 1890 v Litomyšli, zemřel 7. srpna 1969 v místě svého rodiště) vyučoval na litomyšlském gymnáziu v letech 1919 - 1920, 1922 - 1925, 1928 - 1950. Byl členem ČSL. Přestože byl svými nadřízenými hodnocen jako vynikající učitel, který celoživotně systematicky pracuje na svém sebevzdělávání, pobíral po svém odchodu na odpočinek jako nepřítel lidově demokratického zřízení po dva roky sníženou penzi. Ta mu byla zvýšena až po zásahu několika vlivných osob, které poukázaly na jeho bezplatně prováděnou a badatelsky velmi významnou práci, která spočívala v sestavování lístkového katalogu piaristické knihovny, jež byla po likvidaci koleje přemístěna do prostor zámku (nyní je deponována v hlavní budově Regionálního muzea v Litomyšli). Katalogizaci této knihovny provedl v letech 1952 - 1953. V letech 1957 - 1961 pořídil české překlady pěti kronik piaristické koleje v Litomyšli z let 1640 - 1813 (*Annotationes domesticae* sv. A až E). Z roku 1959 pochází jeho překlad latinské části kroniky piaristického gymnázia v Litomyšli (*Historia gymnasii Litomissliensis*). Celá kronika mapuje období mezi lety 1806 - 1866. Latinsky byla psána do roku 1857. Vedle toho přeložil také podklady pro kolejní kroniku psanou profesorem historie litomyšlského filozofického ústavu Germanem Presidentem z let 1833 - 1848 a kroniku farnosti Dolní Újezd.

Příběh studentů litomyšlského gymnázia mi přinejmenším ve dvou bodech připomíná Drdovu povídku z prostředí protektorátního gymnaziálního prostředí *Vyšší princip*. Prvním z nich je hledání zhanobitelů podobizny nedotknutelného reprezentanta vládnoucí politické moci. V roce 1942 právě zavražděného zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, o osm let později nejvyššího představitele Sovětského svazu generalissima Josefa Visarionoviče Stalina. Druhým bodem je lidsky neocenitelný postoj stárnoucího profesora latiny, který navzdory tomu, že ví, jakému zacházení bude vystaven, jednoznačně perzekuci svých studentů veřejně odsoudil. Karel Kadlický byl člověkem, který ve své roli obstál až do konce a stal se tak jedním z nenápadných duchovních velikánů, které tento svět potřebuje více než cokoliv jiného.

¹⁴² SOkA S, fond GL II, karton č. 33, dopis ředitele Obdržálka KNV v Pardubicích z 31. prosince 1950 ve věci vyřízení starobního důchodu Karla Kadlického.

¹⁴³ Podle podání jeho dcery Marie Kadlické (nar. 29. srpna 1922 v Litomyšli), provdané Pechancové.

Epilog

Než došlo k opětovnému soudnímu projednávání případu skupiny „*Strítěský a spol.*“, prožila většina z odsouzených čtyři dlouhá desetiletí perzekuce a neustálého strachu. Většina z nich pracovala v dělnických profesích, bez možnosti dalšího postupu. Po změně politické situace byli 28. září 1990 všichni odsouzení rehabilitováni Krajským soudem v Hradci Králové. Zbytkové tresty ve výši tří měsíců uložené tímto rehabilitačním soudem Karlu Šplíchalovi, Aleně Posltové (Holomkové) a Františku Kvapilovi za nedovolené ozbrojování byly prvně dvěma jmenovaným zrušeny řízením konaným Krajským soudem v Hradci Králové 21. června 1991.¹⁴⁴ František Kvapil se k tomuto soudu nedostavil a zbytkový trest mu byl ponechán.

Mnozí „muklové“ se snažili využít nové situace a shromáždit důkazy, které by mohly vést k soudnímu stíhání osob zodpovědných za jejich utrpení. Jedním z těch, kdo se po listopadu 1989 velmi intenzivně věnovali dokumentaci zločinů 50. let, byl také Jiří Mráz. Snaha o nápravu starých křivd a potrestání nelidského zacházení ze strany vězeňských dozorců měla však pro něho tragické následky. 31. května 1991 se vydal se zájezdem politických vězňů na setkání do Ostrova nad Ohří. Vezl s sebou obsáhlou dokumentaci, na jejímž základě by bylo možné zahájit trestní stíhání několika osob spjatých s komunistickým režimem. Účastníci zájezdu byli ubytováni v Karlových Varech. Po společné večeři se odebrali do svých pokojů. Ráno byl Jiří Mráz nalezen pod oknem svého pokoje mrtev. Podle policejních vyšetřovatelů byl opilý a vypadl z okna bez cizího zavinění. Avšak lidé, kteří s ním strávili poslední večer, opilost vyloučili. Podle vyjádření jeho blízkých byl v noci na 1. června 1991 z třetího patra ubytovacího zařízení „vypadnut“. Nikdo z jeho přátel nevěří, že šlo o sebevraždu. Tím spíš, že usvědčující materiály, které měl s sebou, nebyly nikdy nalezeny. „*Je dost zlá představa, že někde mezi námi jsou ti, které tak moc děsí svědectví o minulosti...*“¹⁴⁵

---

¹⁴⁴ KPV L, rozsudky Krajského soudu v Hradci Králové Rt 82/90 a Rt 418/90.

Příloha č. 1

Seznam odsouzených a jejich trestů

	Narození	Trest	Pokuta	Ztráta majetku	Ztráta občanských práv
František A. Stříteský	9.12. 1912	25 let	20 000,-	celý	10 let
Miloslav Kohout	21.12. 1930	20	10 000,-	celý	10
Václav Novotný	9.7. 1929	20	20 000,-	celý	10
Blanka Zachová	3.8. 1927	15	20 000,-	celý	10
Čestmír Horák	29.11. 1928	22	20 000,-	celý	10
Jiří Kopřiva *	14.4. 1932	2	5 000,-	–	–
Miloslav Zedník	3.5. 1931	8	10 000,-	celý	10
Jiří Mráz	29.3. 1931	16	50 000,-	celý	10
Miloslav Matějka *	12.2. 1932	3	10 000,-	celý	–
Václav Portman *	8.4. 1934	0,5	–	–	–
Bohdan Metyš	14.1. 1930	5	10 000,-	celý	5
Dagmar Rolečková *	8.2. 1932	2	5 000,-	–	–
Alena Holomková	1.6. 1930	10	10 000,-	celý	10
Jan Pech *	23.12. 1932	7	20 000,-	celý	–
Karel Metyš *	4.11. 1932	3	5 000,-	polovina	–
Zdeněk Vašíček *	8.8. 1933	2	5 000,-	polovina	–
Miloslav Bulva *	30.11. 1932	1	5 000,-	celý	–
Ota Rozkošný	29.3. 1930	18	20 000,-	celý	10
Bohuslav Chaloupka	23.3. 1928	3	10 000,-	celý	10
František Kvapil	26.2. 1931	15	50 000,-	celý	10
Karel Šplíchal	8.7. 1929	17	20 000,-	celý	10
Milada Němečková	26.10. 1880	3	25 000,-	celý	5
Jaroslav Vomočil	26.6. 1922	2	10 000,-	–	3
František Snopek *	8.12. 1931	1	2 000,-	–	–

---

¹⁴⁵ R. DUŠEK - M. MACKOVÁ, *cit. dílo*, s. 256. Slova jeho manželky Jany Mrázové.

* *Souzení jako mladiství.*

S výjimkou Chaloupky, Vomočila, Portmana, Rozkošného a Němečkové byli všichni odsouzení aktivními či bývalými členy Junáka. Matějka byl členem skautského oddílu v Morašicích, Mráz a Kopřiva v Chocni. Ostatní byli organizováni v některém ze čtyř chlapeckých nebo dvou dívčích oddílů v Litomyšli.

Příloha č. 2

Právní klasifikace činů odsouzených

	Povaha trestného činu	Odsouzen (a) podle
František A. Stříteský	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Miloslav Kohout	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Václav Novotný	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Blanka Zachová	zločin velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Čestmír Horák	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Jiří Kopřiva*	provinění velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Miloslav Zedník	zločin velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Jiří Mráz	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Miloslav Matějka*	provinění velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Václav Portman*	provinění sdružování proti státu	§ 2 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Bohdan Metyš	zločin velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Dagmar Rolečková*	provinění velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Alena Holomková	zločin velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Jan Pech*	provinění velezrady provinění hanobení republiky provinění hanobení spojeneckého státu	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Karel Metyš*	provinění velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Zdeněk Vašíček*	provinění velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Miloslav Bulva*	provinění velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Ota Rozkošný	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Bohuslav Chaloupka	zločin velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
František Kvapil	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Karel Šplíchal	zločin velezrady	§ 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.
Milada Němečková	zločin velezrady	§ 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
Jaroslav Vomočil	zločin neoznámení trestného činu	§ 35 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb.
František Snopek*	provinění hanobení republiky provinění hanobení spojeneckého státu	§ 4 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb.

* *Souzeni jako mladiství*

Tresty byly vyneseny s přihlédnutím k dalším zákonům, což znamenalo jejich reálné snížení. Všem byla přiznána polehčující okolnost, že dosud vedli bezúhonný život (podle § 46 zákona č. 117/1852 ř. z.). U všech odsouzených byl brán zřetel na ustanovení § 12 odst. 1 a § 18 trestního zákona.

„Při výměře trestu u Františka Stríteckého a Karla Šplíchala použil soud mimořádného práva zmírňovacího ustanoveného § 29 odst. 2 tr. z. , poněvadž přihlížel jednak k povaze pachatelově, jednak k rozsahu a závažnosti trestné jeho činnosti a konečně k závažnosti okolností polehčujících, dospěl pak k přesvědčení, že trest smrti stanovený zákonem na trestný čin jimi spáchaný, byl by vzhledem k uvedeným úvahám nepřiměřený jejich vině, proto na místě zákonem stanoveného trestu smrti, vyměřil jim trest odnětí svobody na dobu přiměřenou jich vině.“ (Rozsudek Státního soudu v Praze čj. Ts I/VII 127/50, s. 60.)

V případě Miloslava Kohouta, Václava Novotného, Čestmíra Horáka, Jiřího Mráze, Oty Rozkošného a Františka Kvapila, kteří v době spáchání trestného činu nedovršili věk 20 let, bylo aplikováno ustanovení § 52 zák. č. 117/1852 ř. z. a veškeré diskuse o jejich případném odsouzení k **trestu smrti** se pohybovaly mimo tehdy platný právní rámec. U mladistvých Jiřího Kopřivy, Jana Pecha a Karla Metyše, kteří byli odsouzeni podle stejného zákona jako dříve jmenovaní (§ 1 odst. 3 lit. c) zák. č. 231/48 Sb.), **nepřipadal trest smrti** v úvahu vzhledem k jejich věku. Byli odsouzeni se zřetelem k ustanovení § 8 odst. 4 zák. č. 48/31 Sb. Pech též se zřetelem k ustanovení § 35 zák. č. 117/1852 ř. z.

Miroslav Zedník, Bohdan Metyš, Bohuslav Chaloupka a Milada Němečková byli odsouzeni s přihlédnutím k § 54 zák. č. 117/1852 ř. z.

V případě Miroslava Matějky, Dagmar Rolečkové, Zdeňka Vašíčka, Miloslava Bulvy a Václava Portmana byl vzat zřetel na ustanovení § 8 odst. 3 zák. č. 48/31 Sb.

František Snopek byl odsouzen se zřetelem na ustanovení § 267 zák. č. 117/1852 ř. z. a na ustanovení § 8 odst. 3 zák. č. 48/31 Sb.

V případě Blanky Zachové, Aleny Holomkové a Jaroslava Vomočila nebyl při výměře trestu k dalším zákonům brán zřetel.

Vybrané §§ zákona č. 231/48, podle nichž byli obžalovaní odsouzeni

231.

**Zákon ze dne 6. října 1948
na ochranu lidově demokratické republiky.**

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

H l a v a I.

Trestné činy proti státu.

§ 1.

V e l e z r a d a .

(1) Kdo se pokusí:

- a) zničit samostatnost nebo ústavní jednotnost republiky,
- b) odtrhnout od republiky část jejího území,
- c) zničit nebo rozvrátit lidově demokratické zřízení nebo společenskou nebo hospodářskou soustavu republiky, zaručené ústavou, nebo
- d) násilím znemožnit ústavní činnost prezidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru nebo vlády (sboru pověřenců), bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od deseti do pětadvaceti let, nebo doživotí.

(2) Stejně bude potrestán, kdo se k činu uvedenému v odstavci 1 s někým spolčí nebo vejde v přímý nebo nepřímý styk s cizí mocí nebo s cizími činiteli.

(3) Smrtí bude viník potrestán:

- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 za branné pohotovosti státu nebo v době ozbrojeného napadení republiky,
- b) byly-li takovým činem zvláštní měrou ohroženy samostatnost, ústavní jednotnost nebo zemní celistvost republiky, její lidově demokratické zřízení, společenská nebo hospodářská soustava, zaručené ústavou, nebo byla-li znemožněna ústavní činnost prezidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru nebo vlády (sboru pověřenců),

- c) bylo-li k takovému činu užito branné moci nebo ozbrojeného nebo na vojenský způsob organizovaného sboru nebo byly-li k takovému činu sbírány nebo organizovány branné nebo pomocné síly nebo hromaděny zbraně neb střelivo,
- d) byl-li při takovém činu kladen násilný odpor branné moci nebo ozbrojenému sboru, nebo
- e) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

§ 2.

Sdružování proti státu.

(1) Kdo se s někým spolčí v úmyslu podvraceti samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu anebo její národní povahu, zaručené ústavou, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let.

§ 4.

Hanobení republiky.

(1) Kdo hanobí republiku,

Kdo potupí jméno nebo symbol republiky, zejména její znak, vlajku, barvy nebo státní hymnu, nebo kdo zničí, poškodí nebo odstraní symbol republiky, zejména její znak, vlajku nebo barvy, nebo vypodobení prezidenta republiky nebo jeho náměstka v úmyslu projevit opovržení republiky nebo nepřátelské smýšlení o ní, bude potrestán pro přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

(2) Kdo veřejně nebo před více lidmi se dopustí činu uvedeného v odstavci 1, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do dvou let.

Hlava III.

Trestné činy proti vnitřní bezpečnosti státu.

§ 35.

Nepřekazení nebo neoznámení trestného činu.

(1) Kdo nepřekazí některý zločin nebo přečin uvedený v §§ 1, 2, 5, 6, 11, 14 až 16, 18, 29 a 31, bude potrestán, jde-li o nepřekazení zločinu, pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let, a jde-li o nepřekazení přečinu, pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

Sbírka zákonů republiky Československé. Ročník 1948, Praha 1948, s. 1461 - 1462, 1467.

Některé další informace o odsouzených

Miloslav Bulva

Narozen 20. listopadu 1932 v Litomyšli. Z litomyšlského gymnázia vyloučen jako septimán 12. června 1950. V době zatčení (16. září 1950) žil v Litomyšli. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Chrudimi a v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 16. srpna 1951. Ve věznicích strávil 11 měsíců.

Alena Holomková (Posltová)

Narozena 1. června 1930 v Litomyšli. V roce 1949 složila maturitu na litomyšlském gymnáziu. Ve školním roce 1949/50 nastoupila na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde studovala dvouletý obor učitelství pro národní školy. Zároveň studovala na pražské filozofické fakultě český jazyk a literaturu a filozofii. Po dokončení prvního ročníku nebyla připuštěna k zápisu do dalšího studia. V době zatčení (16. září 1950) žila v Litomyšli. Proti rozsudku se odvolala. Odvolací řízení probíhalo 15. března 1951 u Nejvyššího soudu v Praze. Trest jí byl snížen z deseti na dva roky. Pokuta na 10 000 Kčs a doba, po kterou byla zbavena občanských práv, z deseti let na tři roky. Vězněna v Chrudimi, na Pankráci a ve Stíčanech. Popuštěna 2. listopadu 1951. Ve věznicích strávila více než 1 rok. V rámci rehabilitace promovala 3. dubna 1992 na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity a byl jí udělen titul PaedDr.

Čestmír Horák (†)

Narozen 29. listopadu 1928 v Litomyšli. Zemřel 3. dubna 2003 v Kroměříži. Syn profesora litomyšlské průmyslové školy. Po maturitě na gymnáziu v roce 1949 nebyl z kádrových důvodů přijat na filozofickou fakultu. Pracoval na generálním ředitelství státních statků v Praze a v době svého zatčení (26. března a 16. září 1950) jako agrotechnik na ředitelství státních statků v Hrušovanech (okres Mikulov), kde měl trvalé bydliště. Vězněn v Chrudimi, Písku, na Borech (Plzeň) a Příbrami (tábor Vojna). Propuštěn 21. září 1955. Ve vězeních prožil 5 let.

Bohuslav Chaloupka (†)

Narozen 23. března 1928 v Dolním Újezdě. Vyučil se v koloniálním obchodě u Jana Pecha (otce obviněného Pecha). Stal se vedoucím obchodu, který byl Pechovi znárodněn. V době svého zatčení 16. září 1950 žil v Litomyšli. Přesnější informace nezjištěny.

Miloslav Kohout

Narozen 21. prosince 1930 v Litomyšli. Do svého zatčení bydlel v Litomyšli a byl vedoucím třetího oddílu místní organizace Junáka. Absolvoval sedm tříd gymnázia. Zatčen 28. června 1949, popuštěn 25. března 1950, opět zatčen 16. září 1950. Pobýval ve věznicích v Chrudimi, Jáchymově (tábor Bratrství), Horním Slavkově (tábory XII, Prokop), Leopoldově a Příbrami (Bytíz). Propuštěn 16. září 1954. Ve vězeních strávil 4 roky a 9 měsíců.

Jiří Kopřiva

Narozen 17. dubna 1932 v Běstovicích (okres Vysoké Mýto). Do sexty studoval na gymnáziu v Litomyšli, poté přestoupil do Svitav. Bydlel v Chocni. Zatčen (16. září 1950) v oktávě. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Hradci Králové a Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 20. září 1952. Ve věznicích strávil 2 roky.

František Kvapil (†)

Narozen 26. února 1931 v Litomyšli. Zemřel 3. listopadu 2003 v Praze. Po absolvování čtyř tříd gymnázia vstoupil do učení ke svému otci, který měl do prosince 1949 řeznickou a uzenářskou živnost (po znárodnění pracoval tamtéž jako skladník). Až do svého zatčení 16. září 1950 bydlel v Litomyšli a byl v učení u svého otce. Proti rozsudku se odvolal. Nejvyšší soud v Praze v odvolacím řízení konaném 15. března 1951 výnos Státního soudu zrušil. Kvapilovi byl zkrácen trest z patnácti na čtyři roky. Pokuta snížena na 10 000 Kčs a doba, po kterou byl zbaven občanských práv, zkrácena z deseti let na tři roky. Po soudním rozhodnutí z 27. listopadu 1952 byl propuštěn. Ve vězení strávil 2 roky a 2 měsíce.

Miroslav Matějka

Narozen 12. února 1932 v Morašicích. V době zatčení žil v Morašicích. Z gymnázia vyloučen den před maturitou 12. června 1950. Zatčen 16. září 1950. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Chrudimi a v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 15. května 1952. Ve věznicích strávil 1 rok a 8 měsíců.

Bohdan Metyš

Narozen 14. ledna 1930 v Litomyšli. Zatčen (16. září 1950) jako student prvního ročníku Vyšší průmyslové školy automobilní v Mladé Boleslavi, v té době žil v Litomyšli, byl ženatý a měl půlroční dceru Milenu (narozena 11. března 1950). Vězněn v Chrudimi a Jáchymově (tábory Mariánská a Svatopluk). Propuštěn 11. května 1954. Ve věznicích strávil 3 roky a 7 měsíců.

Karel Metyš

Narozen 4. listopadu 1932 v Litomyšli. Zatčen 4. srpna 1949. V té době žil v Litomyšli a byl absolventem sexty. Propuštěn 25. března 1950, opět zatčen 16. září 1950. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Brně, Pardubicích, Chrudimi a v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 28. února 1952. Ve věznicích strávil 2 roky a 2 měsíce.

Jiří Mráz (†)

Narozen 28. března 1931 ve Vysokém Mýtě. Zemřel za záhadných okolností 1. června 1991 v Karlových Varech. Zatčen 28. června 1949, propuštěn 25. března 1950, opět zatčen 16. září 1950. V době svého zatčení žil v Chocni a studoval septimu litomyšlského gymnázia. Vězněn v Chrudimi a Jáchymově (tábor Rovnost). Propuštěn 25. února 1954. Ve věznicích strávil 4 roky a 2 měsíce.

Milada Němečková (†)

Rozená Janotová, narozena 26. října 1880 v Boru u Plzně. Její otec byl vládním radou a vrchním ředitelem věznice na Pankráci. Po absolvování vyšší dívčí školy v Praze pracovala v domácnosti. Roku 1904 se vdala za nadporučíka Jana Němečka, s nímž žila ve Vídni, delší dobu působila jako operní zpěvačka v Lublani, Ostravě, Vídni i jinde. Její manžel a synové byli za protektorátu popraveni. Jako vdova po plukovníkovi žila ve Vimperku, Kutné Hoře a od listopadu 1946 v Litomyšli, kde byla až do svého zatčení (16. září 1950) vedoucí charity a kolejní kuchařkou. Byla propuštěna 8. května 1952. Ve vězení strávila téměř 1 rok a 8 měsíců. Další informace nezjištěny.

Václav Novotný

Narozen 9. července 1929 v Litomyšli. Po maturitě na gymnáziu v roce 1948 pracoval rok na zemědělském dvoře Pernštejn v Litomyšli. V době zatčení (21. března 1950) bydlel v Litomyšli a byl studentem druhého semestru filozofie a historie Filozofické fakulty

Univerzity Karlovy v Praze. Pobýval ve věznicích v Chrudimi, Jáchymově (tábor Bratrství, Rovnost), Horním Slavkově (tábory XII, Prokop, Svatopluk), Příbram (tábory Bytíz a Vojna). Propuštěn 21. ledna 1955. Ve věznicích strávil 4 roky a 10 měsíců. V roce 1952 byla jeho matka Marie Novotná ze svého bytu v Litomyšli nuceně vystěhována do bytu tak malého, že do něho nebylo možné umístit ani přestěhovaný nábytek. Brzy na to musela Litomyšl zcela opustit. Útočiště našla u své vzdálené příbuzné ve Vojnově Městci. V rámci rehabilitace Václav Novotný vědomě nevyužil možnosti být promován doktorem filozofie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity.

Jan Pech (†)

Narozen 23. prosince 1932 v Kročehlavech (okres Kladno). Po absolvování pěti tříd litomyšlského gymnázia přestoupil do průmyslové školy. V době svého zatčení 16. 9. 1950 bydlel v Litomyšli a studoval její třetí ročník. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Přesnější informace nezjištěny.

Václav Portman (Jozefy)

Narozen 8. dubna 1934 v Litomyšli. Z gymnázia vyloučen 12. června 1950 jako sextán. V době svého zatčení (16. září 1950) žil v Litomyšli. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Chrudimi a v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 20. března 1951. Ve věznicích strávil 6 měsíců.

Dagmar Rolečková (Chlebounová)

Narozena 8. února 1932 v Litomyšli. V době zatčení (16. září 1950) žila v Pardubicích, kde navštěvovala 4. ročník Vyšší sociálně zdravotní školy. Souzena jako mladistvá. Vězněna v Chrudimi, Hradci Králové a Lnářích. Propuštěna 21. prosince 1951. Ve věznicích strávila 1 rok a 3 měsíce.

Ota Rozkošný (†)

Narodil se 29. března 1930 v Litomyšli. Zemřel 3. září 1992 v Opočně. Absolvoval průmyslovou školu. V době zatčení (16. září 1950) pracoval jako montážní dělník. Vězněn v Chrudimi, Křižanovicích, Jáchymově (tábor Nikolaj), Horním Slavkově (tábor Pokop) na Borech, ve Valdicích, Leopoldově a na StB v Nitře. Propuštěn 20. září 1955 po 5 letech věznění.

František Snopek

Narozen 8. prosince 1930 v Izkách (Podkarpatská Rus). Po absolvování průmyslové školy navštěvoval v době zatčení první ročník mistrovské školy strojnické. Jako student prvního ročníku průmyslové školy odmítl podepsat zdravici Stalinovi. V době zatčení (po 20. září 1950) žil v Litomyšli. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 29. září 1951. Ve věznicích strávil 1 rok.

František Ambrož Stříteský (†)

Narozen 9. prosince 1912 v Horním Újezdě, zemřel 16. prosince 1989 v Litomyšli. Byl pohřben na hřbitově v Litomyšli u zdi kostela sv. Anny v hrobě Germana Presidenta. Dnes je na něm umístěna deska s růží, trnovou korunou a rektorovým jménem, která je dílem jeho přítele sochaře Olbrama Zoubka.

Ještě jako chlapec ztratil otce. Z jeho pěti sourozenců čtyři zemřeli v dětství. Spolu s ním se dospělosti dočkala jen jeho o tři roky starší sestra Anna, provdaná Kabrhelová, která žila v Dolním Újezdě a po jeho návratu z vězení mu poskytla místo k přebývání. V letech 1928 - 1936 studoval na litomyšlském gymnáziu s úmyslem stát se piaristou (již tehdy bydlel v koleji, ve studiu jej velmi podporoval její tehdejší rektor a pozdější provinciál piaristů Cyril Žampach), V letech 1937 - 1939 studoval na Teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (navštěvoval také přednášky na filozofické fakultě) a po jejím uzavření pokračoval ve studiu v bohosloveckém semináři pražské arcidiecéze. 30. října 1940 složil slavné řádové sliby. Po skončení studií byl 28. června 1942 vysvěcen na kněze. V letech 1942 - 1945 vyučoval na pražských školách.¹ Od počátku roku 1943 byl kaplanem v kostele sv. Jindřicha v Praze. V září 1945 se stal rektorem piaristické koleje v Litomyšli a druhým kaplanem místního děkanství. Od roku 1945 vyučoval na gymnáziu. V prosinci 1947 byl ustanoven zatímním profesorem náboženství. Ve dnech 10. a 11. června 1947 složil v Praze profesorské zkoušky. Byl členem lidové strany, oblastním duchovním rádcem Junáka, konzervátorem památkové péče, členem kulturní komise MNV v Litomyšli a po krátký čas také ONV Litomyšl. Byl zatčen 1. dubna 1950, po 11 dnech na vyšetřovně StB v Pardubicích podepsal zatýkací listinu a byl převezen do Chrudimi. Pobýval ve věznicích v Chrudimi (12. duben 1950 - 6. červenec 1951; 12. února byl dán na celu k Josefu Musilovi ze Zaječic, který byl spolu s Jindřichem Jankem, taxikářem z Chrudimi, a Zdeňkem Profousem, řezníkem z Chrudimi, odsouzen

---

¹ SÚA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní spis Františka Stříteského, zákl. č. 2013, na rub dotazníku napsal rektor Stříteský několik doplňujících informací. Bohužel není tato jeho učitelská činnost blíže specifikována.

k smrti, dotyční byli 3. dubna 1951 převezeni na Pankrác k odvolacímu řízení, kde byl jejich rozsudek potvrzen a počátkem července byli popraveni), Písku (6. červenec - říjen 1951; na toto období měl nekrásnější vzpomínky), na Borech (říjen - listopad 1951; naopak nejhorší vězení, dozorcí byli schopni v opilosti mlátit politické vězně do bezvědomí), Pardubicích (listopad 1951 - duben 1952; stará věznice se přestavovala na věznici pro politicky provinilé ženy), na Pankráci (duben 1952 - červenec 1952; tehdy na oddělení A3 pobývalo 39 na smrt odsouzených vězňů), v Kartouzích v Jičíně (červenec 1952 - říjen 1952; pobýval s biskupem Janem Vojšťáškem ze Spišské Nové Vsi, biskupem Stanislavem Zelou z Olomouce, provinciálem jezuitů Šilhanem a jezuitou P. Mikulášem a dalšími pěti kněžími), na Mírově (říjen 1952 - 4. září 1954; po Stalinově a Gottwaldově smrti pocítili političtí vězni velké ulehčení, bylo zavedeno pojištění vězňů, osmihodinová pracovní doba a zřízeny kantýny, setkal se zde s lidmi odsouzenými v babických procesech, tehdy bylo na Mírově 1400 politických vězňů, z toho 400 kněží), v Pardubicích (4. září 1954 - červenec 1955; snaha zinscenovat na Litomyšlsku proces po babickém vzoru, v listopadu uzavřen na několik měsíců ve sklepním vězení, na plechových dveřích rozeznal nápis, že zde čekal na smrt příslušník SS Erich Kalabitz), ve Tmavém Dole u Rtně (červenec 1955 - druhá polovina srpna 1955; soustavné noční směny v dolech, pobýval zde spolu se 70 kněžími), v Pardubicích (druhá polovina srpna 1955 - 4. říjen 1955; tehdy poznal nejtvrďší výslechy StB, byl vyslýchán nepřetržitě osm nocí od půlnoci do rána, ve dne se nemohl položit na slamník, aby se trochu prospal), v Ruzyni (4. říjen 1955 - 5. červenec 1956), v Olomouci (5. - 6. červenec 1956) a na Mírově (6. červenec 1956 - 11. květen 1960; zde byl uvězněn spolu s 90 kněžími, pracoval v partě s 18 z nich, 9. května mu vězeňská správa oznámila brzké propuštění). Brány mírovské věznice opustil 11. května 1960.² Ve vězeních strávil 10 let a 2 měsíce, z toho rok a půl v naprosté izolaci. Podle posudku vypracovaného náčelníkem věznice na Mírově 10. září 1956 utrpěl rektor Stříteský zlomeninu lebeční kosti a projevovaly se u něho nervové záchvaty.³

Svědectví rektorova žáka a dlouholetého přítele Miloslava Jindry⁴ ukazuje Stříteského obavy ze ztráty kolejního majetku vysoké historické a umělecké hodnoty. V říjnu 1949 předal totiž jemu a jeho otci MUDr. Františku Jindrovi dva kufry s liturgickými nádobami pocházejícími z chrámu Nalezení sv. Kříže a požádal je, aby obě zavazadla v noci převezli do

---

² SOkA S, fond GL I, karton č. 100, inv. č. 3572, kronika piaristické koleje v Litomyšli 1853 - 1983, s. 383 - 401.

³ SÚA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní spis Františka Stříteského, zákl. č. 2013.

⁴ Miloslav Jindra se pod rektorovým vedením připravoval na duchovní dráhu, vyloučení z gymnázia však jeho plány překazilo - viz pozn. 136 v hlavním textu.

Mladočova k jeho bratranci Janu Boštíkovi.⁵ Ten je pečlivě uschoval do prostoru, kam v době nacistické okupace schovával obilí. Tam zůstaly dlouhá léta. Až v červnu 1955 navštívili Jana Boštíka příslušníci StB a ukázali mu dopis, v němž jej rektor žádá, aby ukryté liturgické nádoby vydal.⁶ Jednalo se patrně o majetek koleje, který se rektorovi podařilo utajit při pořizování soupisu církevního majetku.⁷ Po propuštění se vrátil do Litomyšle a začal pracovat v zahradnictví *Na centrále*. Odtud přešel do okrasných a ovocnářských školek, kde vykonal odbornou zahradnickou zkoušku, avšak vedení podniku jej začalo využívat jako překladatele odborné literatury (přeložil nejméně čtyři knihy z angličtiny, dvě z francouzštiny a pět z němčiny). Kromě latiny a řečtiny ovládal totiž také němčinu, angličtinu, francouzštinu, italštinu a ruštinu. Protože jeho plat dosahoval 760 - 790 Kč (plat nastupujícího pracovníka po vyučení), rozhodl se zvýšit si kvalifikaci. V roce 1965 složil v Hradci Králové s výtečným prospěchem zahradnické zkoušky a obdržel výuční zahradnickou knížku. V roce 1968 se stal dokumentačním pracovníkem Výzkumného a vývojového ústavu technického skla v Praze. Tam pracoval až do svého odchodu do penze v roce 1972. Téhož roku byl jmenován osobním tajemníkem kapitulního vikáře královehradecké diecéze. Tři roky před tím, 24. února 1969, byl generálem řádu piaristů jmenován nejvyšším představeným (provinciálem)

---

⁵ Jan Boštík se narodil 9. června 1903 v Mladočově a zemřel 14. března 1981 v Litomyšli.

⁶ Že byly tyto liturgické nádoby u Jana Boštíka uschovány, potvrzuje také svědectví jeho syna a mého otce Josefa Boštíka (nar. 6. června 1941 v Mladočově). Ten z úkrytu pozoroval svého otce, jak spolu s příslušníky bezpečnosti vynáší kufrы ze skryše v kůlně. Příslušníci StB nalezené předměty zdokumentovali, pořídili jejich snímky i snímky Jana Boštíka. On sám však nikdy nebyl kvůli těmto předmětům kontaktován.

SÚA, fond Státní prokuratura, spis Pst I 559/50, neutříděné, obsahuje vysvětlení této skutečnosti. Krajská správa ministerstva vnitra v Pardubicích ve svém přípisu ze 14. června 1956 adresovaném Krajské prokuratuře v Praze označila za muže, u něhož byly kalichy nalezeny, Františka Boštíka z Jarošova (nar. 20. prosince 1909 v Jarošově). František Boštík byl odsouzen ve skupinovém procesu s deseti osobami „*Šplíchal a spol.*“ 25. ledna 1955 rozsudkem I T 1/55 Krajského soudu v Pardubicích podle § 80/1a, 2b tr. zák. pro trestný čin sdružování proti republice a podle § 121/ 1a, 2b tr. zák. pro trestný čin nedovoleného ozbrojování k trestu odnětí svobody na osm let a ke ztrátě občanských práv na tři roky. V jeho domě mělo být v roce 1954 nalezeno při domovní prohlídce „*šest kusů kostelních kalichů, které mají být majetkem Františka Strítěského*“ (dopis krajského prokurátora v Praze ze dne 30. června 1956 adresovaný krajskému prokurátorovi v Pardubicích). František Boštík byl v této záležitosti vyslýchán okresním prokurátorem v Trutnově, kde vypověděl: „*Nevím nic o tom, že by při domovní prohlídce v mé domácnosti bylo nalezeno 6 kusů kostelních kalichů. Žádné kalichy jsem ve své domácnosti neukryl a nic nevím o tom, že by tam nějaké kalichy byly a že by je tam někdo při domovní prohlídce našel. Rovněž neznám Františka Strítěského, rektora piaristické koleje a je vyloučeno, že by si tento ke mně kalichy ukryl. Neznám vůbec žádného rektora piarist. koleje. A to ani podle jména ani z osobního styku*“ (zápis o výsledku Františka Boštíka na Okresní prokuratuře v Trutnově z 8. srpna 1956 adresovaný Krajské prokuratuře v Pardubicích).

Jde tedy o záměnu osob, kalichy sice ukrýval Boštík, ale ne František z Jarošova čp. 2, ale Jan z nedalekého Mladočova čp. 4. Pokud jde o datování vypátrání kalichů příslušníky StB, Miloslav Jindra, který udává rok 1955, se patrně mylí, neboť ve výše uvedeném přípisu udává Krajská správa ministerstva vnitra v Pardubicích rok nálezů 1954.

⁷ SOkA S, fond ONV L, karton č. 241/3, podle zprávy o činnosti církevního referátu ONV v Litomyšli od jeho založení z 8. března 1950 probíhal soupis církevního majetku od vzniku tohoto referátu, tedy od 16. srpna 1949, do 18. září téhož roku. Pastýřský list československých biskupů a ordinářů z 15. června 1949 označil uskutečnění soupisu za protizákonné a mnohdy prováděné bezohlednými protiústavními prohlídkami (In: A. RÁZEK, *cit. dílo*, s. 91).

českomoravské provincie. Tím zůstal až do své smrti. Od svého penzionování vypomáhal litomyšlskému děkanství v duchovní službě, působit však mohl jen v Janově a Mikulči. Po více než dvacet se o něho v jeho litomyšlském domku starala jeho přítelkyně a vzorná opatrovatelka paní Milada Žroutová. Nyní se v Litomyšli jako připomínka jeho osobnosti nachází ulice *Rektora Stříteského* (pod kostelem Povýšení sv. Kříže).

Karel Šplíchal

Narozen 8. července 1929 v Litomyšli. V letech 1946 - 1948 studoval Vojenskou odbornou školu letecké mechaniky v Liberci. Bez udání důvodu propuštěn na rozkaz ministerstva vnitra k 1. červnu 1949. Po návratu domů se stal vedoucím druhého oddílu místního střediska Junáka. V době zatčení (16. září 1950) žil v Litomyšli. Rozsudek Státního soudu nepřijal ani po následných nátlakových akcích StB, kdy mu bylo vyhrožováno nejvyšším trestem. Nejvyšší soud v Praze v odvolacím řízení konaném 15. března 1951 výnos Státního soudu zrušil. Byl mu zkrácen trest ze sedmnácti na tři roky. Pokuta snížena na 10 000 Kčs a doba, po kterou byl zbaven občanských práv, zkrácena z deseti let na tři roky. Vězněn v Chrudimi, na Pankráci, v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku a Žacléři. Propuštěn byl 29. května 1952. Ve věznicích strávil 1 rok a 9 měsíců. V roce 1994 mu byla udělena hodnost majora letectva ve výslužbě.

Zdeněk Vašíček

Narozen 8. srpna 1933 v Litomyšli. Z gymnázia vyloučen 12. června 1950 jako septimán. V době svého zatčení 16. září 1950 žil v Litomyšli. Souzen jako mladistvý. Vězněn v Ústavu pro mladistvé v Zámrsku. Propuštěn 28. února 1952. Ve vězení strávil 1 rok a 6 měsíců.

Jaroslav Vomočil (†)

Narozen 26. června 1922 v Litomyšli. V květnu 1945 nastoupil jako kostelník na proboštství v Litomyšli, kde bydlel a pracoval až do svého zatčení (po 20. září 1950). Byl ochrnutý na jednu ruku. Propuštěn 21. prosince 1951. Ve vězení strávil 1 rok a 3 měsíce.

Blanka Zachová (Převrátilová)

Narozena 3. srpna 1927 v Hroubovicích (okres Chrudim). V době zatčení (16. září 1950) bydlela v Litomyšli. Navštěvovala 4. ročník Vyšší sociálně zdravotní školy v Pardubicích. Vězněna v Chudimi, Tuněchodech a Pardubicích. Popuštěna 17. prosince 1953. Ve věznicích strávila 3 roky a 3 měsíce.

Miroslav Zedník

Narozen 3. května 1931 v Litomyšli. Z gymnázia vyloučen jako septimán 12. června 1950. Až do svého zatčení 16. června 1950 žil v Litomyšli. Vězněn v Chrudimi, na Pankráci, v Ostrově nad Ohří a Jáchymově (tábory Bratrství, Mariánská a Výkmanov). Propuštěn 25. února 1954. Ve věznicích strávil 3 roky a 5 měsíců.

Vězeň číslo 7454 - František Ambrož Stříteský

SÚA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní spis Františka Stříteského, zákl. č. 2013.

Báseň o dělnickém studentstvu

Tato dobová báseň vyjadřuje realitu konce čtyřicátých a začátku padesátých let, kdy byly na univerzity přijímány dělnické kádry, které po jednoletém studiu na tzv. dělnických přípravkách či po absolvování kroužků pro přípravu pracujících na vysoké školy složily maturitu, a splnily tak předpoklad stát se plnohodnotnými kolegy lidem, kteří absolvovali náročné gymnaziální studium. Úroveň těchto „dělnických“ studentů pochopitelně odpovídala délce a intenzitě jejich přípravy na univerzitní studia a samozřejmě také jejich studijním schopnostem. Mnoho z nich mělo velké problémy se zvládnutím mateřského jazyka a fakulty pro ně zřizovaly speciální kurzy sloužící k tomu, aby se budoucí vzdělanostní elita vzešlá z dělnických řad vůbec naučila správně česky. Netřeba podotýkat, že absolventi dělnických přípravek byli na vysoké školy přijímáni přednostně.

Povídala kráva krávě
že čte Rudé právo právě
přečte si ho čtyřikrát
a složí si doktorát.

Povídala kráva krávě
čtoucí Rudé právo právě
i když doktorát dostaneš
přece jen krávou zůstaneš.

Článek z dobového tisku

Článek z dobového periodika, které se mi ani za pomoci mnoha spolupracovníků nepodařilo určit, pochází z vlastnictví Miloslava Kohouta. Všechny postavy zmíněné v tomto článku jsou až na jednu popsány v předchozím textu. Jedinou výjimkou je „*reakční profesor Zralý*“. **Bohumil Zralý** (narozen 12. června 1922 ve Vamberku) působil na litomyšlském gymnáziu jako suplující státní profesor latiny a dějepisu. Na Reálné gymnázium v Litomyšli přišel z Dívčího reálného gymnázia v Hradci Králové na základě ustanovení Zemské školní rady v Praze z 15. ledna 1949.¹ V Litomyšli byl pedagogickým vedoucím internátu, rektorovým chráněncem a velkým přítelem studentů. Pro další léta se měl jako profesor latiny stát nástupcem profesora Kadlického. Ještě před započítáním školního roku 1949/50 byl přeložen na Odbornou školu pro zpracování dřeva v Chrudimi.² Důvod jeho přeložení je více než zřejmý.

---

¹ SOKA S, fond GL II, karton č. 32, dopis správce ústavu Bohumilu Zralému z 1. února 1949.

² Tamtéž, protokol o úvodní poradě profesorského sboru ve školním roce 1949/50 z 6. září 1950.

Václav Novotný

Vztáhl jsi ruku

Vztáhl jsi ruku

abys do tváře udeřil člověka
bratra který bránit se nemůže a nesmí
neboť je zcela ve tvé moci

Šel z práce
z ostnatých drátů tkanou cestou
Chladem se třásl v mrazivé lednové noci
vyhublé tělo pod chatrnou vestou
nasáklou potem a šachetní vodou

Hladem a lopotou pod zemí vysílen

se vlekl ke bráně koncentráku
Aby se ohřál a usušil
a s ním kamarádi na baráku
pod paží kus dřeva si nesl

Pro ten kus starého trámu
který by pohozen ve sloji shnil
ty ses nestyděl a surově jsi bil
až k nohám ti klesl

Vztáhl jsi ruku člověče
abys do obličeje bližního uhodil
ve zběsilé touze vidět krev
jež z lidské tváře poteče
a potom stejně zvrhlým druhům
abys hrdinským činem se pochlubil

Proč jsi ho bil
co bylo tvým cílem
Chtěls moc a sílu
dokázat surovým dílem?
Člověka který strádá
živoří a trpí němě
lidského tvora
kterého neštěstí zašláplo do prachu země
chtěl jsi pohanět?
Dál bude věřit a nezoufá
protože miluje život a svět
Než tvoje rány je silnější jeho touha žít
Poníženého nelze už ponížit
Nikdy mu z hlavy nevytlučeš víru
že dočká se jara
svobody a míru
a jejich dechem že zavoní země ---

Svým činem však pohaněl jsi sebe
a celé lidské plémě
neboť každý zločin i každá ctnost
své světlo nebo stín vrhá na společnost

Reflexe události ze 7. ledna 1953, kdy byl ve 22.30 hodin po návratu z odpolední směny na šachtě Rovnost v jáchymovských dolech, surově zbit příslušníkem stráže Novotného přítele J. N. Tento případ nebyl ojedinělý. (Ze sbírky *Dary ztráty*).

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Pamětní deska ve Smetanově domě je dílem Jiřího Věnečka

Prameny a literatura

Prameny

Archiv Regionálního muzea v Litomyšli

Fond Litomyšl po druhé světové válce (1945 - 1955), karton č. 1.

Fond Bedřich Smetana, karton č. 1.

Fond F. A. Stříteský, karton č. 1.

Gymnázium Aloise Jiráska Litomyšl

Hlavní katalogy 1. - 4. třídy ze školního roku 1949/50.

Konfederace politických vězňů České republiky, pobočka č. 73 se sídlem v Litomyšli

Rozsudek Nejvyššího soudu To V 94/50/10 vyneseny v Praze 15. března 1951. Kopie.

Rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50 vyneseny v Litomyšli 11. října 1950.
Kopie.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové Rt 82/90 vyneseny 28. září 1990. Kopie.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové Rt 418/90 vyneseny 21. června 1991. Kopie.

Soudy s politickými vězni - Pobočka KPV 73 Svitavy, v roce 2000 vypracoval Miloslav Kohout.

Krajský soud v Hradci Králové

Procesní spis Ts I/VII 127/50.

Procesní spis Ts I/VII 149/50.

Rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50 vyneseny v Litomyšli 11. října 1950.

Rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 149/50 vyneseny v Praze 15. ledna 1951.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

Fond Gymnázium Litomyšl, odd. I, karton č. 100, inv. č. 3572: kronika piaristické koleje v Litomyšli 1853 - 1983 (*Chronicon Collegii Litomissliensis Scholarum Piarum ab anno 1853 usque ad annum 1983*), rozsudek Nejvyššího soudu v Praze To V 94/50/10 vyneseny

v Praze 15. března 1951 a rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 127/50 vyneseny v Litomyšli 11. října 1950; odd. II, kartony č. 32 - 34, 36, knihy č. 43, 381, 393 - 396, 521.

Fond Kadlický Karel, karton č. 1.

Fond KSČ - Okresní výbor Litomyšl, kartony č. 14, 17, 18.

Fond Okresní národní výbor Litomyšl, kartony č. 139, 141, 241, knihy č. 6, 7, 8, 28, 29.

Fond Okresní výbor Národní fronty Litomyšl, karton č. 4.

Kronika litomyšlského gymnázia 1945 - 1952, Mezifondový soubor kronik, sign. KR 208.

Kronika Litomyšle 1949 - 1962, X. díl, Mezifondový soubor kronik, sign. KR 30.

Pamětní kniha Litomyšle 1946 - 1948, IX. díl, Mezifondový soubor kronik, sign. KR 29.

Sbírka dokumentace, karton č. 19/45.

Státní ústřední archiv v Praze

Fond Generální prokuratura, spis T 819/50, neutříděné.

Fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní spisy Františka Stříteského, zákl. č. 2013 a Emilie Stárkové, zákl. č. 853/3733.

Fond Státní prokuratura, spisy Prot. taj. č. 52/50, Prot. taj. č. 131/50, Pst I 559/50 a Spt I/III 223/50, neutříděné.

Soudobé publikace, novinové a časopisecké články

ČEPIČKA, Alexej, *Odpověď Národní fronty na podvratnou činnost vysokého kléru a Vatikánu*. In: *Zrada Vatikánu a biskupů*, Praha 1949, s. 7 - 28.

GOTTWALD, Klement, *Spisy I. 1925 - 1929*, Praha 1950.

Katolická akce k současné situaci. In: *Věstník katolického duchovenstva* 1, č. 5 z 20. července 1949, s. 3 - 4.

Kněz vykládá na Litomyšlsku ústavu. In: *Rudé právo* ze 6. května 1948, s. [6].

PETERA, Rostislav, *Význam a poslání Katolické akce*, Praha 1949.

PLOJHAR, Josef, *Proč musí jít církev s lidem*. In: *Zrada Vatikánu a biskupů*, Praha 1949, s. 29 - 31.

Proti vatikánským agentům v Československu, Praha 1950.

Sbírka zákonů republiky Československé. Ročník 1948, Praha 1948.

STORK, A., *K správnému pochopení Katolické akce v Itálii*. In: *Katolická akce*, březen 1947, s. [1 - 3].

Stráž českého východu, orgán Národní fronty 9, č. 28 z 23. srpna 1946, s. [4]; 11, č. 10 z 5. března 1948, s. [1]; č. 11 z 12. března 1948, s. [3], č. 15 z 9. dubna 1948, s. [3].

STŘÍTESKÝ, František Ambrož, *Papeže Lva XIII. život a dílo a jeho jasnozřivý vztah k velké budoucnosti Slovanů*, Litomyšl 1947, strojopis. V pozůstalosti Miloslava Jindry, kterou převzal Proboštský úřad v Litomyšli.

STŘÍTESKÝ, František Ambrož, *Stručný přehled dějin gymnázia*. In: Tři sta let litomyšlského gymnázia 1644 - 1944, Litomyšl 1948, s. 9 - 14.

SVOBODA, Alois - TUČKOVÁ, Anna - SVOBODOVÁ, Věra, *Spiknutí proti republice*, Praha 1949.

Teroristická skupina „Ata“ ve službách Vatikánu (článek z dobového neidentifikovaného periodika; výstřížek ve vlastnictví Miloslava Kohouta).

III. zpráva o činnosti rady Okresního nár. výboru v Litomyšli (za třetí čtvrtletí roku 1948).

Tři sta let litomyšlského gymnázia 1644 - 1944, Litomyšl 1948.

Literatura

ARENDOVÁ, Hannah, *Původ totalitarismu I - III*, Praha 1996.

ARON, Raymond, *Opium intelektuálů*, Praha 2001.

BLET, Pierre, *Pius XII. a druhá světová válka ve světle vatikánských archivů*, Olomouc 2001.

BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milena - KAPLAN, Karel, *Církevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951, Edice dokumentů I. Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“) duben 1949 - březen 1950*, Praha - Brno 1994.

ČERNÁ-ŠPONAROVÁ, Jitka, *Vážení občané a přátelé*. In: Kulturní zpravodaj města Litomyšle, duben 1990, s. 13 - 17.

Dějiny Československa v datech, Praha 1968.

Dějiny země Koruny české II., Praha 1992.

DOLEŽAL, Miloslav, *Dějiny státu a práva v Československu 1938 - 1960*, Praha 1986.

DUŠEK, Radim - MACKOVÁ, Marie, *Osudy politických vězňů 1948 - 1989 okresu Ústí nad Orlicí*, Ústí nad Orlicí 1996.

FROLÍK, Jan, *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948 - 1989*. In: Sborník archivních prací 52, 2002, sv. 2, s. 371 - 520.

FROLÍK, Jan, *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948 - 1989*. In: Sborník archivních prací 41, 1991, sv. 2, s. 447 - 510.

HOJDA, Zdeněk - POKORNÝ, Jiří, *Pomníky a zapomínky*, Praha - Litomyšl 1996.

HEJL, Vilém, *Zpráva o organizovaném násilí*, Praha 1990.

HOLUB, Zdeněk, *Vzpomínky na rektora P. Františka Stříteského I a II*. In: *Obecní noviny. Noviny obce Dolní Újezd*, listopad 2000, č. 11, s. 7, prosinec 2000, č. 12, s. 5.

Jak páter Marek unikl jisté smrti, rozhovor Ivana HUDEČKA s P. Walterem MARKEM. In: *Trs. Čtrnáctideník pro oblast Chocně, Vysokého Mýta a Litomyšle*, č. 17 ze 7. září 2000, s. 5.

JANÁK, Jan - KUBÍČEK, Jaromír, *Přehled vývoje ústavních a správních institucí v Československu od r. 1945 - Soupis pramenů a literatury*, Praha 1972.

Kamínky, 4. díl, Hradec Králové 2002, osobní vzpomínka jezuita Josefa KUŘE na rektora Stříteského se nachází na s. 33 - 38.

KAPLAN, Karel, - PALEČEK, Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2001.

KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948 - 1953*, Brno 1993.

KOHOUT, Miloslav, *Jací jsme byli? Studenti a padesátá léta v Litomyšli*. In: *Přehled, Ústí nad Orlicí*, 1990, č. 1, s. 11 - 12.

KOHOUT, Miloslav, *Únor 1948 a studenti gymnázia*. In: *Lilie. Litomyšlské noviny* 3, č. 6 z 16. března 1993, s. 3.

KOHOUT, Miloslav, *S tím nemohu souhlasit!* In: *Lilie. Litomyšlské noviny* 3, č. 5 z 1. března 1993, s. 6.

Košický vládní program. Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, Praha 1974.

KUŘE, Josef, *Ukradený život [I - V]*. In: *Lilie. Litomyšlské noviny* 2, č. 3 ze 4. února 1992, s. 7; č. 4 ze 17. února 1992, s. 7; č. 5 z 1. března 1992, s. 5; č. 6 ze 14. března 1992, s. 10; č. 7 z 1. dubna 1992, s. 6.

LÍŠKA, Otakar a kol., *Vykonané tresty smrti. Československo 1918 - 1989*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 2, Praha 2000.

Malá československá encyklopedie, sv. 1, Praha 1984, sv. 5, Praha 1987.

LNĚNIČKA, Josef, *Vzpomínka na tři popravené*. In: *Mukl. Čtvrtletník Světového sdružení bývalých čs. politických vězňů* 11, č. 41, 1998, s. 12 - 14, (vychází v Zürichu).

LUDVÍK, Zbyněk - BUREŠ, Václav, *Černá kniha minulosti*, Frankfurt nad Mohanem 2001.

METYŠ, Jaroslav - KOHOUT, Miloslav, *Konečně mohu promluvit*. In: *Svitavsko*, č. 17 z 25. dubna 1990, s. 3.

MLÝNSKÝ, Jaroslav, *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*, Praha 1978.

NEPRAŠ, Jaromír, *Litomyšlsko v odboji*, Svitavy 1987.

- NOVOSAD, Jaroslav, *Štěpán Trochta: svědek „T“*, Praha 2001.
- PEROUTKA, Ferdinand, *Byl Edvard Beneš vinen?*, Praha 1993.
- RÁZEK, Adolf, *StB + justice, nástroje třídního boje v akci Babice*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 6, Praha 2002.
- RŮŽIČKA, Jindřich, *Tradice a současnost v kulturním díle Jaromíra Metyše (1896 - 1975)*. In: Pomezí Čech a Moravy. Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy, sv. 1, Litomyšl 1997, s. 99 - 118.
- RŮŽIČKA, Jindřich, *Za profesorem Karlem Kadlickým*. In: Zpravodaj Vlastivědného kroužku v Litomyšli 4, 1969, č. 8, s. 7 - 8.
- SAGAČ, Stanislav, *Boj KSČ na obranu republiky na Svitavsku*, SOKA S, Sběrka vědeckých a literárních rukopisů, 1966, sign. R 94.
- SAGAČ, Stanislav, *Současnost a perspektivy Litomyšle a organizátorská úloha městského národního výboru*. In: Litomyšl 981 - 1981. Sborník statí o dějinách a současnosti českého města k 1000. výročí první zmínky, Praha 1981, s. 7 - 12.
- SKŘIVÁNEK, Milan - VOPÁLKA, Pavel, *Litomyšl. Starobylé město*, Praha - Litomyšl 1994.
- SKŘIVÁNEK, Milan, *Za rektorem Františkem Stríteckým*. In: Kulturní zpravodaj města Litomyšle, únor 1990, s. 5 - 8.
- SKŘIVÁNEK, Milan, *Dílčí zpráva o táborech nucených prací*, SOKA S, Sběrka vědeckých a literárních rukopisů, 1993, sign. R 456.
- Slovník judaismus, křesťanství, islám*, Praha 1994.
- ŠAFRÁNKOVÁ, Karolína, *Církevní politika Okresního národního výboru Litomyšl v letech 1949 - 1956*, SOKA S, Sběrka vědeckých a literárních rukopisů, 2004, sign. R 654.
- TICHÝ, František, *Přehled dějin gymnázia*. In: Třetina tisíciletí gymnázia v Litomyšli 1640 - 1973, Litomyšl 1974, s. 7 - 46.
- TICHÝ, František, *Se společným světcem*. In: Obecní noviny. Noviny obce Dolní Újezd, leden 2001, č. 1, s. 5.
- Třetina tisíciletí gymnázia v Litomyšli 1640 - 1973*, Litomyšl 1974.
- VAŠKO, Václav, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, II. díl, Praha 1990.
- VEJRYCHOVÁ, Věra, *Příspěvek ke komunistickým církevním procesům na Litomyšlsku*, SOKA S, Sběrka vědeckých a literárních rukopisů, 2002, sign. R 653.
- VEJRYCHOVÁ, Věra, *Vybrané komunistické procesy na Litomyšlsku v 50. letech*, SOKA S, Sběrka vědeckých a literárních rukopisů, 2003, sign. R 652.

VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol., *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8, Praha 2003.

VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena - BABKA, Lukáš, *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl II.*, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 9, Praha 2004.

VOSYKA ml., Stanislav, *K počátkům místních národních výborů na území okresu Svitavy*. In: Vlastivědný sborník okresu Svitavy, 1986.

VOSYKA ml., Stanislav, „*Polistopadová*“ *historická literatura z okresu Svitavy*. In: Východočeské listy historické, č. 15 - 16, 2000, s. 339 - 340.

ZEMEK, Metoděj - BOMBERA, Jan - FILIP, Aleš, *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Prievidza 1992.

ŽALOUDEK, Karel, *Encyklopedie politiky*, Praha 1999.